ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО

ГЭМТ ХЭРЭГ - 2015

ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО

ГЭМТ ХЭРЭГ, ШҮҮХИЙН СТАТИСТИК-2015

УЛААНБААТАР
2016

Санал, хүсэлт байвал доорхи хаягаар холбоо барина уу.

Улсын бүртгэл, статистикийн ерөнхий газар
Засгийн газрын III байр
Бага тойруу -44, Сүхбаатар дүүрэг
Улаанбаатар -11, Монгол улс
Утас :(976-51)-265543
Факс : (976-11)-324518
Web хуудас : www.nso.mn, www.1212.mn
E-Mail : international@nso.mn; nso_hansg@nso.mn

Улсын бүртгэл, статистикийн ерөнхий газраас эрхлэн гаргав.
Улаанбаатар хот, 201

ГАРЧИГ

БҮЛЭГ1. ГЭМТ ХЭРГИЙН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ, ЭХ ҮҮСВЭР, НӨХЦӨЛ, БАЙДАЛ 1

1.1 Гэмт хэргийн тухай ойлголт, тодорхойлолт 4
1.2 Гэмт хэргийн мэдээллийн үүсэл, эх үүсвэр 7
1.3 Гэмт хэргийн нөхцөл, байдал 8

БҮЛЭГ 2. ЦАГДААГИЙН СТАТИСТИК
2.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн илрүүлэлт 9
2.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн төрлөөр 14
2.3 Гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байдал 32
2.4 Гэмт хэрэг үйлдэгдсэн гараг, цаг хугацаа, газар 35
2.5 Гэмт хэрэг үйлдэгчид 40
2.6 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэн 44
2.7 Гэр бүлийн хүчирхийлэл бол орчин цагийн боолчлол 48
2.8 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон байгууллага 52
2.9 Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн, нас барсан иргэд 53
2.10 Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт 57
2.11 Эрүүлжүүлэгдсэн, баривчлагдсан иргэд 60

БҮЛЭГ 3. ШҮҮХИЙН СТАТИСТИК
3.1 Анхан шатны шүүхийн эрүүгийн хэрэг 63
3.2 Анхан шатны шүүхийн иргэний хэрэг 69
3.3 Анхан шатны шүүхийн захиргааны хэрэг 73
3.4 Давж заалдах шатны шүүхийн хэрэг 75
3.5 Хяналтын шатны шүүхийн хэрэг 77

БҮЛЭГ 4. ШҮҮХИЙН ШИЙДВЭР ГҮЙЦЭТГЭХИЙН СТАТИСТИК 78

БҮЛЭГ 5. УЛС ОРНУУДЫН ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ, БАЙДЛААС 80

БҮЛЭГ 6. ДҮГНЭЛТ 83

БҮЛЭГ 7. САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ 88

БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРГИЙН ДҮР ТӨРХ *(2015 оны байдлаар)*

- Бүртгэгдсэн 10 гэмт хэрэг тутмын
  - 7 нь нийслэлд
  - 3 нь аймаг, орон нутагт
  - 2 нь согтуугаар үйлдэгдсэн хэрэг
  - 1 нь эмэгтэйчүүд оролцсон хэрэг
- Бүртгэгдсэн 10 гэмт хэрэг тутмын
  - 5 нь өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг
  - 3 нь хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг байна.
- Өмчлөх эрхийн эсрэг 10 гэмт хэрэг тутмын
  - 7 нь бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах
  - 5 нь хувийн өмчийг хулгайлах
  - 2 нь бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхэлж авах
- Халаасны хулгайн хэргийн 97.3 хувь нь нийслэлд бүртгэгдсэн байна.
- Нийслэлд бүртгэгдсэн халаасны хулгайн 10 хэрэг тутмын
  - 4 нь Сүхбаатар дүүрэгт
  - 2 нь Баянгол дүүрэгт
  - 2 нь Баянзүрх дүүрэгт
- Хүний амь, бие эрүүл мэндийн эсрэг 10 хэрэг тутмаас
  - 10 нь бусдын бие махбодид гэмтэл учруулах
  - 6 нь нийслэлд
- Нийслэлд бүртгэгдсэн хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг 10 хэрэг тутмын
  - 2 нь Сонгинохайрхан дүүрэгт
  - 2 нь Баянзүрх дүүрэгт
  - 2 нь Баянгол дүүрэгт
- Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг 10 хэрэг тутмын
  - 7 нь хүчингийн хэрэг байна.
- Гэмт хэргийн илрүүлэлт
  - хамгийн багатай аймаг, дүүрэг- Дундговь аймаг (53.8 %), Баянзүрх дүүрэг (53.8 %)
  - хамгийн өндөртэй аймаг, дүүрэг- Сүхбаатар аймаг (87.6 %), Налайх дүүрэг (73.5 %) байна.
- Бүртгэгдсэн 10 гэмт хэрэг тутмын
  - 8 нь ажлын цагаар
  - 2 нь амралтын цагаар
  - 3 нь 22-06 цагийн хооронд үйлдэгдсэн байна.
- Гудамж, талбайд үйлдэгдсэн 10 хэрэг тутмын
  - 4 нь гэр хорооллын гудамжинд үйлдэгджээ.
- Гэр орон сууцанд үйлдэгдсэн 10 хэрэг тутмын
  - 4 нь гэрт
  - 2 нь орон сууцны байранд
  - 3 нь хувийн байшинд
- Хэрэгт холбогдсон 10 хүн тутмын

- 5 нь ажилгүй иргэд
- 4 нь 18-29 насны залуучууд
- 4 нь бүрэн дунд боловсролтой
- 2 нь эмэгтэй
- 2 нь согтуугаар үйлдсэн
- Гэмт хэрэг холбогдсон 100 сэжигтэн холбогдогч тутмын 6 нь өмнө нь ял эдэлж байсан хүн байна.

Гэмт хэргийн улмаас Монгол Улсын 10 000 хүн тутмаас

2014онд

- 93 иргэн хохирсны 37 нь эмэгтэй, 5 нь 18 хүртэлх насны хүүхэд

2015 онд

- 93 иргэн хохирсны 37 нь эмэгтэй, 5 нь 18 хүртэлх насны хүүхэд байна.

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 10 хүн тутмын

- 5 нь 18-34 насны залуучууд
- 6 нь эрэгтэйчүүд
- 3 ажилгүй иргэд байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирсон 10 хүн тутмын

- 8 нь бие махбодын хүчирхийлэлд өртсөн
- 6 нь тухайн хүчирхийлэгчийн эхнэр байна.

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 100 хүн тутмын

- 3 нь нас барсан
- 40 нь гэмтсэн хүн байна.

Гэмт хэргийн улмаас нас барсан 10 хүн тутмын

- 5 нь тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас
- 3 нь эмэгтэй хүн

Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн 10 хүн тутмын

- 7 нь Хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн улмаас
- 1 нь Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг

Гэмтсэн 100 хүн тутмын

- 7 нь хүнд гэмтэл авсан
- 14 нь хүндэвтэр гэмтэл авсан байна.

ГЭМТ ХЭРГИЙН СТАТИСТИКИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ӨСӨЛТ, БУУРАЛТ, оноор

Үзүүлэлтүүд	нэгж	2014 он	2015 он	Өөрчлөлт
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	**тоо**	**27 318**	**27 757**	↑
хөнгөн	тоо	13 057	13 487	↑
хүндэвтэр	тоо	11 951	12 127	↑
хүнд	тоо	1 781	1 628	↓
онц хүнд	тоо	529	515	↓
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг	тоо	45	10	↓
Хүний амь, бие эрүүл мэндийн эсрэг	тоо	8 697	8 468	↓
Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүндийн эсрэг	тоо	49	57	↑
Хүүхэд гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг	тоо	397	383	↓
Иргэдийн улс төрийн болон бусад эрх чөлөөний эсрэг	тоо	144	141	↓
Өмчлөх эрхийн эсрэг	тоо	12 551	13 445	↑
Аж ахуйн эсрэг	тоо	426	520	↑
Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг	тоо	1 750	1 630	↓
Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг	тоо	303	341	↑
Байгаль хамгаалах журмын эсрэг	тоо	287	228	↓
ТХХАБАЖ-ын эсрэг	тоо	2 143	2 010	↓
Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг	тоо	118	106	↓
Албан тушаалын гэмт хэрэг	тоо	135	128	↓
Цэргийн албаны эсрэг	тоо	11	12	↑
Хохирогч иргэн	тоо	27 475	27 948	↑
Нас барсан	тоо	1 078	847	↓
Гэмтсэн	тоо	11 281	11 287	↑
Хохирогч байгууллага	тоо	118	113	↓
Учирсан хохирол	тэрбум.төг	148.3	144.3	↓
Нөхөн төлүүлэлт	тэрбум.төг	43.7	49.0	↑
Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн эрүүгийн хэрэг	**тоо**	**6 375**	**6 756**	↓
Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн	тоо	8 178	7 696	↓
Шүүхээр шийдвэрлүүлсэн хөдөлмөрийн маргаан	тоо	1 377	1 487	↑
Ажлаас буруу шилжүүлсэн	тоо	28	18	↓
Ажлаас үндэслэлгүй халагдсан	тоо	742	910	↑
Цалин хөлсний маргаан	тоо	475	415	↓
Шүүхийн шийдвэрээр нөхөн төлүүлсэн				
Эрүүгийн хэргийн шийдвэртэй	сая төг	7 059.8	17 702.9	↑
Иргэний хэргийн шийдвэртэй	сая төг	270 205.3	123 596.4	↓
Захиргааны хэргийн шийдвэртэй	сая төг	60.8	684.0	↑
Бусад хэргийн шийдвэртэй	сая төг	55 735.5	26 247.5	↓
Авилгын хэргийн шийдвэрлэлт				
Эрүү үүсгэсэн хэрэг	тоо	89	92	↑
Эрүүгийн хэргийн сэжигтэн	тоо	168	174	↑
Учирсан хохирол	сая төг	61 145.5	50 290.4	↓
Нөхөн төлүүлсэн	сая төг	4 858.0	2 945.3	↓

1. УДИРТГАЛ

1.1 ГЭМТ ХЭРГИЙН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ.

Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан, нийгэмд аюултай гэм буруутай үйлдэл, эс үйлдэхүйг **гэмт хэрэг** гэж тодорхойлсон байна. Гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар, хэр хэмжээ, оногдуулж болох ялын хүнд, хөнгөнийг харгалзан гэмт хэргийг хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд, онц хүнд гэж ангилна.

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн тоог Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийн төрлөөр нэгтгэн гаргаж байна. Тухайлбал:

- Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг;
- Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг;
- Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг;
- Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг;
- Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг;
- Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг;
- Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг;
- Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг;
- Бусад гэмт хэрэг.

18 ба түүнээс дээш насны 10000 хүнд ногдох бүртгэгдсэн гэмт хэргийн тоог гаргахдаа нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн тоог 18 ба түүнээс дээш насны суурин хүн амын тоонд харьцуулж тооцно.

Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хуулиар тогтоосон журмын дагуу хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч тогтоол үйлдэж, ял сонсгосон этгээдийг **яллагдагч** гэнэ.

Гэмт хэрэг үйлдэж гэм буруутай нь шүүхээр тогтоогдож, ял шийтгэл эдэлж байгаа болон ял шийтгэлгүйд тооцох хугацаа нь дуусаагүй этгээдийг **ял шийтгэгдсэн хүн** гэнэ.

1.2 ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ

д/д	Ойлголт	Тодорхойлолт
1	Гэмт хэрэг	Эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд заасан, нийгэмд аюултай, гэм буруутай үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.
2	Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	Хүнийг санаатай алах, эх нь нярай хүүхдээ алах, санаа сэтгэл нь хүчтэй цочирдон давчдсан үед бусдыг санаатай алах, бусдыг болгоомжгүй алах, бусдыг амиа хорлоход хүргэх, бусдын бие махбодид хүнд, хүндэвтэр, хөнгөн гэмтэл учруулах, тарчлаах зүйл ангиудыг хамааруулна.
3	Бусдын бие махбодид гэмтэл учруулах гэмт хэрэг	Хүний амь, бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргээс бусдын биед санаатай буюу болгоомжгүй байдлаар хүнд, хүндэвтэр, хөнгөн хэлбэрийн гэмтэл учируулсныг хамааруулна.
4	Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	Танхайрах, зохион байгуулалттай бүлэг, гэмт бүлэглэл, галт зэвсэг, байлдааны галт хэрэгсэл, хар тамхи, мансууруулах бодис буюу хордуулах цацраг идэвхт, тэсэрч дэлбэрэх бодисыг хууль бусаар хил нэвтрүүлэх, уулгалан довтлох, зандалчлах, терроризм, аюулгүй ажиллагааны журам зөрчих, нийтийн эмх замбараагүй байдал бий болгох зүйл ангиудыг хамааруулна.
5	Өмчлөх эрхийн эсрэг	Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах, булаах, дээрэмдэх, залилан мэхэлж авах, завших, үрэгдүүлэх, бусдын эд хөрөнгөнд болгоомжгүйгээр хохирол учруулах, бусдын эд хөрөнгийг санаатайгаар устгах, гэмтээх, өмчлөгчийн эрхийг зөрчих зэрэг зүйл ангиудыг хамааруулна.
6	Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	Тээврийн хэрэгслийн аюулгүй байдал, ашиглалтын журам зөрчих, зам тээврийн ослын үед үүргээ биелүүлэхгүй байх, зугатаах, согтуурсан буюу мансуурсан хүнээр тээврийн хэрэгсэл жолоодуулах, жолоогоо бусдад шилжүүлэх, төмөр зам, усан болон агаарын тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал болон техник ашиглалтын журам зөрчих, агаарын хөлөг авч зугтаах, Олон улсын нислэгийн журам зөрчих, тээврийн хэрэгсэл, зам харилцааны төхөөрөмжийг эвдэх, гэмтээх зэрэг зүйл ангиудыг хамааруулна.
7	Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг	Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэгт хүн хулгайлах, хүнийг хууль бусаар хорих, доромжлох, гүтгэх, хүн барьцаалах, хүн худалдаалах зэрэг зүйл ангиудыг хамааруулна.
8	Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг	Насанд хүрээгүй хүнийг гэмт хэрэг үйлдэхэд татан оруулах, насанд хүрээгүй хүнийг согтуурал, мансуурал, тэнүүчлэл, гуйланчлалд татан оруулах, хүүхэд солих, хууль бусаар үрчлэх, хүүхэд хаях, төөрүүлэх, асран хамгаалах үүргээ урвуулах, сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг халамжлах үүрэгт ажилдаа хайнга хандах, эцэг, эх, эхнэр, нөхөр төрүүлсэн буюу үрчилж авсан хүүхдээ тэжээн тэтгэхээс ноцтой зайлсхийх, хүүхдийг албадан болон хүчээр хөдөлмөрлүүлэх, 16 насанд хүрээгүй хүнтэй хурьцал үйлдэх, садар самууныг сурталчлах, биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах, бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангах, хүчиндэх, эмэгтэй хүнийг тулган шаардаж үр хөндүүлэх, эмнэлгийн бус нөхцөлд үр хөндөх, булш сүйтгэх зэрэг гэмт үйлдлүүдийг хамааруулна.

9	Иргэдийн улс төрийн болон бусад эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	Иргэн сонгуулийн эрхээ эдлэхэд болон сонгуулийн хорооны ажилд саад хийх, сонгууль болон ард нийтийн санал асуулгад хууль бусаар илүү санал өгөх, сонгуулийн болон бүх нийтийн санал хураалтын баримт бичгийг хуурамчаар үйлдэх, санал хураалтын дүнг буруу гаргах, жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөөг зөрчих, гүйцэтгэх ажлын тухай хууль тогтоомж зөрчих, иргэниийг үзэл бодлоор нь мөрдөн мөшгих, иргэний захидал, харилцааны нууцын халдашгүй байдлыг зөрчих, хувь хүний нууцыг задруулах, иргэний орон байрны халдашгүй байдлыг зөрчих, хөдөлмөр хамгаалал, эрүүл ахуйн журам зөрчих, сэтгүүлчийн хуульд нийцсэн үйл ажиллагаанд саад хийх, зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийг зөрчих, шинэ бүтээл бүтээгдхүүний загварын патент, ашигтай загварын гэрчилгээ эзэмшигчийн эрхийг зөрчих, хүний шашин шүтэх, эс шүтэх эрхийг зөрчих, шүтэж байгаа шашнаар нь хүнийг ялгаварлан гадуурхах, мөрдөн мөшгих, шашны харгис үзэл номлол сурталчлах, тараах зэрэг гэмт үйлдлүүдийг багтаана.
10	Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг	Агаар бохирдуулах, ан агнуурын тухай хууль тогтоомж зөрчих, газрын хэвлийг ашиглах, хамгаалах журам зөрчих, байгаль орчныг бохирдуулах, химийн гаралтай хорт бодис, үйлдвэрлэлийн хог хаягдал цэвэрлэх, тээвэрлэх, булшлах журам зөрчих, газрын хөрс, усыг бохирдуулах, усны тухай хууль тогтоомж зөрчих, ургамлын өвчин, хортон амьтантай тэмцэх талаар тогтоосон журам зөрчих, байгалийн обьектыг санаатай эвдэх, гэмтээх, устгах, ойн тухай хууль тогтоомж зөрчих, байгалийн ургамлын тухай хууль тогтоомж зөрчих, ой, хээрийн түймэр тавих, хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох, химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль тогтоомж зөрчих зэрэг үйлдлүүдийг хамруулна.
11	Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар үйлдвэрлэх, бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, илгээх, борлуулах, мансууруулах бодис агуулсан ургамлыг тарих, ургуулах, хурааж авах, мансууруулах буюу сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хэрэглэх газар зохион байгуулах, хууль бусаар эмчлэх, хууль бусаар эм, эмнэлэгийн хэрэгсэл үйлдвэрлэх, импортлох, хадгалах, худалдах, түгээх, тахал болон гоц халдварт бусад өвчинтэй тэмцэх журам зөрчих, хүчтэй үйлчлэх болон хорт бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, илгээх, борлуулах, орчиндоо аюул учруулж болох амьтныг зохих хамгаалалтгүй байлгах зэрэг үйлдлүүд орно.
12	Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг	Банк, хоршоо болон банк бус санхүүгийн байгууллагын үйл ажиллагааны тухай хууль тогтоомж зөрчих, банкны үйл ажиллагаанд албан тушаалын байдлаа урвуулж буюу эрх мэдлээ хэтрүүлж оролцох, үнэт цаас, даатгал, аудит, эрдэнэсийн сангийн тухай хууль, тогтоомж зөрчих, хориглосон үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, худалдаа эрхлэх, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, худалдаа эрхлэх нэрээр халхавчлан хууль бус үйл ажиллагаа явуулах, санхүүгийн болон аж ахуйн үйл ажиллагааны нууцыг хууль бусаар олж авах, задруулах, санаатайгаар төлбөрийн чадваргүй болгох, дампууруулах, татвар төлөхөөс зайлсхийх, мөнгө угаах, дотоод мэдээллийг хууль бусаар ашиглаж арилжаанд оролцох, үнэт цаасны зах зээлийг урвуулан ашиглах, барааны тэмдэг, аж ахуйн нэгжийн нэрийг хууль бусаар ашиглах, хэрэглэгчийг хуурч, мэхлэх, төөрөгдүүлэх, хууль бусаар шан харамж авах, гологдол буюу чанар муутай бүтээгдэхүүн худалдах, эрүүл ахуйн шаардлага хангаагүй хүнсний бүтээгдэхүүн худалдах, согтууруулах ундааг хориглосон зүйлээр бэлтгэх, чанар муутай барилга бариулах, ашиглалтанд оруулах, эд зүйлсийг хууль бусаар хил нэвтрүүлэх, мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, онцгой албан татварын тэмдгийг хуурамчаар үйлдэх, ашиглах, борлуулах зэрэг үйлдлүүд багтана.

1.3 Гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийн үүсэл, эх үүсвэр

НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газар 1950 онд байгуулагдсанаар гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийг олон улсын түвшинд цуглуулж эхэлсэн байна.

1933 онд батлагдсан "Цагдаагийн байгууллагын тухай" хуулийн 4 дүгээр зүйлд Цагдаагийн төв байгууллагын харьяанд гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах асуудлаар шинжилгээ, судалгаа явуулах үүрэг бүхий байгууллага байж болно, мөн хуулийн 28 дугаар зүйлд Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үйл ажиллагаанд туслах тоо бүртгэл хөтөлж, мэдээллийн сүлжээ, сан байгуулж, ашиглана гэж заасан нь өнөөгийн Мэдээлэл, технологийн төвийн эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж өгсөн түүхтэй.

Манай улсад гэмт хэргийн мэдээлэл 1980-аад оноос улам өргөжин мэдээлэл технологийн дэвшилтэт арга технологийг ашиглах болж, улмаар гэмт хэргийн салбарын мэдээллийн санг бүрдүүлж эхэлсэн байна.

1993 онд батлагдсан "Шүүхийн тухай" хуулийн 55 дугаар зүйлд " Улсын Дээд шүүхийн дэргэд шүүхээс хууль хэрэглэх, тайлбарлахад хууль зүйн онолын асуудлаар зөвлөмж өгөх, шүүхийн статистик тоон мэдээлэл, практикийг нэгтгэн дүгнэж санал гаргах үүрэг бүхий шүүхийн судалгааны төв ажиллана" гэж заасны дагуу Шүүхийн судалгаа, мэдээллийн төв байгуулагдан ажилласнаар Монгол улсад шүүхийн статистикийн үндэс суурь тавигдсан түүхтэй.

Олон улсын түвшинд гэмт хэргийн статистик нь хоёр эх үүсвэрээс бүрддэг байна. Үүнд:

1. Гэмт хэрэг, шүүхийн албан болон захиргааны статистикийн мэдээлэл
2. Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хохирогчийн судалгаа

Манай орны хувьд гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийн гол эх үүсвэр нь одоогоор Цагдаагийн Ерөнхий Газрын сар бүрийн мэдээ, Улсын Дээд Шүүхийн хагас, бүтэн жилийн тайлан, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын хагас, бүтэн жилийн мэдээ, Авлигатай тэмцэх газрын хагас, бүтэн жилийн мэдээ байна. Эдгээр мэдээллийн эх үүсвэрт үндэслэж гэмт хэрэг, гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн, холбогдогч, хохирогч, учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт, ял шийтгэгдсэн хүний тоо, шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хөдөлмөрийн маргаан, шүүхийн шийдвэрийн дагуу нөхөн төлөгдсөн хохирлын хэмжээ, хүүхдийн тэтгэлэгийн нөхөн төлбөр, авлигын хэргийн шийдвэрлэлт, хорихоос өөр төрлийн ял зэрэг үзүүлэлтийг сар, улирал, жилийн бюллетень, танилцуулга, эмхэтгэлд тусган нийтэд хүргэж байна.

1.4 ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Гэмт хэргийн гаралт, түүний хандлага, бүтэц, тархалт, гэмт хэрэг үйлдэгчдийн байдалд нөлөөлдөг үндсэн **3** хүчин зүйл байдаг:

- Эдийн засгийн хүчин зүйл
- Нийгмийн орчны хүчин зүйл
- Гэр бүлийн хүчин зүйл

Эдийн засгийн хүчин зүйлд санхүүгийн нөөцийн хомс байдал, ядуурал, боловсрол олж авах болон ажил эрхлэх боломж муу байх, орон сууцны нөхцөл муу байх, байгууллагын хариуцлага хангалтгүй байх зэрэг олон хүчин зүйлс багтдаг.

Нийгмийн орчны хүчин зүйлд гэр бүлд үзүүлэх дэмжлэг бага байх, хүүхэд, хувь хүний төлөвшилд анхаарал бага тавих, иргэдийн чөлөөт цагаа зөв зохистой өнгөрүүлэх орчин, нөхцөл муу байх зэрэг олон зүйлүүд багтдаг.

Гэр бүлийн хүчин зүйлд дараах зүйлүүд ордог. Үүнд:

- Эцэг, эхийн үл нийцэх байдал, хоорондын зөрчил
- Эцэг, эх гэмт хэрэг үйлдэх, хэрэгт холбогдох
- Бие, биеэ үл хүндэтгэх, хариуцлага хүлээхгүй байх
- Хүүхэдтэй зүй бусаар харьцах, хүчирхийлэх, хайхрахгүй байх
- Гэр бүлийн хүчирхийллийн бусад хэлбэрүүд

ГЭМТ ХЭРГИЙН ГАРАЛТАНД НӨЛӨӨЛДӨГ ХҮЧИН ЗҮЙЛҮҮД

БҮЛЭГ 2. ЦАГДААГИЙН СТАТИСТИК
2.1 БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ, ТҮҮНИЙ ИЛРҮҮЛЭЛТ

Гэмт хэрэг бол өөрөө нийгмийн амьдралын сөрөг үр дагавар бөгөөд улс орны эдийн засгийн чадавхи доройтож ажилгүйдэл, ядуурал нэмэгдэхэд гэмт хэрэг ч бас нэмэгдэж байдаг зүй тогтолтой.

Улсын хэмжээнд 2015 онд 27.7 мянган гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь 2000 оныхоос 4294 хэрэг буюу 18.3 хувь, 2005 оныхоос 10346 хэрэг буюу 59.4 хувь, 2007 оныхоос 6489 хэрэг буюу 30.5 хувь, 2014 оныхоос 439 хэрэг буюу 1.6 хувиар нэмэгдсэн байна (Зураг 2.1.1).

Зураг 2.1.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *2000-2015 он*

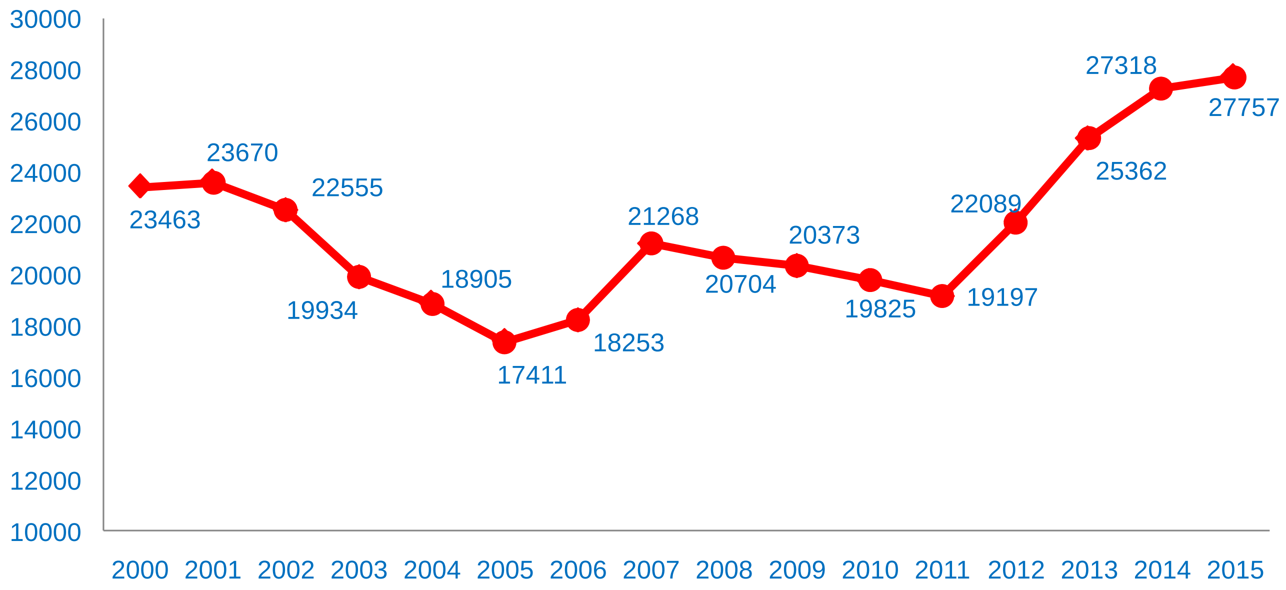

Зураг 2.1.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *сүүлийн 25 жилд*

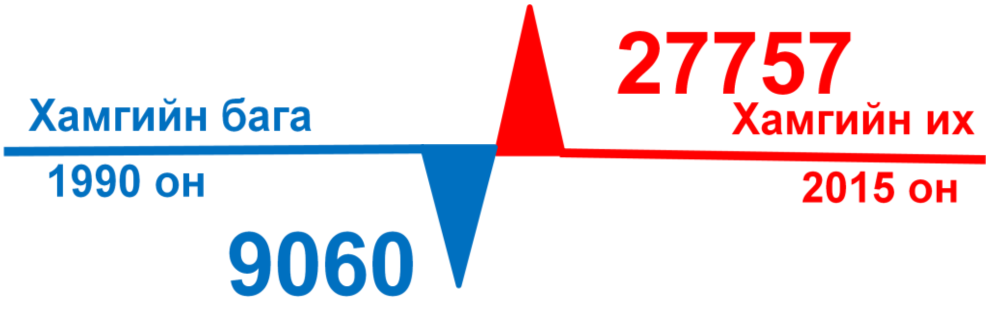

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн тоо нэмэгдэж байгаа нь нэг талаас хэрэг бүртгэл сайжрах, сэжигтэн холбогдогч нь тогтоогдоогүй байсан хэрэг илрэх гэх мэт эерэг тал байгаа хэдий ч нөгөө талаас нийгмийн тогтворгүй байдал, амьжиргааны түвшний доройтол, ажилгүйдлээс шалтгаалж гэмт хэргийн гаралт нэмэгдсэнтэй холбоотой.

Сүүлийн 25 жилийн хугацаанд хамгийн бага гэмт хэрэг бүртгэгдсэн жил 1990 он, хамгийн олон хэрэг бүртгэгдсэн жил 2015 он байна (Зураг 2.1.2).

Улсын хэмжээнд 2015 онд бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 13.9 хувь нь Төвийн бүсэд, 10.9 хувь нь Хангайн бүсэд, 5.7 хувь нь Баруун бүсэд, 4.7 хувь нь Зүүн бүсэд, 64.7 хувь нь нийслэлд, 35.3 хувь нь аймгуудад, 0.1 хувь нь хилийн чанадад бүртгэгджээ.

Зураг 2.1.3 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *бүс, нийслэлээр, хувиар, 2011-2015 он*

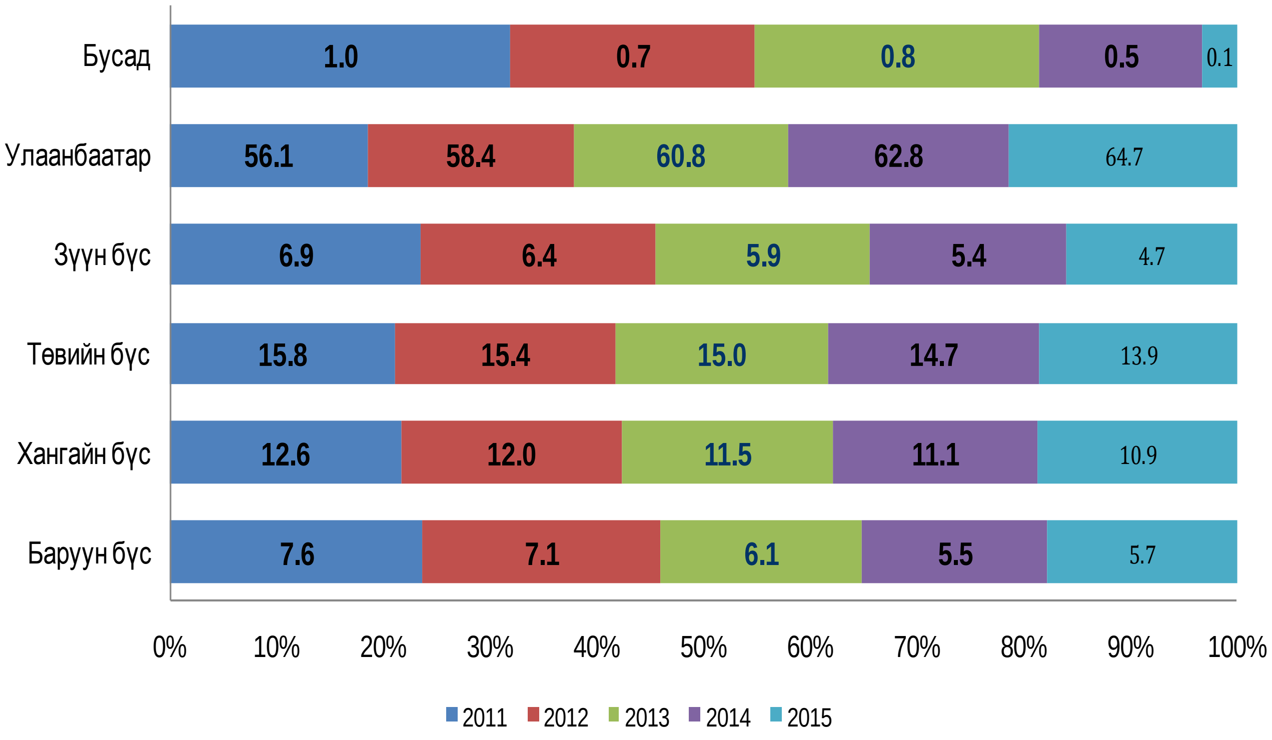

Бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 43.7 хувийг хүндэвтэр, 48.6 хувийг хөнгөн, 5.9 хувийг хүнд, 1.8 хувийг онц хүнд хэрэг эзэлж, 2014 оныхоос хөнгөн хэргийн эзлэх хувь 0.8 пунктээр нэмэгдэж, онц хүнд хэргийнх 0.1 пункт, хүнд хэргийнх 0.6 пунктээр буурч, харин хүндэвтэр хэрэг өмнөх оныхоо түвшинд байна (Хүснэгт 2.1.1).

Хүснэгт 2.1.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *ангиллаар, 2008-2015 он*

Үзүүлэлт	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	20 704	20 373	19 825	19 197	22 089	25 362	27 318	27 757
Гэмт хэрэг, ангиллаар								
Хөнгөн	7 854	7 857	8 151	7 977	9 637	11 648	13 057	13 487
Хүндэвтэр	10 165	10 006	9 219	8 889	10 041	11 514	11 951	12 127
Хүнд	2 352	2 126	2 014	1 823	1 914	1 766	1 781	1 628
Онц хүнд	333	384	441	508	497	434	529	515

Гэмт хэргийн өсөлт, бууралтыг 2014-2015 оны сар тус бүрээр авч үзэхэд, 2014, 2015 оны 1, 3, 4, 9,10, 12-р саруудад өсч, бусад сарууд буурсан байна. Харин жил бүрийн 2-р сард гэмт хэрэг буурч, 3-р сард хэрэг өссөн байна (Зураг 2.1.4).

Зураг 2.1.4 Гэмт хэргийн өсөлт, бууралт, өмнөх сартай харьцуулсан хувиар, *2014-2015 он*

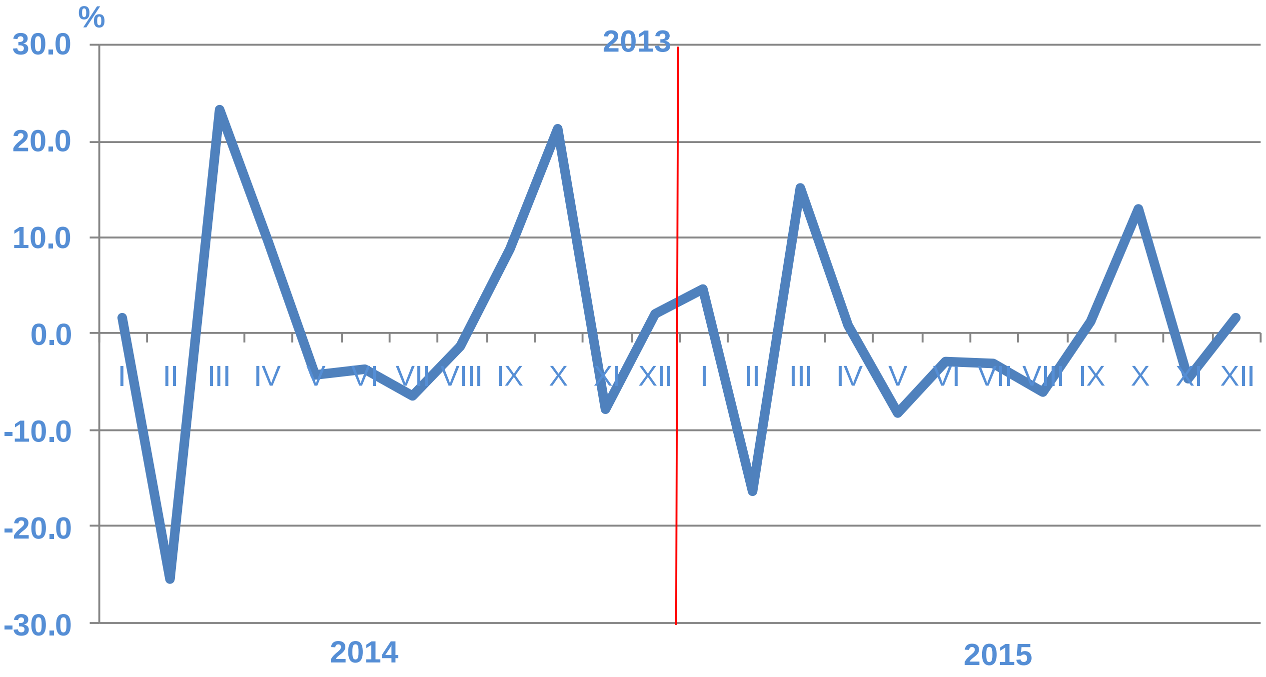

Гэмт хэргийн илрүүлэлт гэдэг нь бүртгэгдэх үедээ сэжигтнээр тооцвол зохих этгээд нь тогтоогдоогүй хэргээс гэмт хэрэг үйлдсэн эзнийг нь тогтоож ял сонсгосон хэргийн хувийн жингээр тооцогддог чанарын үзүүлэлт юм.

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 50.2 хувийг бүртгэгдэх үедээ сэжигтэн нь тогтоогдоогүй хэрэг эзэлж байгаа ба 2015 онд өмнөх оныхоос 4.1 пунктээр өссөн байна (Хүснэгт 2.1.2).

Хүснэгт 2.1.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *хэргийн илрүүлэлт, 2008-2015 он*

Үзүүлэлт	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	**20 704**	**20 373**	**19 825**	**19 197**	**22 089**	**25 362**	**27 318**	**27 757**
Бүртгэгдэх үедээ сэжигтэн нь тогтоогдоогүй хэрэг	6 692	7 086	6 445	6 504	8 140	10 910	12 585	13 922
Яллагдагчаар татагдвал зохих этгээд нь тогтоогдсон хэрэг	2 231	3 890	3 859	3 999	4 585	6 382	7 370	8 644
Илрүүлэлтийн хувь	33.3	54.9	59.9	61.5	56.3	58.5	58.6	62.1

Гэмт хэргийн илрүүлэлтийн хувь 2015 онд Дундговь аймагт хамгийн бага (53.8), харин Сүхбаатар (87.6), Баян-Өлгий (80.4), Сэлэнгэ (78.4) аймгуудад хамгийн өндөр байна. Гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын дүнгээр 62.1 хувь, нийслэлд 58.9 хувь болж, улс болон нийслэлд өмнөх оныхоос 3.5 пунктээр тус тус өссөн байна.

Зураг 2.1.5 Гэмт хэргийн илрүүлэлт, *хувиар, 2015 он*

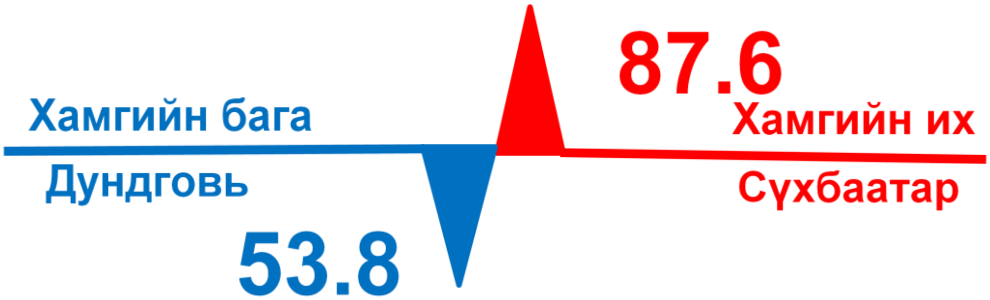

Гэмт хэргийн илрүүлэлт 2015 онд өмнөх оныхоос нийслэлд 3.5 пунктээр өсөхөд Бага хангай, Баянзүрх, Чингэлтэй, Баянгол дүүргүүдэд гэмт хэргийн илрүүлэлт 3.3-28.6 пунктээр өссөн нь голлон нөлөөлжээ. Гэмт хэргийн илрүүлэлт Сүхбаатар дүүргийн 2 дугаар хэлтэс (4.7 пункт) -д өмнөх оныхоос хамгийн их буурсан байна.

Зураг 2.1.6 Гэмт хэргийн илрүүлэлт, *дүүргээр, хувиар, 2011-2015 он*

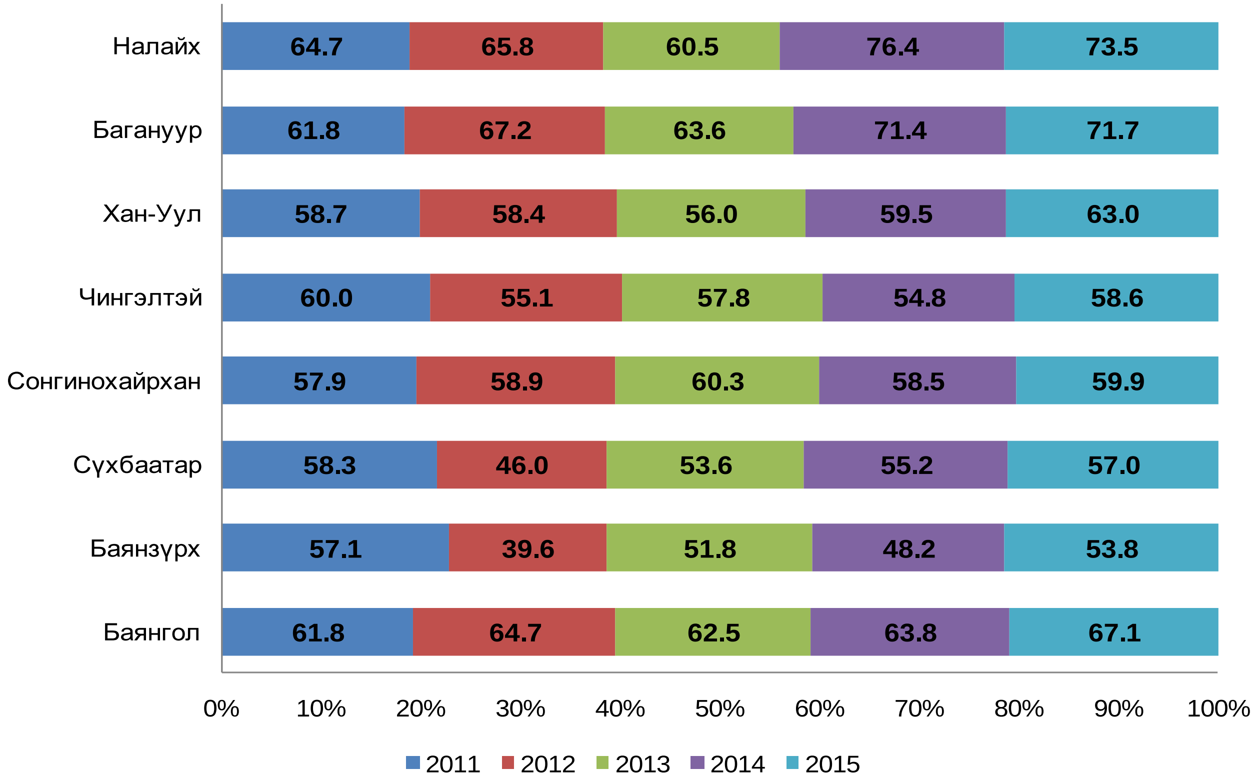

Улсын дунджаар 18 ба түүнээс дээш насны 10 000 хүн тутамд 2015 онд 141 гэмт хэрэг ногдож байгаа нь 1990 оныхоос 2.2 дахин, 2006 оныхоос 29 хэрэг буюу 25.9 хувь, 2014 оныхоос 1 хэрэг буюу 0.7 хувиар өссөн байна.

Зураг 2.1.7 18 ба түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох гэмт хэрэг,

1990-2015 он

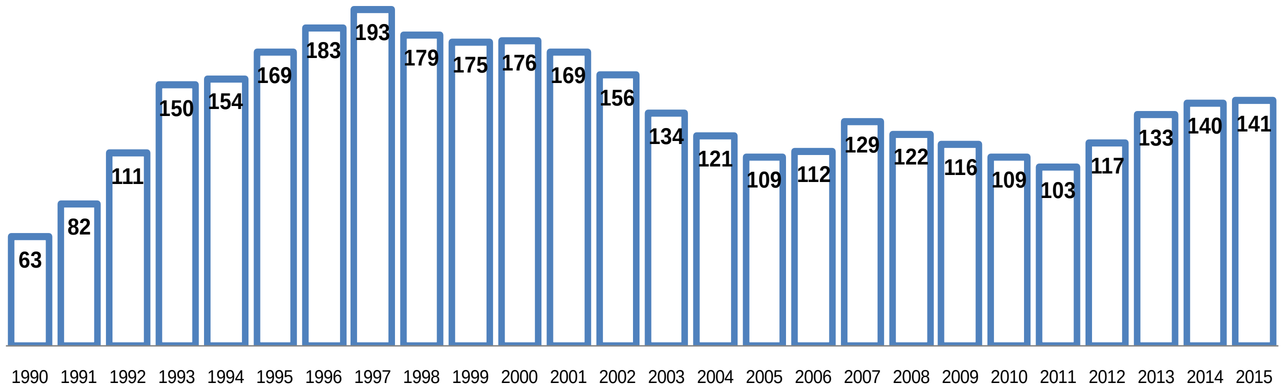

Сүүлийн 25 жилд 18 ба түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох гэмт хэрэг 1997 онд хамгийн их (193) байна. Улсын дунджаар 2015 онд 18 ба түүнээс дээш насны 10 000 хүн тутамд ногдох гэмт хэрэг 141 байгаа бөгөөд Говьсүмбэр (207), Төв (143) аймгууд болон Улаанбаатар (198) хотод улсын дунджаас дээгүүр байна.

2.2 БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ, ТӨРЛӨӨР

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийг төрлөөр нь авч үзвэл 2015 онд нийт гэмт хэрэгт Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 48.4 болж өмнөх оныхоос 2.5 пункт, Аж ахуйн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 1.9 болж 0.3 пунктээр нэмэгдэж, харин Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 30.5 болж 1.3 пункт, Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 7.2 болж 0.6 пункт, Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 5.9 болж 0.5 пунктээр буурсан байна.

Зураг 2.2.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, төрлөөр, *дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

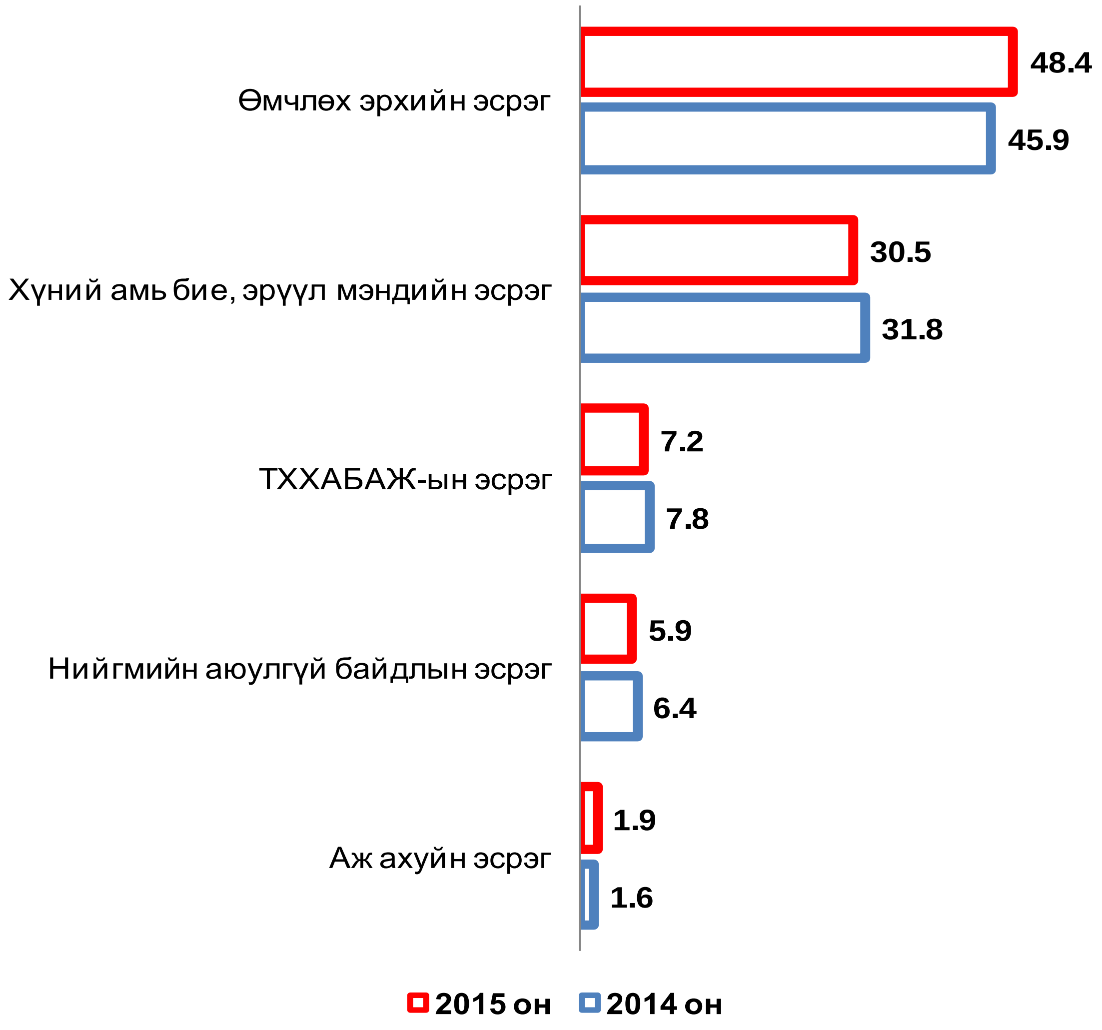

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 8468 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 229 буюу 2.6 хувиар буурчээ.

Хүснэгт 2.2.1 Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

Хэргийн төрөл	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	**4 512**	**5 280**	**5 843**	**6 524**	**6 808**	**6 813**	**6 462**	**7 155**	**8 156**	**8 697**	**8 468**
Хүнийг санаатай алах	310	311	300	213	223	230	262	231	204	211	204
Бусдыг болгоомжгүй алах	16	15	14	23	16	15	21	14	21	27	32
Бусдын биед гэмтэл учруулах	2 991	3 584	4 614	5 319	5 770	5 821	5 838	6 546	7 564	8 132	8 064
Бусдыг амиа хорлоход хүргэх	1 167	1 340	888	945	764	727	314	324	323	288	144
Амиа хорлосон хүн	-	-	-	-	-	119	51	46	48	43	24
Золгүй явдлаас нас барсан	-	-	-	-	-	608	263	278	275	245	120
Бусад	28	30	27	24	35	20	27	40	44	39	24
Дунд харьцуулсан хувь											
Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**
Хүнийг санаатай алах	6.9	5.9	5.1	3.3	3.3	3.4	4.1	3.2	2.5	2.4	2.4
Бусдыг болгоомжгүй алах	0.3	0.3	0.2	0.4	0.2	0.2	0.3	0.2	0.3	0.3	0.4
Бусдын биед гэмтэл учруулах	66.3	67.9	79.0	81.5	84.8	85.4	90.3	91.5	92.7	93.5	95.2
Бусдыг амиа хорлоход хүргэх	25.9	25.4	15.2	14.4	11.2	10.7	4.9	4.5	3.9	3.3	1.7
Амиа хорлосон хүн	-	-	-	-	-	16.4	16.2	14.2	14.9	14.9	16.7
Золгүй явдлаас нас барсан	-	-	-	-	-	83.6	83.8	85.8	85.1	85.1	83.3
Бусад	0.6	0.5	0.5	0.4	0.5	0.3	0.4	0.6	0.6	0.5	0.3

Зураг 2.2.2 Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

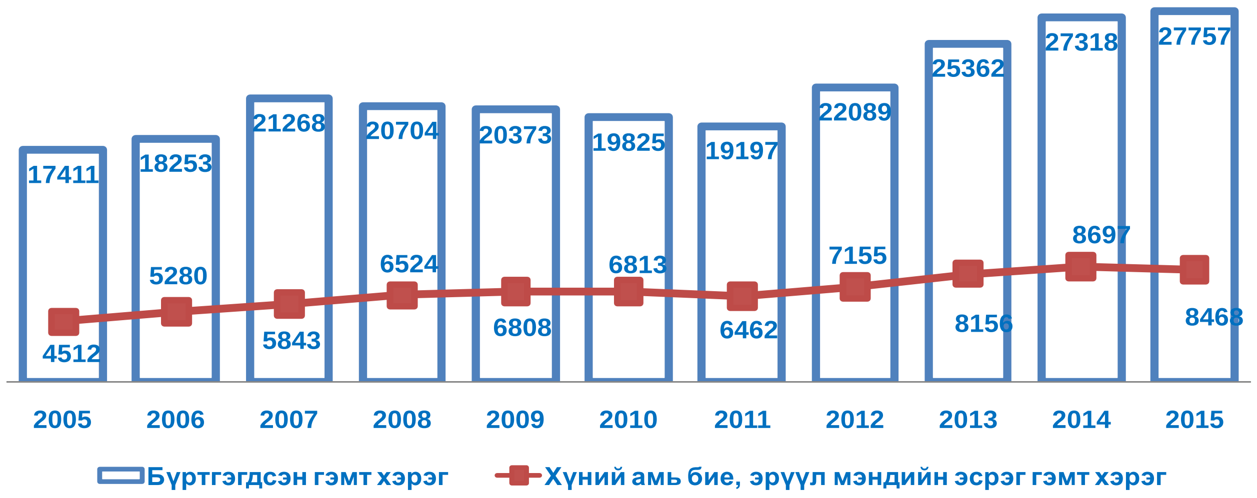

Бүртгэгдсэн энэ төрлийн гэмт хэргийн 20.1 хувийг бүртгэгдэх үедээ сэжигтэн нь тогтоогдоогүй хэрэг эзэлж байгаа нь 2014 оныхоос 2.5 пунктээр нэмэгдсэн байна. Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн илрүүлэлт 2015 онд улсын хэмжээнд 89.0 хувь байгаа нь өмнөх оныхоос 3.8 пунктээр нэмэгджээ.

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 95.2 хувийг бусдын биед гэмтэл учруулах гэмт хэрэг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оныхоос 1.7 пунктээр нэмэгджээ.

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 59.2 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн бөгөөд Сэлэнгэ (326), Дархан-Уул (272), Төв (262), Орхон (240), Хөвсгөл (239), Дорноговь (216) аймгуудад энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт бусад аймгуудынхаас их байна.

Зураг 2.2.3 Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг ба бусдын биед гэмтэл учруулах гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

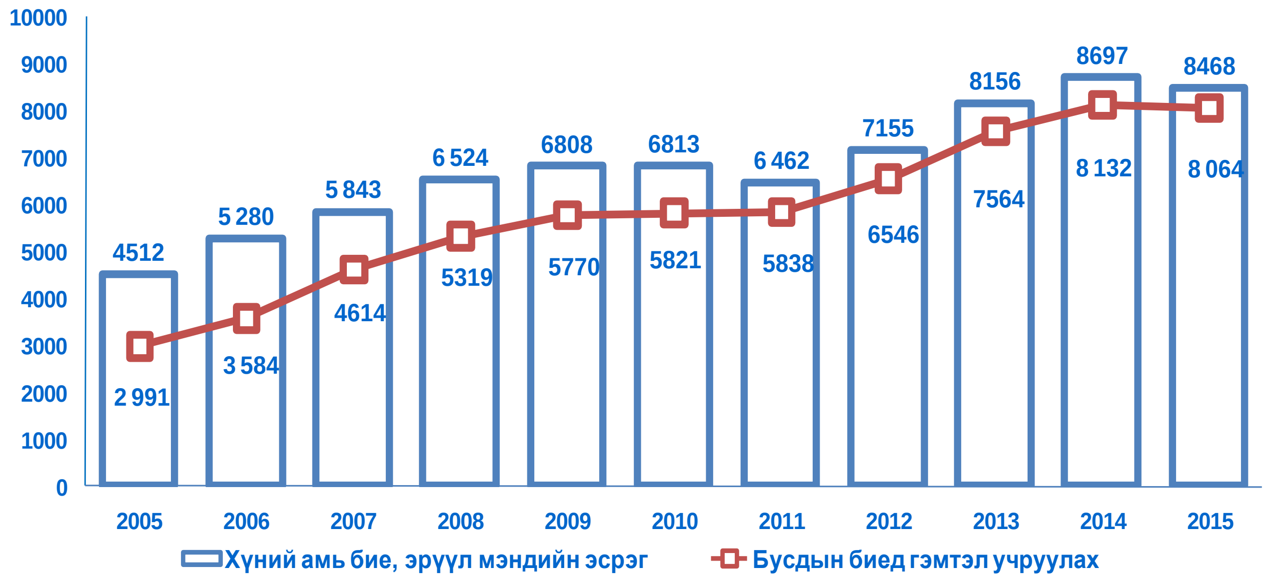

Хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 2.4 хувийг хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг эзэлж байгаа нь өмнөх оны түвшинд байна. Хүнийг санаатай алах хэргийн илрүүлэлт 2015 онд 98.8 хувьд хүрсэн нь өмнөх оыхоос 3.3 пунктээр нэмэгджээ.

Сүүлийн 20 жилийн байдлаар хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг 2013, 2015 онд (204) хамгийн бага, 2000 онд (367) хамгийн олон бүртгэгдсэн байна (Зураг 2.2.4).

Бусдын бие махбодид гэмтэл учруулах гэмт хэрэг сүүлийн 10 жилийн байдлаар 2014 онд хамгийн их (8132), 2005 онд хамгийн бага (2991) бүртгэгджээ (Зураг 2.2.3).

Зураг 2.2.4 Хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг, *1995-2015 он*

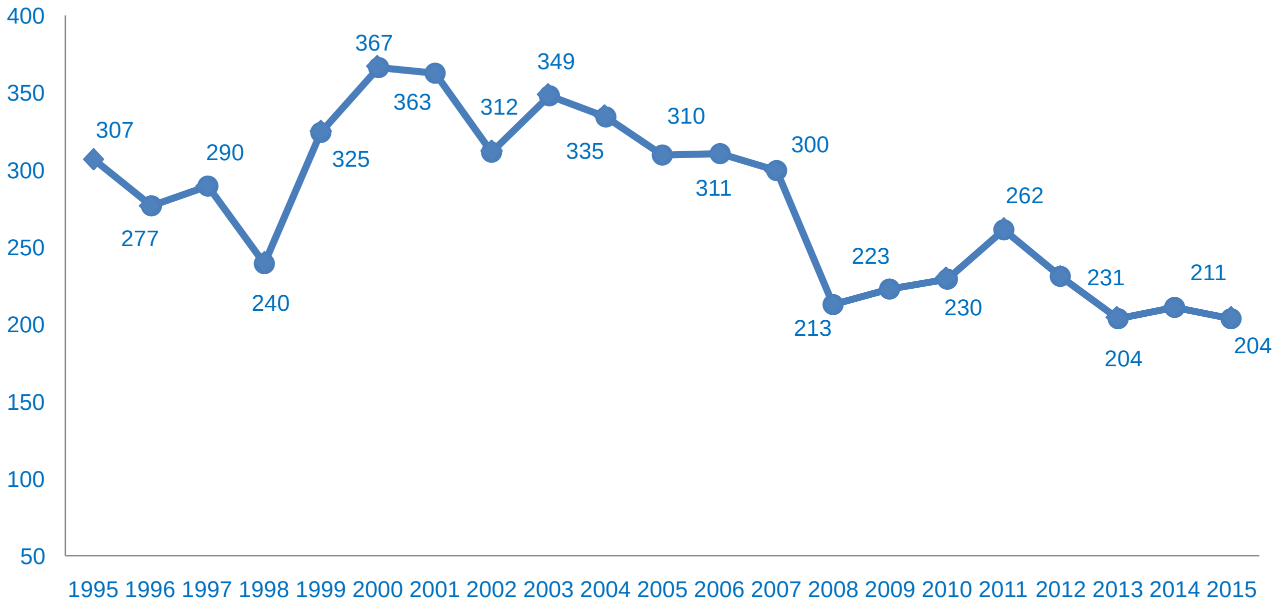

Хүнийг санаатай алах хэрэг 2015 онд Баянхонгор, Орхон, Төв, Баян-Өлгий, Сүхбаатар, Дорноговь, Дархан-Уул, Говь-Алтай аймгуудад өмнөх оныхоос буурсан хэдий ч Сэлэнгэ, Хөвсгөл, Завхан, Архангай аймгуудад нэмэгдсэн байна.

Зураг 2.2.5 Хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн гаралт ихтэй аймгууд*,*
2015 он

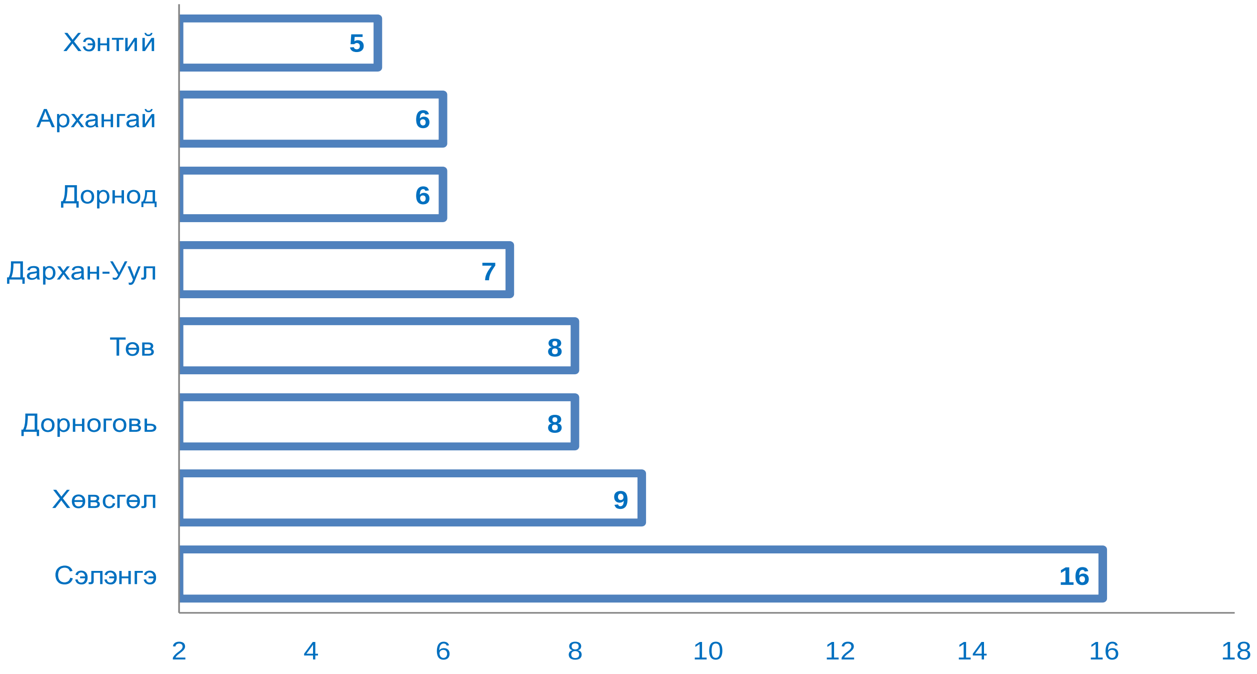

Зураг 2.2.6 Хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг, *сүүлийн 25 жилд*

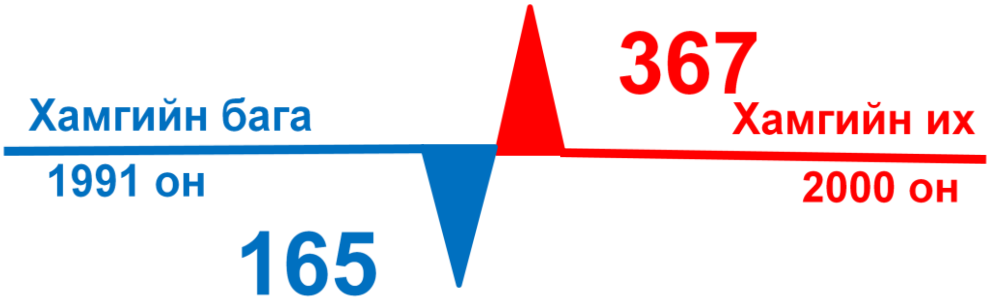

Хүнийг болгоомжгүйгээр алах гэмт хэрэг 2015 онд 32 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 5-аар нэмэгджээ. Энэ хэргийн илрүүлэлт 100.0 хувь байна.

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 59.2 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт Баянзүрх, Баянгол, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүргүүдэд их байна. Амиа хорлосон хүн 2015 онд 24 болж өмнөх оныхоос 19 буюу 44.2 хувь, золгүй учралаар амь насаа алдсан хүн 120 болж, 125 буюу 51.0 хувиар буурсан байна.

<u>Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг</u>

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн тоо 2015 онд 13445 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 894 хэрэг буюу 7.1 хувиар өсөхөд энэ төрлийн гэмт хэргийн 68.2 хувийг эзэлж буй хулгайн хэрэг 745-аар, бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхэлж, авах хэрэг 224-өөр, авто тээврийн хэрэгслийн хулгай 118-аар, бусдын эд хөрөнгийг завших, үрэгдүүлэх хэрэг 36-аар, халаасны хулгайн хэрэг 35-аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд ордог дийлэнх төрлийн гэмт хэрэг сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлагатай хэдий ч мал хулгайлах хэрэг 17.7 хувь, бусдын эд хөрөнгийг булаах хэрэг 11.8 хувь, бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх хэрэг 21.7 хувиар буурсан байна (Хүснэгт 2.2.2.).

Хүснэгт 2.2.2 Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

Хэргийн төрөл	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	8 896	8 847	10 865	9 489	8 853	7 944	7 232	9 023	11 118	12 551	13 445
Хулгай	6 683	6 657	7 927	6 609	6 376	5 777	5 276	6 266	7 884	8 424	9 169
Булаалт	327	418	703	354	167	143	137	179	227	245	216
Дээрэм	584	455	656	818	754	520	536	552	620	686	537
Залилан	678	669	816	866	801	764	688	1 098	1 231	1 843	2 067
Завших, үрэгдүүлэх	371	341	357	331	348	337	202	269	326	297	333

Хулгайн гэмт хэрэг 2015 онд 9169 бүртгэгдэж, 2014 оныхоос 745 хэрэг буюу 8.8 хувь, авто тээврийн хэрэгслийн хулгай 118 буюу 47.4 хувь, бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхэлж авах гэмт хэрэг 224 хэрэг буюу 12.2 хувь, завших, үрэгдүүлэх хэрэг 36 хэрэг буюу 12.1 хувиар өссөн байна.

Зураг 2.2.7 Хулгайн хэргийн бүтэц, *төрлөөр, 2014-2015 он*

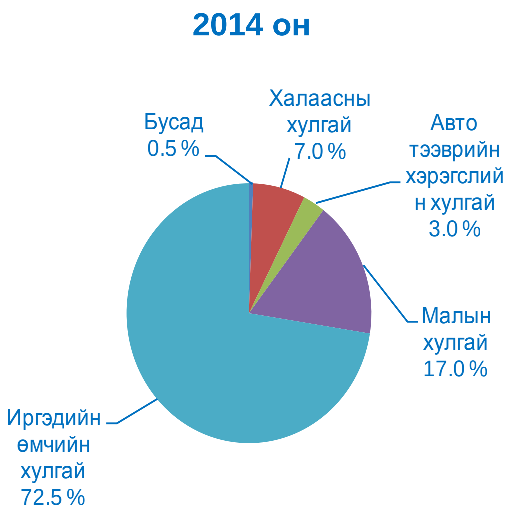

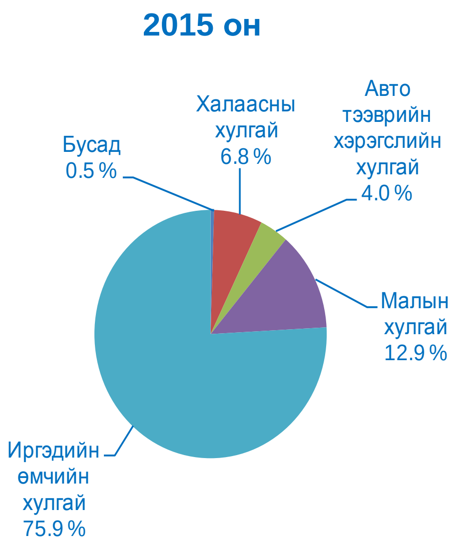

Иргэдийн өмчийг хулгайлах хэрэг 1991 оноос 2000 он хүртэлх хугацаанд өссөн бөгөөд 2004 оноос хойш буурч байгаад сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлагатай байна.

Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах хэрэг 1990 оноос 1993 онд эрс нэмэгдэж 9242-д хүрсэн нь сүүлийн 25 жилийн хугацаанд хамгийн их хулгай гарсан жил байжээ.

Зураг 2.2.8 Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

Малын хулгайн 1180 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь нийт гэмт хэргийн 4.3 хувийг эзэлж, өмнөх оныхоос 0.9 пунктээр буурчээ.

Зураг 2.2.9 Малын хулгайн гэмт хэрэг*, 2005-2015 он*

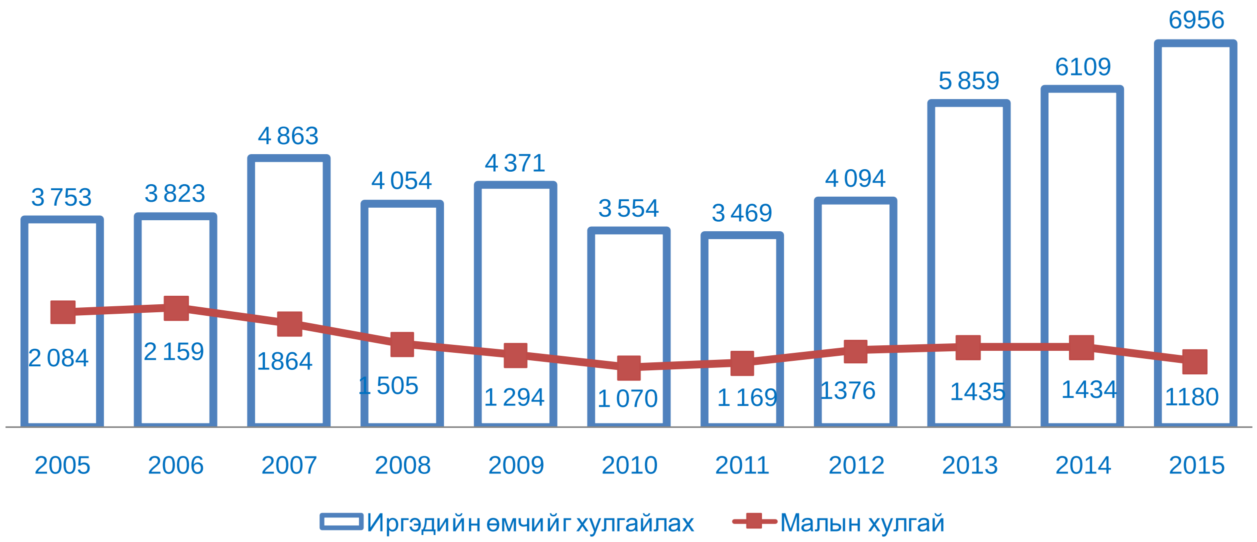

2016онд малын хулгайн хэрэг Төв(159), Хөвсгөл(139), Хэнтий(129), Архангай(97), Сэлэнгэ(73) аймгуудад хамгийн их гарсан бол Өмнөговь(6), Говь-Алтай(6) аймгуудад хамгийн бага бүртгэгдсэн байна.

Зураг 2.2.10 Малын хулгайн гаралт ихтэй аймгууд*, 2015 он*

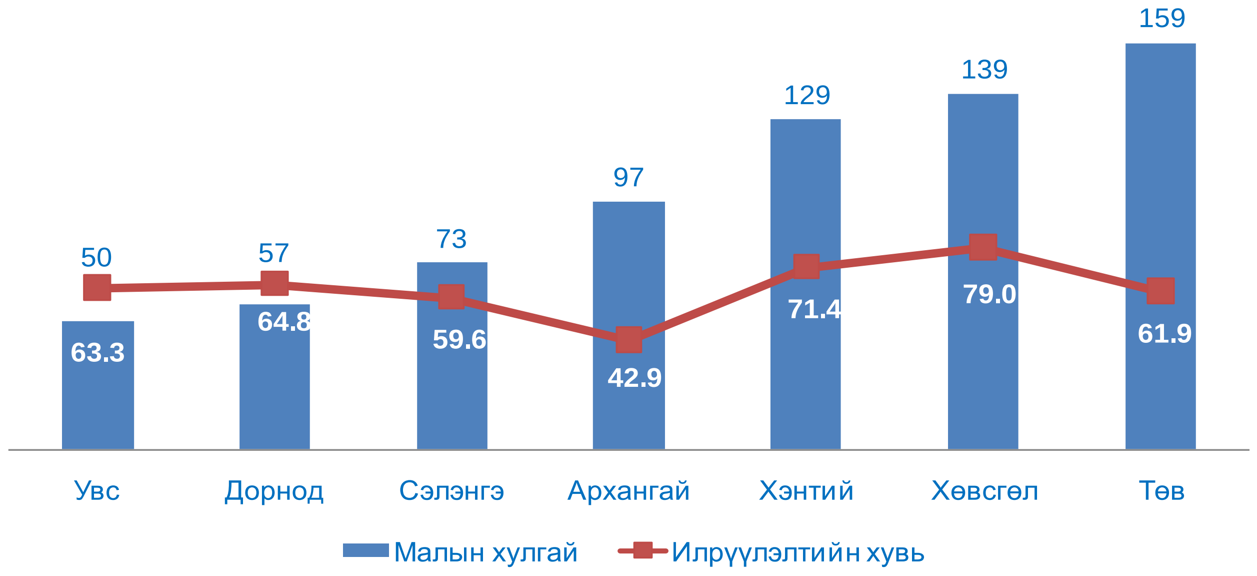

Тээврийн хэрэгслийн хулгайн хэрэг 367 бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн хэргийн 1.3 хувийг эзэлж, өмнөх оныхоос 118 хэрэг буюу 47.4 хувиар өссөн байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын хэмжээнд 65.7 хувь болж, өмнөх оныхоос 7.5 пунктээр өссөн байна.

***Зураг 2.2.11 Авто тээврийн хэрэгсэл хулгайлах гэмт хэрэг**, 2005-2015 он*

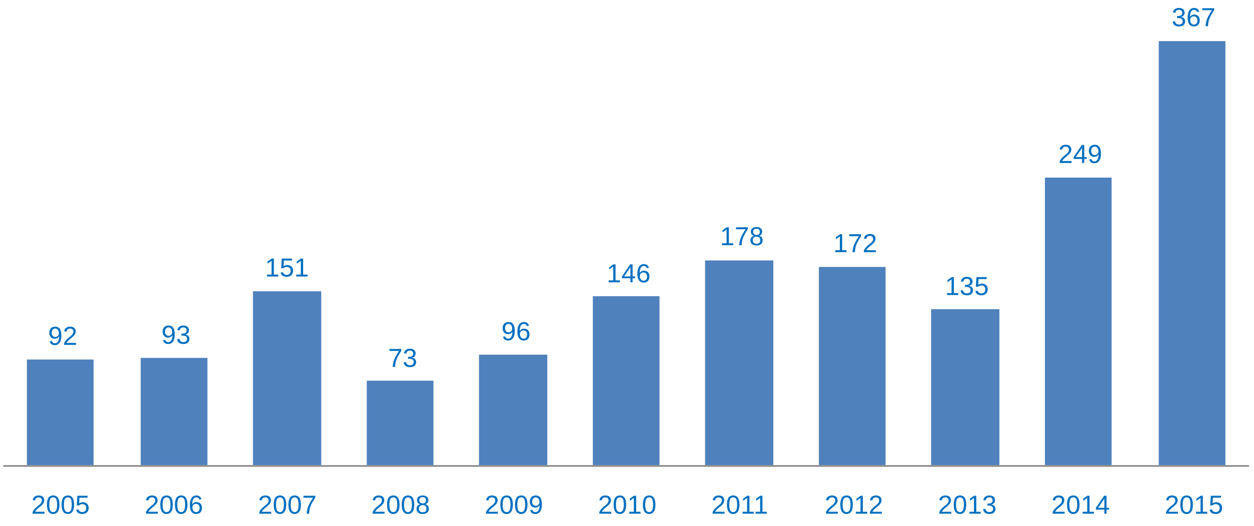

Хувийн өмч хулгайлах гэмт хэргийн 8.9 хувийг эзэлдэг халаасны хулгай тууштай буурахгүй байгаа бөгөөд 2015 онд энэ төрлийн гэмт хэрэг 621 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 35 хэрэг буюу 6.0 хувиар өссөн байна. Халаасны хулгайн 97.3 хувь нь нийслэлд бүртгэгдсэн бөгөөд Сүхбаатар дүүрэгт 231 хэрэг буюу 38.2 хувь, Баянзүрх дүүрэгт 143 буюу 23.7 хувь, Баянгол дүүрэгт 105 буюу 17.4 хувь нь бүртгэгджээ.

Бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхлэж авах гэмт хэрэг 2015 онд 2067 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 224 хэрэг буюу 12.2 хувь, завших, үрэгдүүлэх хэрэг 333 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 36 хэрэг буюу 12.1 хувиар нэмэгдэж, харин бусдын эд хөрөнгийг булаах гэмт хэрэг 216 болж, өмнөх оныхоос 29 хэрэг буюу 11.8 хувь, дээрэмдэх хэрэг 149 буюу 21.7 хувиар буурчээ.

Зураг 2.2.12 Бусдын эд хөрөнгийг булаах, залилан мэхэлж авах, завших, үрэгдүүлэх гэмт хэргийн гаралт, *2005-2015 он*

Бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх гэмт хэрэг 2015 онд 537 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 149 хэрэг буюу 21.7 хувиар буурсан байна.

Дээрмийн хэрэг 2003 онд 825 бүртгэгдэж байсан нь сүүлийн 25 жилийн хугацаанд хамгийн өндөр үзүүлэлт байлаа.

Зураг 2.2.13 Бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх гэмт хэрэг*, сүүлийн 25 жилд*

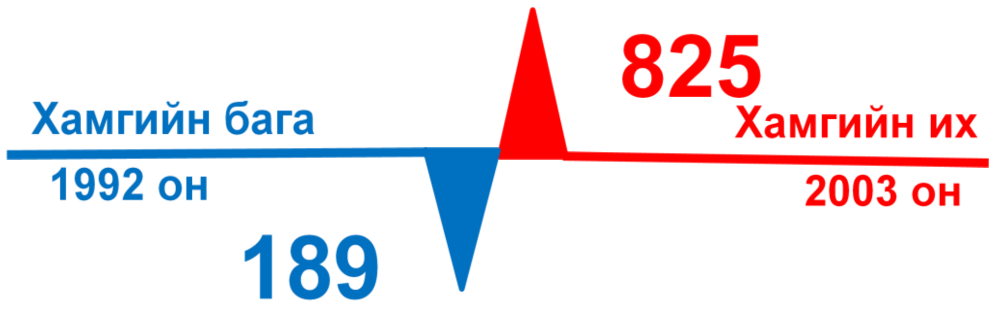

Зураг 2.2.14 Бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх хэрэг, *1995-2015 он*

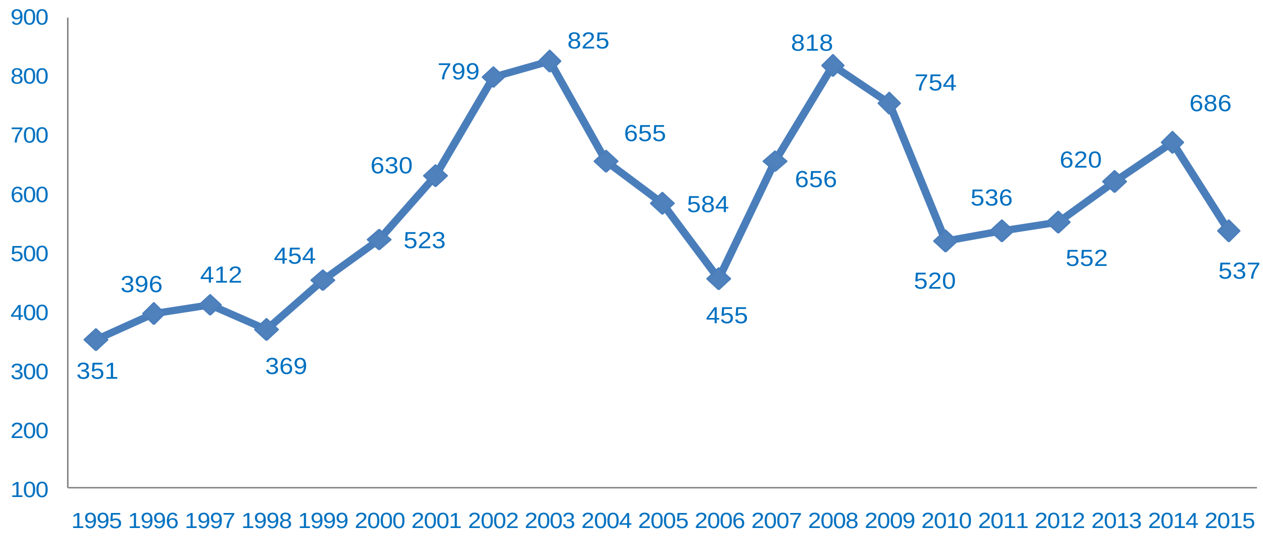

<u>Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг</u>

Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 1630 бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 5.9 хувийг эзэлж байна. Бүртгэгдсэн нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн 50.1 хувь нь бүртгэх үедээ сэжигтнээр тооцвол зохих этгээд нь тогтоогдоогүй, 39.9 хувь нь ял сонсгосон хэрэг байгаа ба энэ төрлийн хэргийн илрүүлэлт 79.8 хувьтай байна.

Зураг 2.2.15 Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

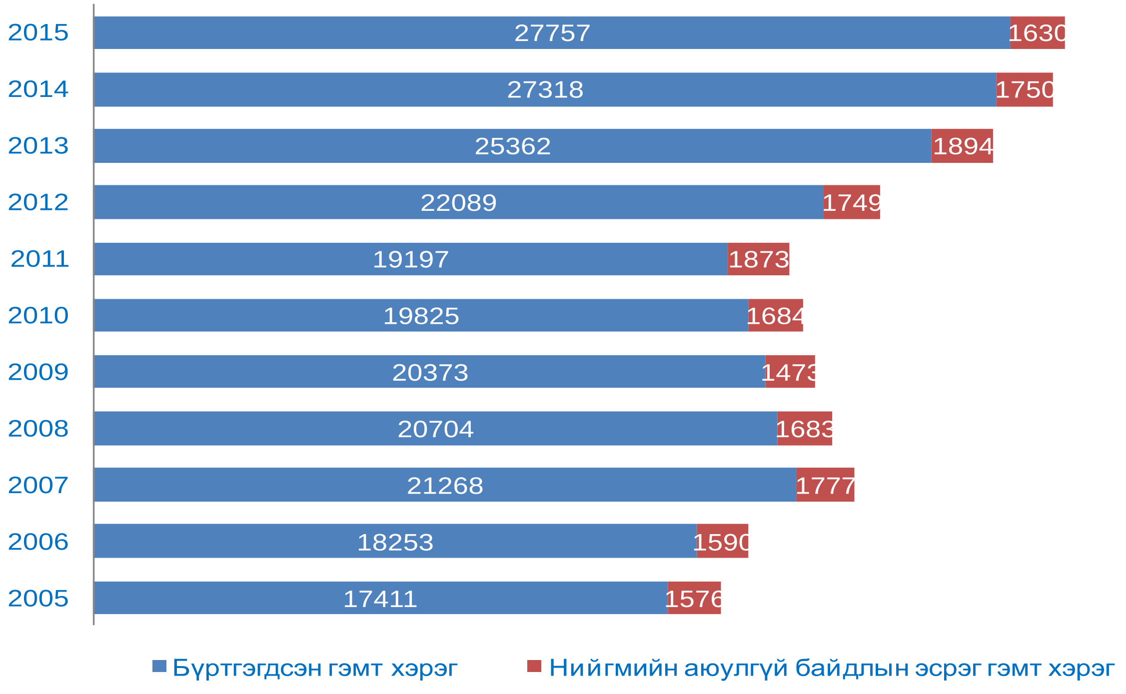

Зураг 2.2.16 Танхайрах гэмт хэрэг, *1995-2015 он*

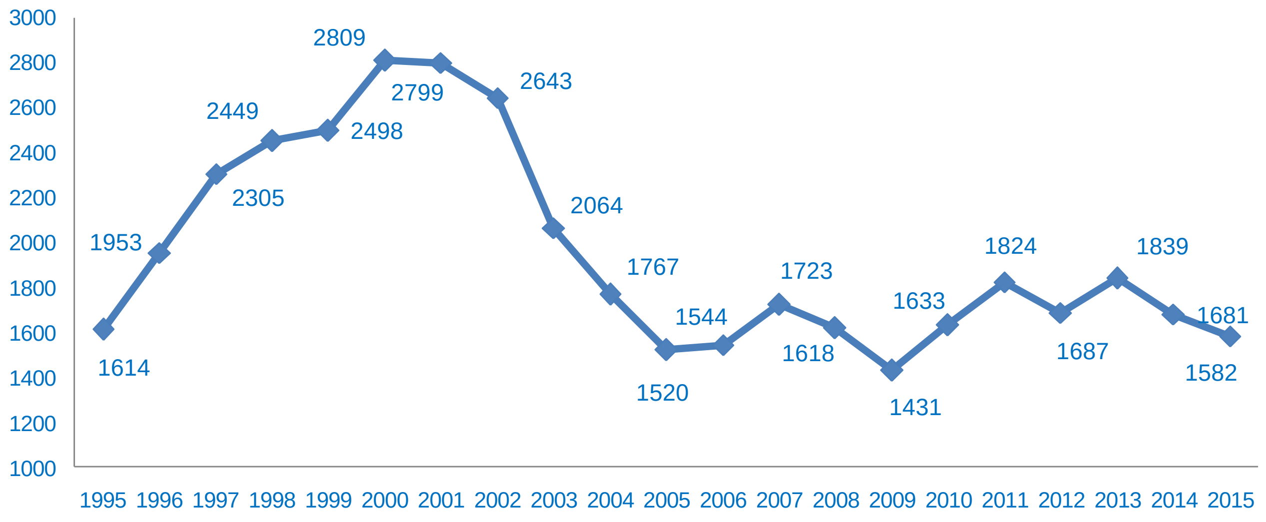

Танхайн гэмт хэрэг 2015 онд 1582 бүртгэгдсэн ба 2014 оныхоос 99 хэрэг буюу 5.9 хувиар буурахад Өвөрхангай, Хөвсгөл, Дорноговь, Дорнод, Баянхонгор, Булган, Сүхбаатар аймгуудад энэ төрлийн гэмт хэргийн тоо өмнөх оныхоос 13.3-64.07 хувь, нийслэлд 6.3 хувиар буурсан нь голлон нөлөөлөв.

Танхайн гэмт хэрэг улсын дүнгээр буурсан хэдий ч 2015 онд Ховд, Архангай, Увс, Говьсүмбэр, Төв, Хэнтий аймгуудад өмнөх оныхоос 6.6 хувиас 5 дахин өссөн байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт Дархан-Уул(46), Хэнтий(37), Төв(32), Сүхбаатар(26) аймгуудад хамгийн их гардаг байна.

Улсын хэмжээний нийт танхайн гэмт хэргийн 1253 буюу 79.2 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 84 буюу 6.3 хувиар буурсан байна. Улаанбаатар хотод гарсан танхайн гэмт хэргийн 343 буюу 27.4 хувь нь Баянзүрх дүүрэгт, 240 буюу 19.2 хувь нь Баянгол дүүрэгт бүртгэгджээ.

Танхайн гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын хэмжээнд 79.7 хувь болж өмнөх оныхоос 5.4 пунктээр өссөн байна.

Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг

Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журам (ТХХАБАЖ)-ын эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 2010 болж, өмнөх оныхоос 133 хэрэг буюу 6.2 хувиар буурсан байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын хэмжээнд 85.9 хувь болж өмнөх оныхоос 1.1 пунктээр өссөн байна.

Зураг 2.2.17 Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

2015 онд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 7.2 хувийг ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэрэг эзэлж байгаа нь өмнөх оныхоос 0.6 пунктээр буурсан байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн 53.1 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 3.5 пунктээр өссөн байна. Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн 69.4 хувийг тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг (ТХХАБАЖ), 28.1 хувийг зам тээврийн ослын үед жолооч үүргээ биелүүлэхгүй байх, зугтаах гэмт хэрэг эзэлж байна.

***Зураг 2.2.18 Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн бүтэц**, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

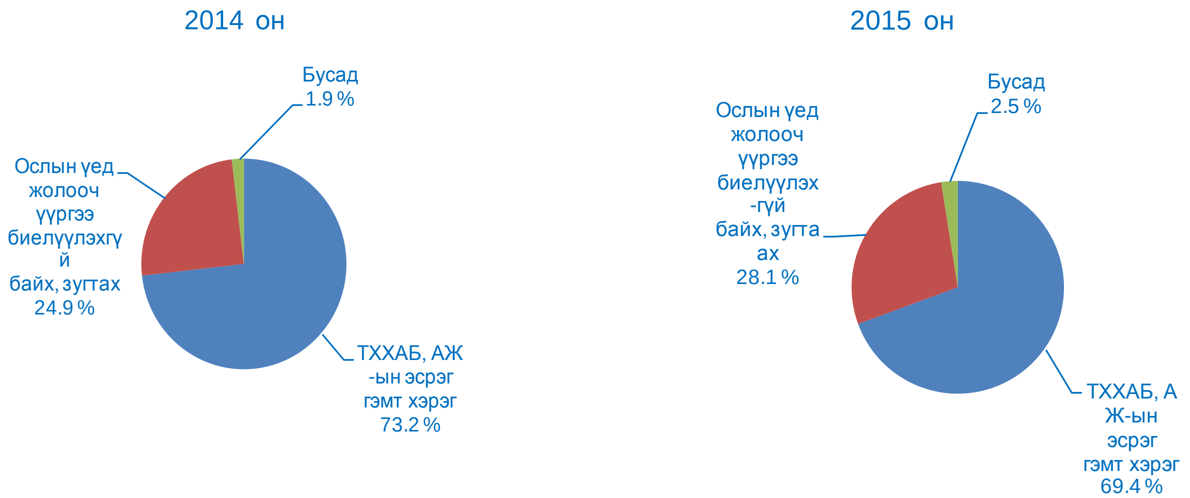

Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн дотор голлох хувийг эзэлж байгаа ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэрэг 2014 оныхоос 3.9 пунктээр буурч, зам тээврийн ослын үед жолооч үүргээ биелүүлэхгүй байх, зугтаах гэмт хэрэг 3.2 пунктээр нэмэгдсэн байна. Зам тээврийн ослын үед жолооч үүргээ биелүүлэхгүй байх, зугтаах хэрэг 2009-2013 онд тасралтгүй өссөн боловч 2014 онд 148 буюу 21.7 хувиар буураад, 2015 онд дахиад 32 буюу 6.0 хувиар өссөн байна. Харин тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 2014 оныхоос 176 буюу 11.2 хувиар буурсан байна.

***Зураг 2.2.19 ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэрэг ба зам тээврийн ослын үед жолооч үүргээ биелүүлэхгүй байх, зугтаах гэмт хэргийн гаралт,** 2005-2015 он*

***Хүснэгт 2.2.3 Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан хүн**, 2007-2015 он*

Үзүүлэлт	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүн	1 597	1 551	1 358	1 191	922	901	949	1 078	847
Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан хүн	344	313	317	325	363	369	424	503	429
Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүн	7 759	9 096	8 593	7 486	8 100	8 436	9 797	11 281	11 287
Зам тээврийн ослын улмаас гэмтсэн хүн	945	892	920	933	1 094	1 078	1 282	1 460	1 382

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 847 хүн нас барсны 429 буюу 50.6 хувь нь зам тээврийн ослын улмаас нас барсан нь өмнөх оныхоос 74 буюу 3.9 пунктээр өссөн байна. Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 11287 хүн гэмтсэний 1382 буюу 12.2 хувь нь зам тээврийн ослын улмаас гэмтжээ. Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан 429 хүний 112 буюу 26.1 хувь нь Улаанбаатар хотод гарсан хэргийн хохирогч байна.

Зам тээврийн ослын улмаас Төв(37), Сэлэнгэ(31), Дорноговь(31), Хэнтий(25), Дундговь(21) аймгуудад хамгийн олон иргэн амь насаа алджээ.

<u>***Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг***</u>

Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 520 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 94 буюу 22.1 хувиар нэмэгджээ. Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг улсын хэмжээгээр өсөхөд Улаанбаатар хотод 110 –аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

***Зураг 2.2.20 Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг**, 2005-2015 он*

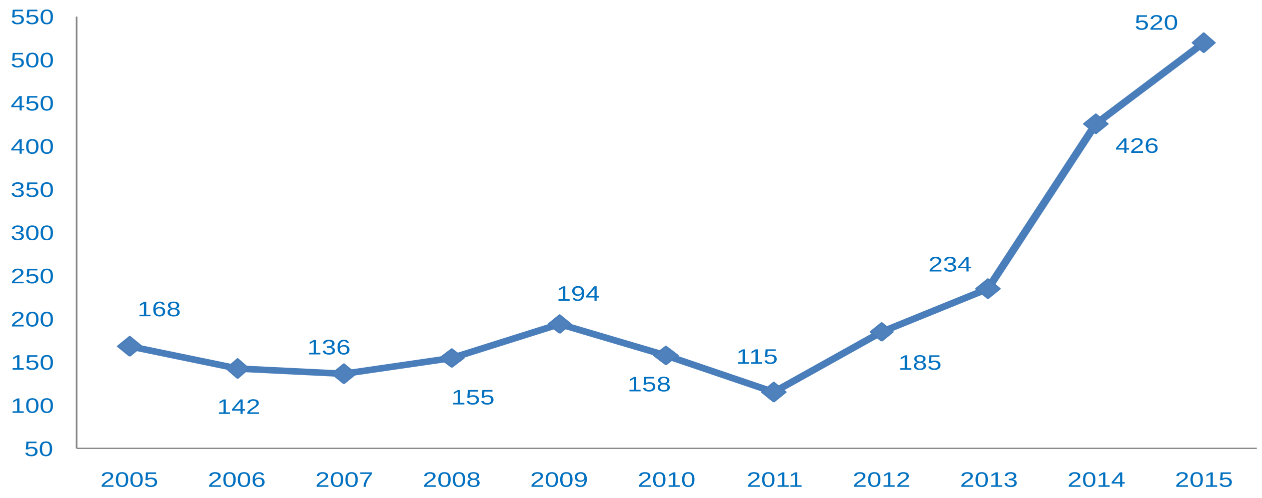

Улаанбаатар хотод аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг өмнөх оныхоос өсөхөд Чингэлтэй дүүрэгт 2.4 дахин, Баянгол дүүрэгт 73.0 хувь, Баянзүрх дүүрэгт 32.5 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлсөн байна.

Зураг 2.2.21 Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг*, төвийн дүүргээр, 2011-2015 он*

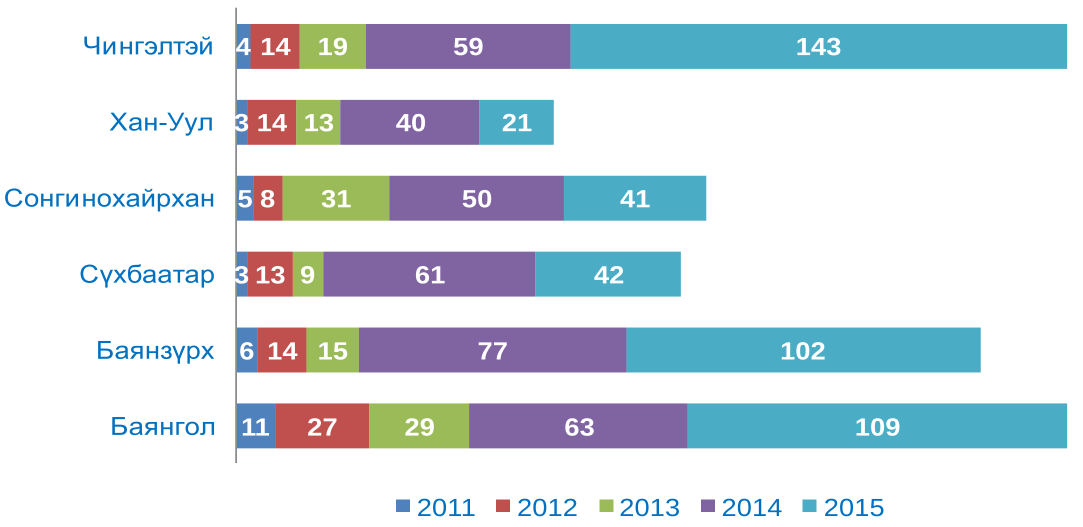

Албан тушаалын гэмт хэрэг

Албан тушаалын гэмт хэрэг 2015 онд 128 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 7 хэрэг буюу 5.2 хувиар буурсан байна. Сүүлийн 20 жилийн хугацаанд албан тушаалын гэмт хэргийн гаралт 2001 онд хамгийн олон (253) бүртгэгджээ.

Зураг 2.2.22 Албан тушаалын гэмт хэргийн гаралт*, 1995-2015 он*

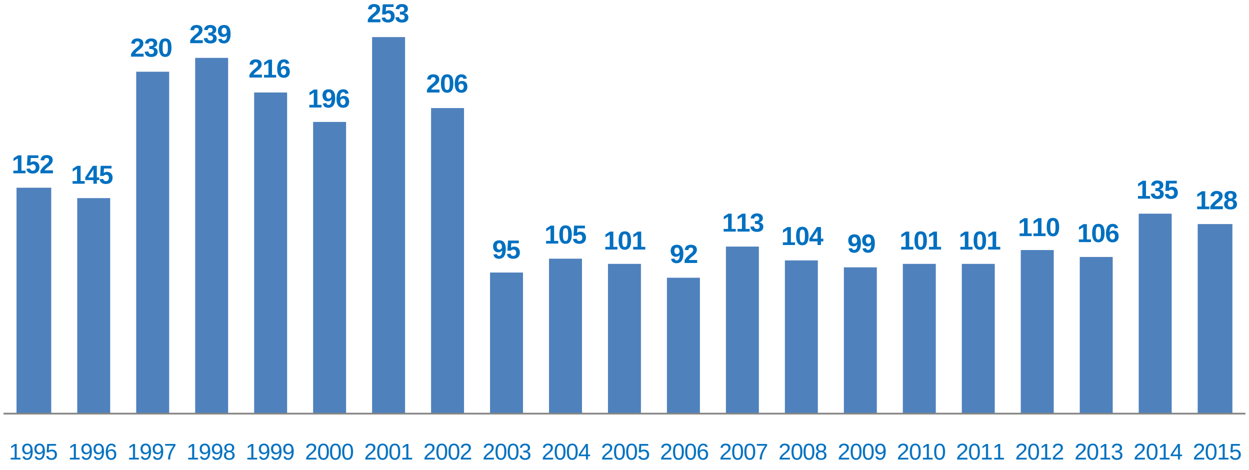

Хээл хахууль авах гэмт хэрэг 32 бүртгэгдсэн нь 2014 оныхоос 8 хэрэг буюу 33.3 хувиар өсч, харин хээл хахууль өгөх гэмт хэрэг өмнөх оныхоос 2 буюу 50.0 хувиар буурсан байна.

Зураг 2.2.23 Хээл хахуулын гэмт хэрэг, *2006-2015 он*

<u>***Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг***</u>

2015 онд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 57 буюу 0.2 хувийг Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оныхоос 8-аар өссөн байна. Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэгт хүнийг хууль бусаар хорих, доромжлох, гүтгэх, хүнийг барьцаалах, хүн худалдаалах гэмт хэргүүд ордог[1].

Зураг 2.2.24 Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг,

2005-2015 он

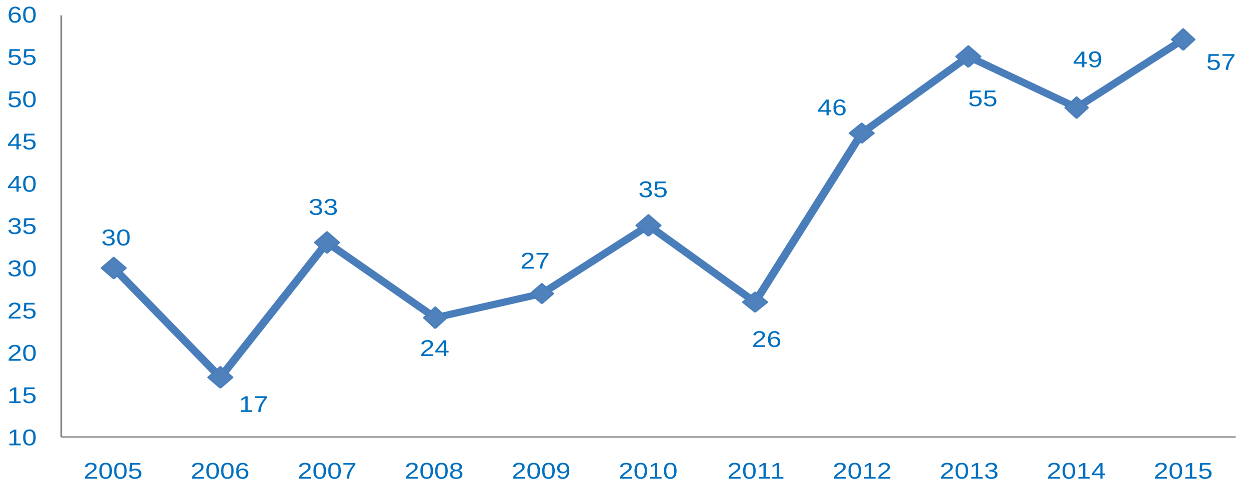

2015 онд бүртгэгдсэн хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын хэмжээнд 64.3 хувь байгаа нь өмнөх оныхоос 13.5 пунктээр буурсан байна. 2015 онд бүртгэгдсэн хүний эрх, эрх чөлөө, нэр төрийн эсрэг 57 хэргийн 17 буюу 29.8 хувь нь доромжлох, 31 буюу 54.4 хувь нь гүтгэх, 3 буюу 5.3 хувь нь хүн барьцаалах, 6 буюу 10.5 хувь нь хүн худалдаалах гэмт хэрэг байна. 2015 онд бүртгэдсэн 57 хэргийн 41 буюу 72.0 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ.

<u>Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг</u>

Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 383 болж, ємнєх оныхоос 14 хэрэг буюу 3.5 хувиар буурсан байна. Энэ төрлийн хэргийн 72.8 хувийг эзэлж байгаа хүчингийн хэрэг 2015 онд 279 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 21 хэрэг буюу 7.0 хувь, хүүхэд хаях, төөрүүлэх гэмт хэрэг 3 буюу 16.7 хувиар буурч, харин биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах хэрэг 11 буюу 64.7 хувиар өссөн байна (Хүснэгт 2.2.4).

Биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах 28 хэрэг бүртгэгдсэний 23 буюу 82.1 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ. Дүүргүүдээс биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах хэрэг Баянгол дүүрэг(18)-т хамгийн их гарсан байна.

Зураг 2.2.25 Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг, *2005-2015 он*

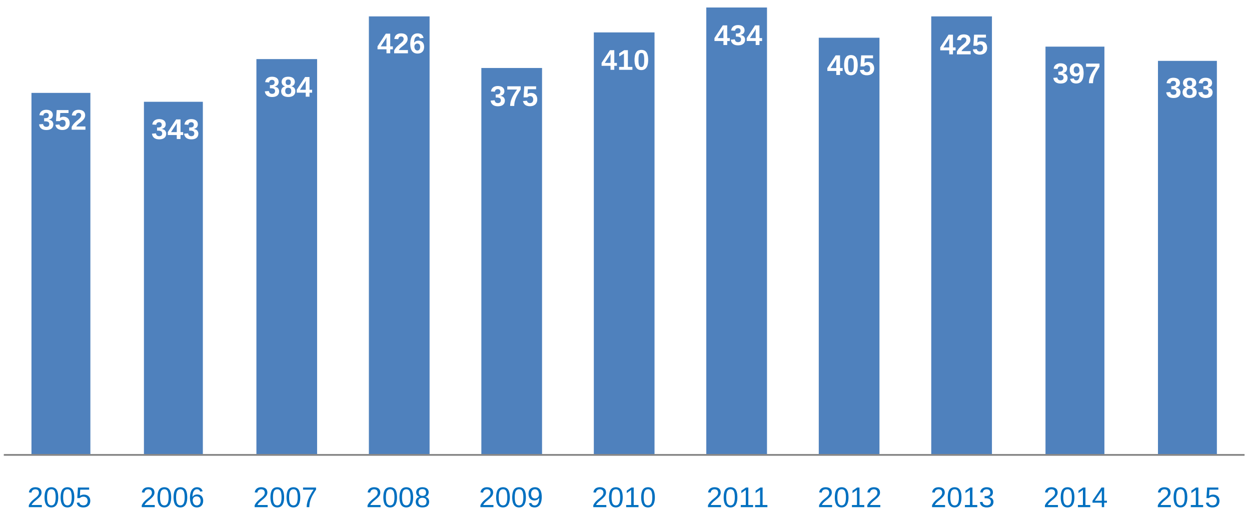

Хүснэгт 2.2.4 Хүүхэд, гэр бүл нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг, *төрлөөр, 2005-2015 он*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Бүгд	**352**	**343**	**384**	**426**	**375**	**410**	**434**	**405**	**425**	**397**	**383**
Хүчиндэх	320	314	355	354	332	342	367	305	344	300	279
Биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах	-	-	-	27	10	10	15	14	13	17	28

Зураг 2.2.26 Хүчингийн гэмт хэрэг*, 2005-2015 он*

2.3 ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДЭГДСЭН БАЙДАЛ

2015 онд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 5907 буюу 21.3 хувь нь согтуугаар үйлдэгдсэн хэрэг байгаа нь өмнөх оныхоос 779 хэрэг буюу 11.7 хувиар буурав. Согтуугаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг өмнөх оныхоос буурахад Хэнтий(47.8 хувь), Дундговь(23.3 хувь), Баян-Өлгий(20.9 хувь), Дорноговь(19.2 хувь), Сүхбаатар(17.5 хувь), Өмнөговь(16.2 хувь), Архангай(13.3 хувь), Увс(11.5 хувь)-иар аймгуудад буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

***Зураг 2.3.1 Гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байдал**, 2007-2015 он*

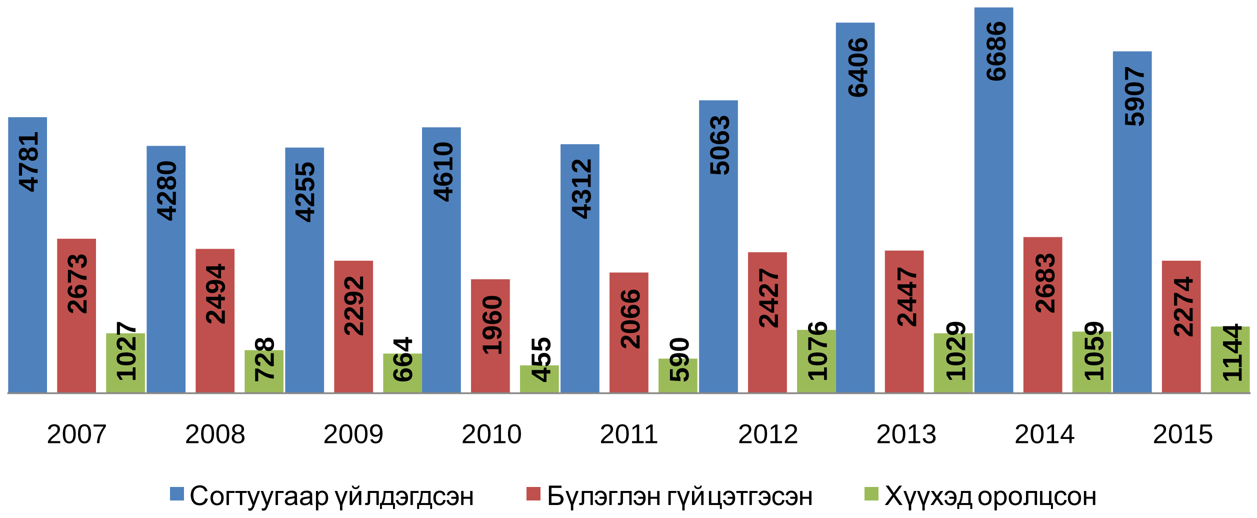

Бүлэглэн үйлдэгдсэн хэрэг 2015 онд 2274 болж, өмнөх оныхоос 409 хэрэг буюу 15.2 хувиар буурч, харин эмэгтэй хүн оролцсон хэрэг 3782 болж, өмнөх оныхоос 137 хэрэг буюу 3.8 хувь, хүүхэд оролцсон хэрэг 1144 болж, 85 хэрэг буюу 8.0 хувиар нэмэгдсэн байна (Зураг 2.3.1).

Зураг 2.3.2 Согтуугаар үйлдэгдсэн хэрэг хамгийн олон гарсан аймгууд, *2015 он*

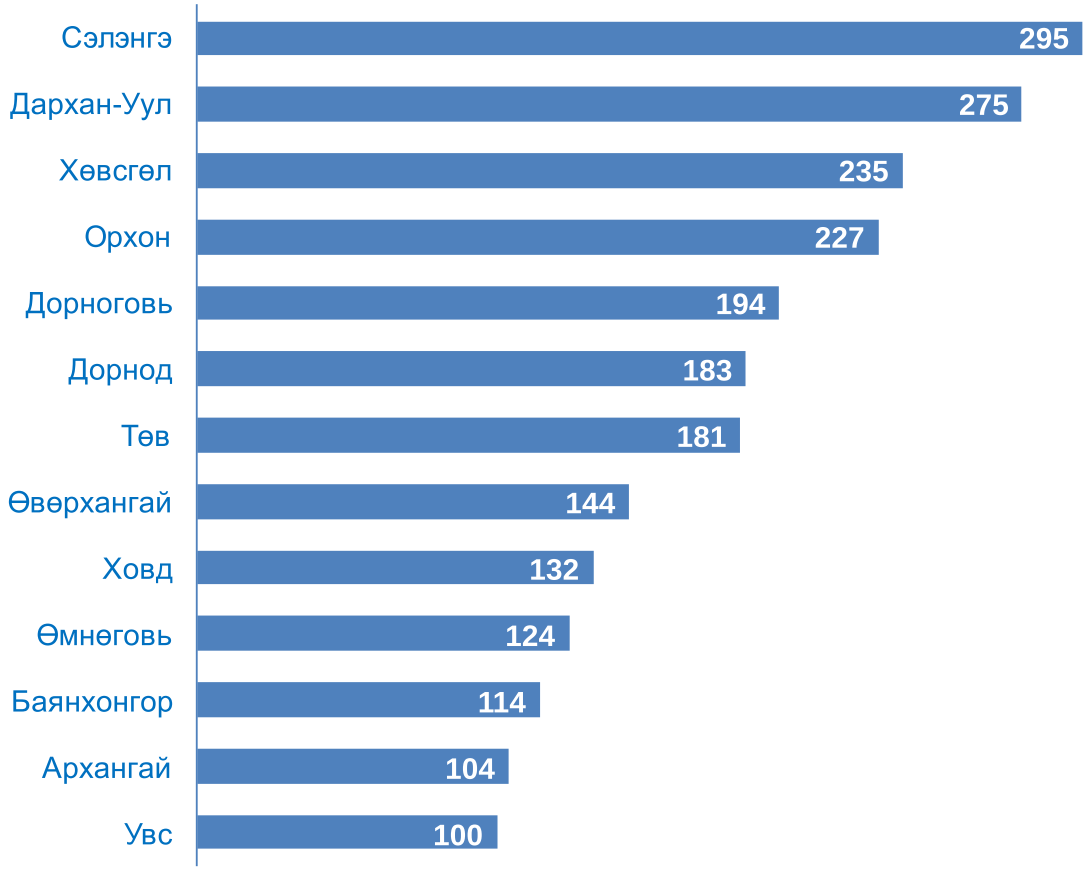

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 2015 онд 1356 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 280 хэрэг буюу 26.0 хувиар өссөн байна. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэрэг өсөхөд Улаанбаатар(136) хотод, Төв(38), Сэлэнгэ(34), Ховд(28), Дархан-Уул(22), Дорнод(15), Дорноговь(10) аймгуудад хувиар өссөн нь голлон нөлөөлөв.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 1055 буюу 77.8 хувь нь хөнгөн, 184 буюу 13.6 хувь нь хүндэвтэр, 79 буюу 5.8 хувь нь хүнд, 38 буюу 2.8 хувь нь онц хүнд хэлбэрийн гэмт хэрэг байна. Хөнгөн хэлбэрийн гэр бүлийн хүчирхийлэл өмнөх оныхоос 1 пункт, онц хүнд хэрэг 1.1 пункт, хүнд хэрэг 0.6 пунктээр нэмэгдэж, харин хүндэвтэр хэлбэрийн гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг 2.7 пунктээр буурчээ.

Энэ нь нэг талаас иргэд үйлдэгдсэн хэргийг Цагдаагийн байгууллагад бүртгүүлэх явдал сайжирсан байх талтай боловч нөгөөтэйгүүр гэр бүлийн хүчирхийлэл нийгэмд газар авч, өсч байгаагийн илэрхийлэл юм.

Зураг 2.3.3 Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэрэг хамгийн олон гарсан аймгууд, *2015 он*

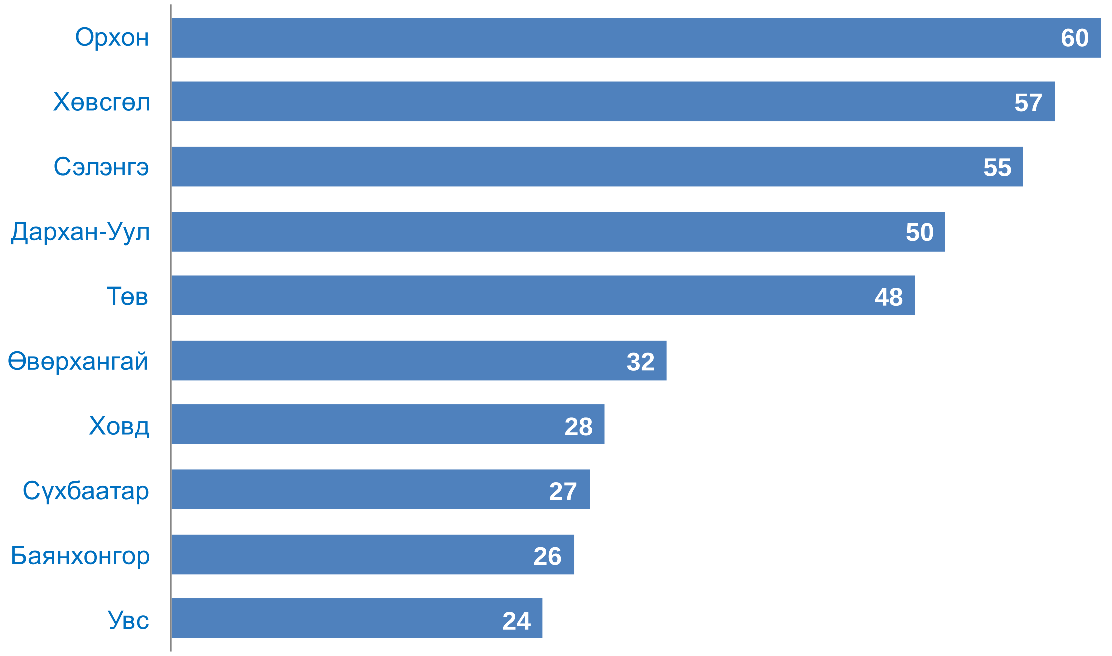

Зураг 2.3.4 Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн хэрэг, *2009-2015 он*

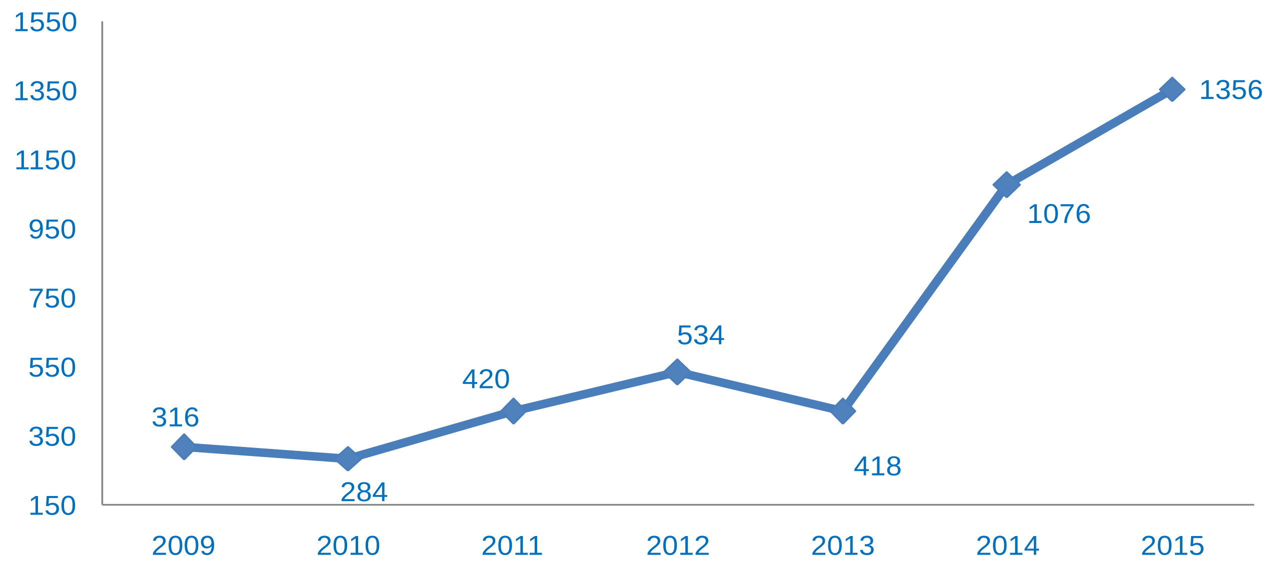

Галт зэвсгээр үйлдэгдсэн, урьдчилан үгсэж, тохиролцон бүлгээр үйлдсэн, зохион байгууллалттай бүлгээр үйлдсэн хэргүүд сүүлийн жилүүдэд буурсан хэдий ч мансуурсан үед үйлдэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 8 буюу 21.6 хувиар өссөн байна.

***Хүснэгт 2.3.1 Гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байдал,** 2008-2015 он*

Үзүүлэлт	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас	299	316	284	420	534	418	1076	1356
Урьдчилан үгсэж, тохиролцон бүлгээр үйлдэгдсэн	188	72	52	38	92	62	49	47
Галт зэвсгээр үйлдэгдсэн	71	49	27	39	41	42	39	38
Зохион байгуулалттай бүлгээр үйлдсэн	11	7	3	2	16	11	3	-

2.4 ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДЭГДСЭН ГАРАГ, ЦАГ ХУГАЦАА, ГАЗАР

2015 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 76.5 хувь нь ажлын өдрүүдэд, 23.5 хувь нь амралтын өдрүүдэд үйлдэгджээ. Нийт гэмт хэргийн 16.8 хувь нь даваа гарагт үйлдэгдсэн бөгөөд үүний 68.0 хувь нь нийслэлд, 32.0 хувь нь аймгуудад байна. Сүүлийн 5 жилийн байдлаар авч үзэхэд жил бүр Даваа гарагт бусад гарагуудаас их хэрэг гардаг байна.

***Зураг 2.4.1 Үйлдэгдсэн гэмт хэрэг гарагаар**, дүнд эзлэх хувиар, 2011-2015 он*

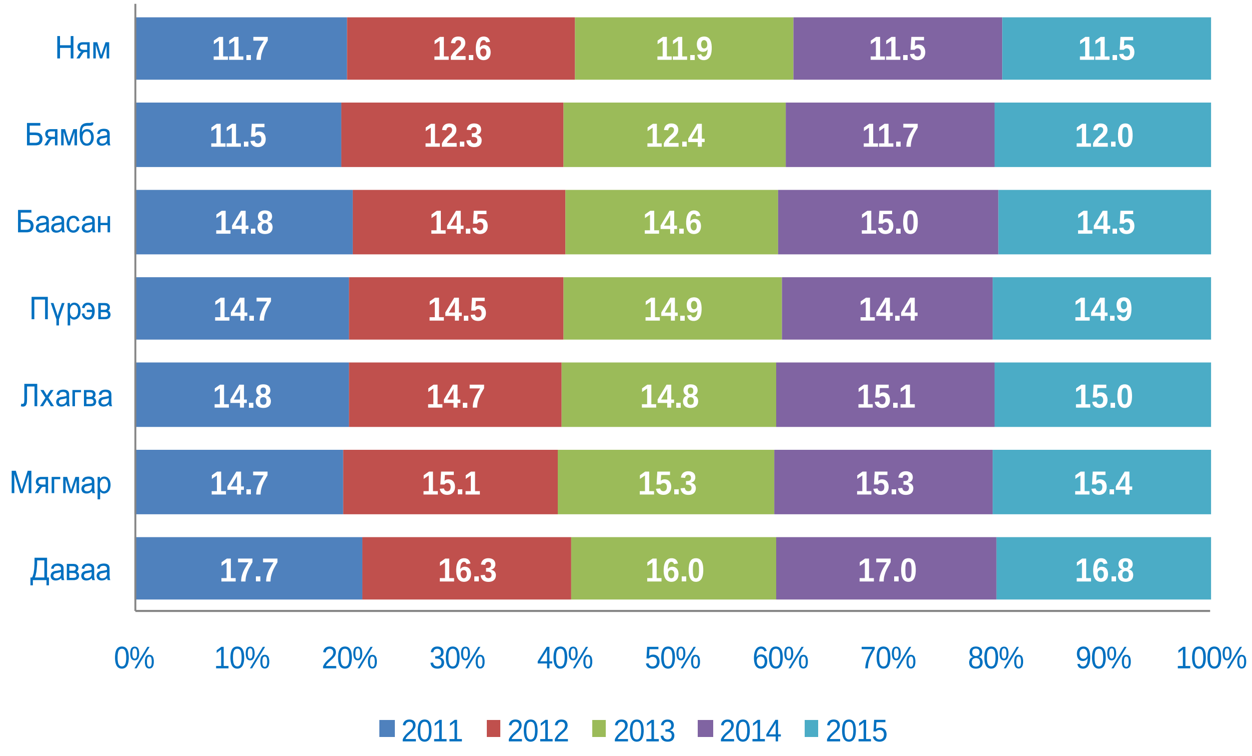

Зураг 2.4.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *үйлдэгдсэн гарагаар, дүнд эзлэх хувиар, 2015 он*

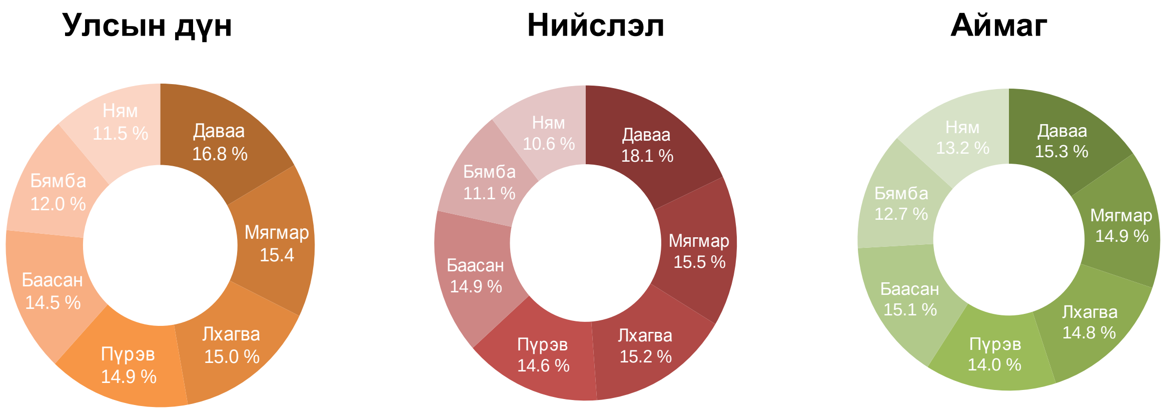

2015 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн зонхилох хэсэг нь 22-06 цагийн хооронд үйлдэгдсэн байгаа бөгөөд энэ дүр зураг нийслэл, аймагт ижил байна. Улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 21.8 хувь нь 06-14 цагт, 28.6 хувь нь 14-19 цагт, 15.6 хувь нь 19-22 цагт, 34.0 хувь нь 22-06 цагийн хооронд үйлдэгджээ.

Зураг 2.4.3 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, үйлдэгдсэн цагаар*, 2015 он*

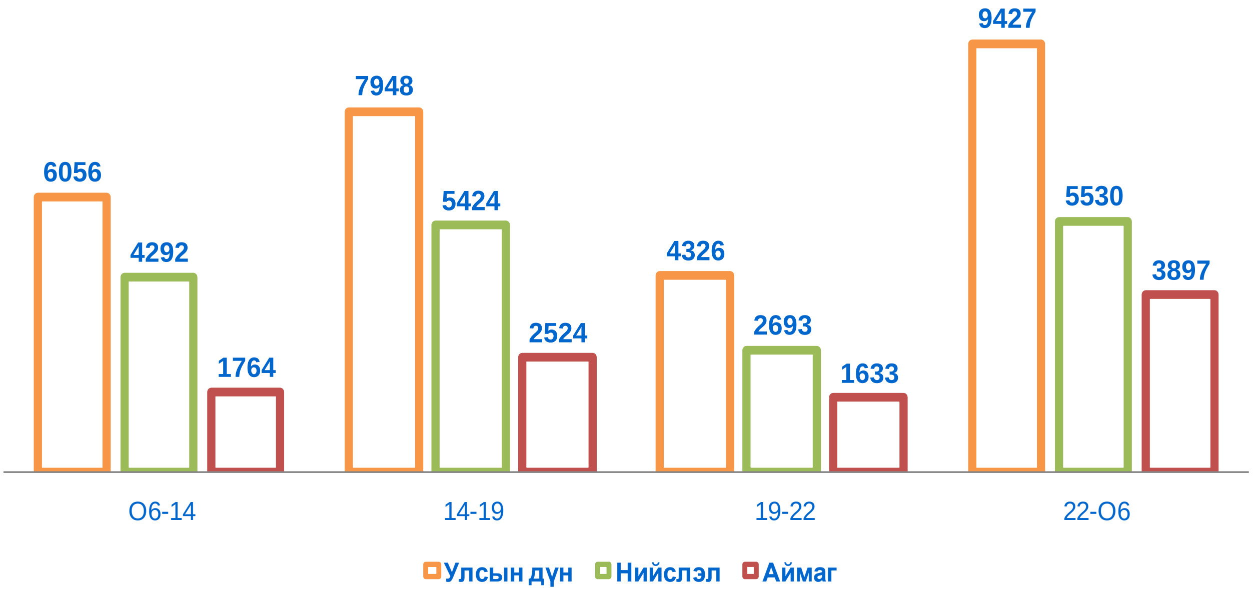

Улаанбаатар хотод 2015 онд бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 30.8 хувь нь шөнийн 22 цагаас өглөөний 06 цагийн хооронд, 30.2 хувь нь 14-19 цагийн хооронд, 23.9 хувь нь 06-14 цагийн хооронд, 15.1 хувь нь 19-22 цагийн хооронд үйлдэгдсэн байна. Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 31.8 хувь нь гэр, орон сууцанд, 19.8 хувь нь гудамж, талбайд үйлдэгджээ.

***Зураг 2.4.4 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, үйлдэгдсэн газраар**, 2015 он*

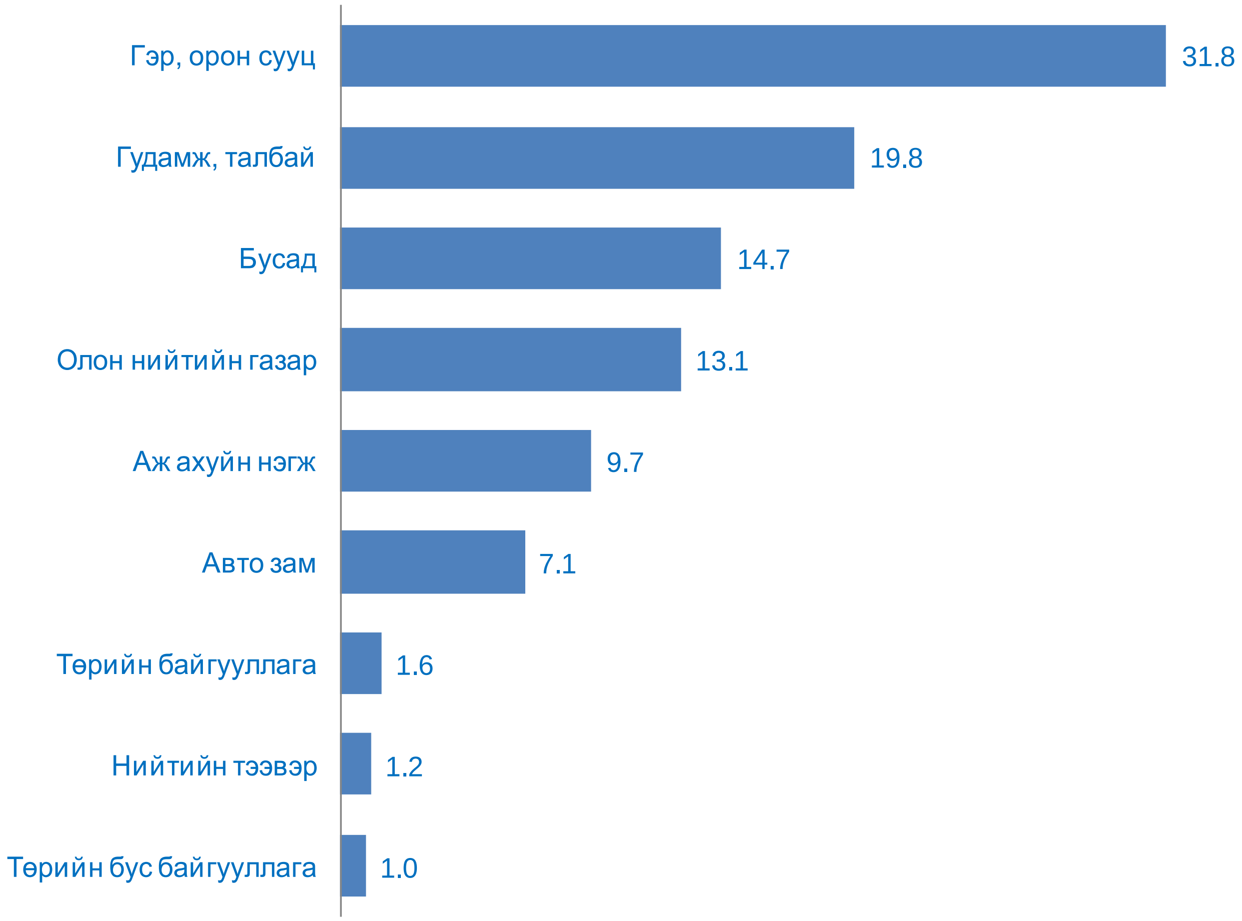

Гэр, орон сууцанд үйлдэгдсэн хэргийн 37.8 хувь нь гэрт, 21.8 хувь нь орон сууцны байранд, 28.3 хувь нь хувийн байшин, зуслангийн байшин, амины орон сууцанд, 7.7 хувь нь гараж, амбаар, агуулах, орц, подвальд, 4.4 хувь нь бусад газарт үйлдэгдсэн байна. Гудамж, талбайд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 36.8 хувь нь гэр хорооллын гудамжинд, 30.0 хувь нь орон сууцны хорооллын гудамжинд үйлдэгджээ.

Олон нийтийн газарт үйлдэгдсэн хэргийн 18.3 хувь нь дэлгүүрт, 22.8 хувь нь баарнд, 11.0 хувь нь худалдаа үйлчилгээний захад, 10.4 хувь нь зочид буудалд үйлдэгдсэн байна.

Нийтийн тээврийн газарт үйлдэгдсэн хэргийн 38.4 хувь нь том оврын автобусанд, 36.6 хувь нь таксинд үйлдэгдсэн байна.

Авто зам дээр гарсан гэмт хэрэг 2015 онд өмнөх оныхоос 114 буюу 5.5 хувиар буурахад Төв(24), Өмнөговь(22), Баянхонгор(19), Дархан-Уул(18), Сэлэнгэ(18), Сүхбаатар (13) аймгуудад өмнөх оныхоос буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

Автозам дээр гарсан нийт хэргийн 1108 буюу 56.5 хувь нь Улаанбаатар хотод гарсан нь өмнөх оныхоос 10 хэрэг буюу 3.6 пунктээр өссөн байна. Улаанбаатар хотод гарсан хэрэг өмнөх оныхоос өсөхөд Сонгинохайрхан(65), Чингэлтэй (23)-аар өссөн голлон нөлөөлжээ.

***Зураг 2.4.5 Авто зам дээр үйлдэгдсэн хэрэг**, дүүргээр, 2014-2015 он*

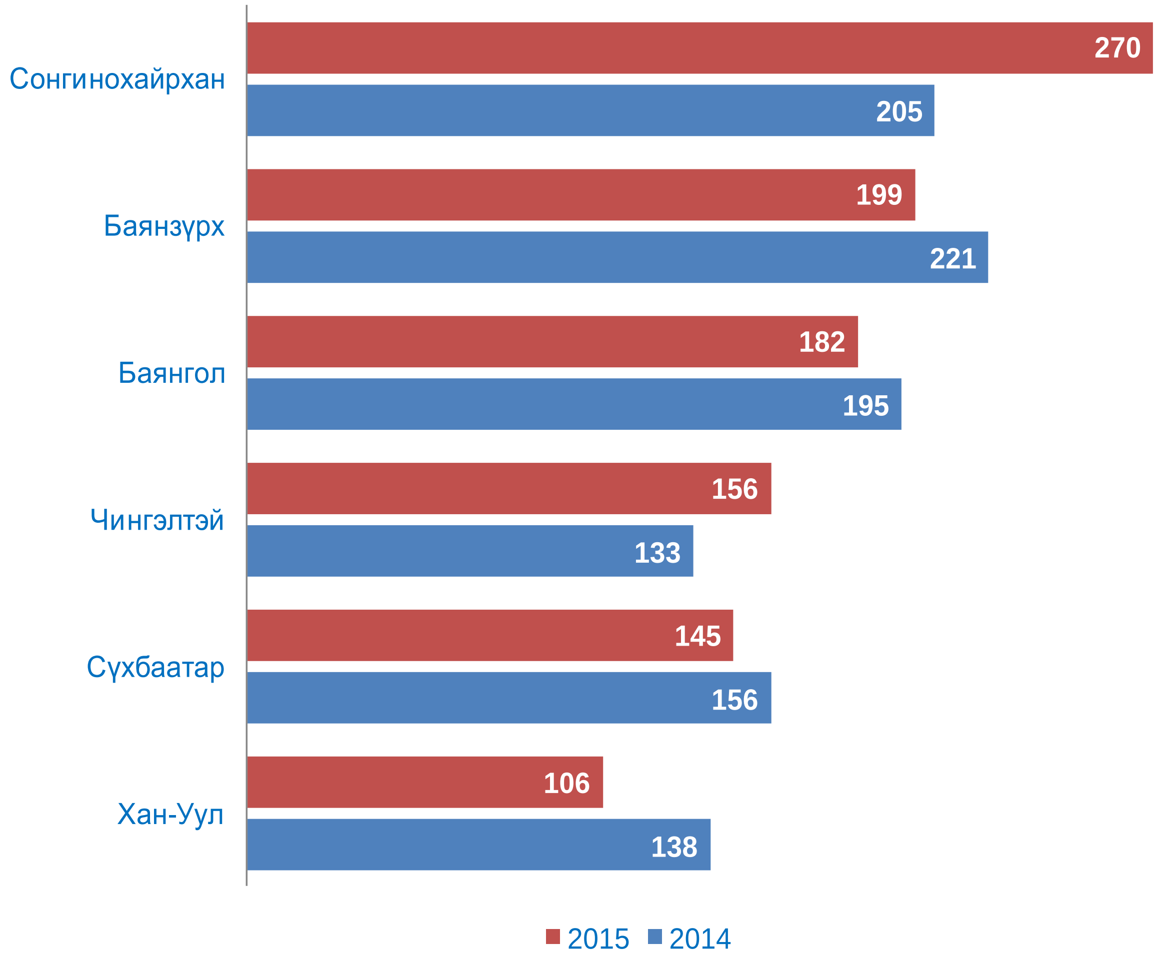

2015 онд авто зам дээр гарсан гэмт хэргийн 56.2 хувь нь хотын замд, 38.4 хувь нь орон нутгийн замд гарсан ба замын хучилтаар авч үзвэл, 72.9 хувь нь асфальтан зам дээр, замын гадаргуугийн хувьд 60.0 хувь нь хуурай гадаргууд, замын онцлогоор харвал 61.0 хувь нь тэгш, 33.6 хувь нь шулуун замд үйлдэгджээ.

Хотын замд гарсан 1102 хэргийн 1027 буюу 93.2 хувь нь Улаанбаатар хотод гарсан ба дүүргүүдээс Сонгинохайрхан(258), Баянзүрх(195), Баянгол(177), Сүхбаатар(142) –т хамгийн их хэрэг бүртгэгджээ.

Авто зам дээр үйлдэгдсэн 1961 хэргийн зонхилох хэсэг 1085 буюу 55.3 хувь нь үзэгдэх орчин чөлөөтэй зам дээр үйлдэгджээ. Үзэгдэх орчин чөлөөтэй зам дээр үйлдэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 25.1 хувь, зорчих хэсэг гэрэлтүүлэгтэй зам дээр гарсан хэрэг 10.7 хувь, үзэгдэх орчин хангалтгүй зам дээр гарсан хэрэг 25.6 хувь, зорчих хэсэг гэрэлтүүлэггүй зам дээр гарсан хэрэг 12.3 хувь, хязгаарлагдмал зам дээр гарсан хэрэг 13.7 хувиар буурсан байна.

Зураг 2.4.6 Авто зам дээр гарсан хэрэг, *үзэгдэх орчноор, 2014-2015 он*

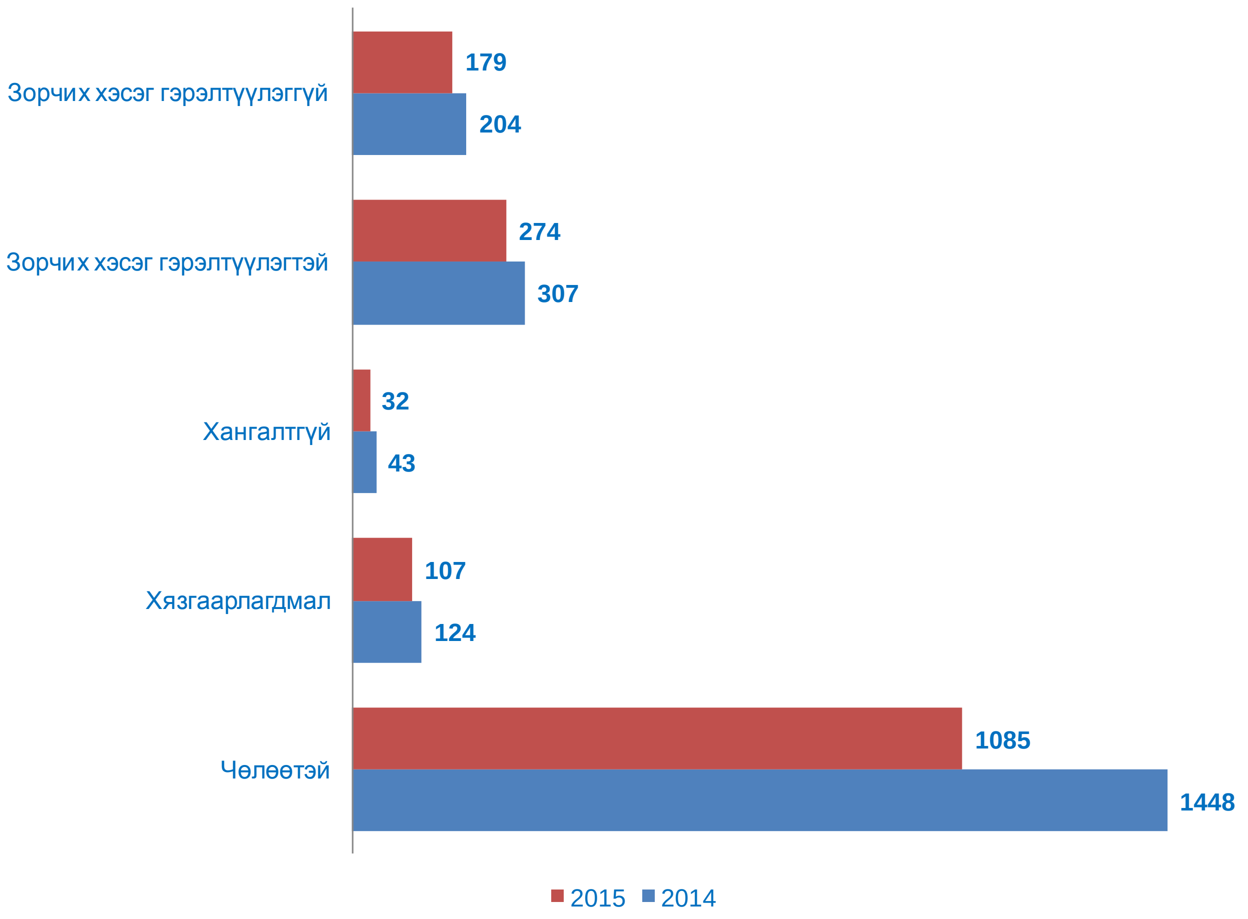

Бусад газарт үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 42.8 хувь нь хөдөө хээр, бэлчээрт үйлдэгдсэн нь өмнөх оныхоос 3.2 пунктээр буурсан байна.

Явган хүний гарц дээр гарсан 116 хэргийн 105 буюу 90.5 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ. Дүүргүүдээс Баянзүрх(30), Сүхбаатар(21), Баянгол(21)-д явган хүний гарцан дээр хамгийн их хэрэг гардаг байна.

Автозам дээр гарсан 1961 хэргийн 1344 буюу 68.5 хувь нь цаг агаарын таатай нөхцөлд, 44 буюу 2.2 үүлэрхэг байхад, 41 буюу 2.1 хувь нь бороотойд, 39 буюу 2.0 хувь нь цастайд, 3 буюу 0.2 хувь нь манантайд, 15 буюу 0.8 хувь нь шуургатай байхад үйлдэгджээ.

Авто зам дээр үйлдэгдсэн хэргийг замын зорчих хэсгийн өргөнөөр нь авч үзвэл 7.0—9.0 м өргөнтэй зам дээр 524 буюу 26.7 хувь нь, 5.5-7 м өргөнтэй зам дээр 324 буюу 16.5 хувь нь, 9.0-12.0 м өргөнтэй зам дээр 264 буюу 13.5 хувь нь 12.0-16.0 м өргөнтэй зам дээр 159 буюу 8.1 хувь нь зонхилон үйлдэгдсэн байна.

2.5 ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДЭГЧИД

Хуулиар тогтоосон үндэслэл журмын дагуу хэрэг үүсгэж сэжигтнээр татагдсан этгээдийг сэжигтэн, харин хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч тогтоол үйлдэж яллагдагчаар татагдсан этгээдийг яллагдагчид тооцно.

Хэрэгт холбогдсон нийт сэжигтэн, холбогчдын тоо 2015 онд 24.9 мянган хүн болж, өмнөх оныхоос 1120 хүн буюу 4.7 хувиар өссөн байна (Зураг 2.5.1).

Зураг 2.5.1 Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогдогчдоос Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн, *2005-2015 он*

2015 онд гэмт хэргийн сэжигтэн, холбогдогчоор татагдсан 24.9 мянган хүний 3782 буюу 15.2 хувь нь эмэгтэйчүүд, 1402 буюу 5.6 хувь нь 18 хүртэлх насны хүүхдүүд байна.

Гэмт хэрэгт холбогдогчдын 5.9 хувь нь өмнө нь ял шийтгэгдсэн хүмүүс байгаа бөгөөд тэдгээрийн эзлэх хувь 2015 онд өмнөх оныхоос 1.3 пунктээр өсчээ.

Зураг 2.5.2 Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогдогчид, *сүүлийн 10 жилийн байдлаар*

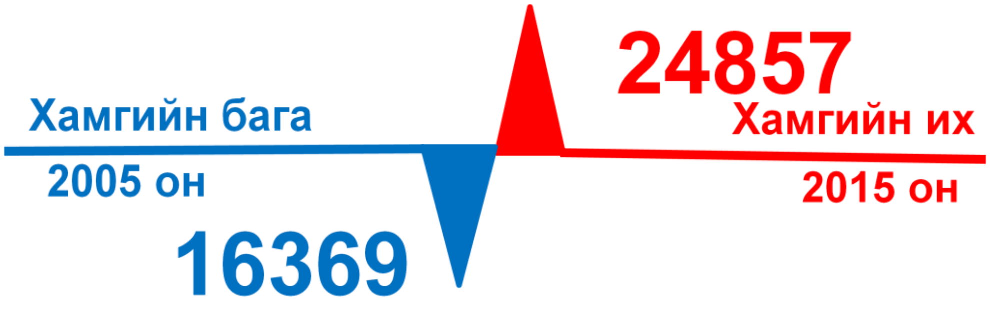

***Зураг 2.5.3 Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогдогчид**, насны бүлгээр, 2014-2015 он*

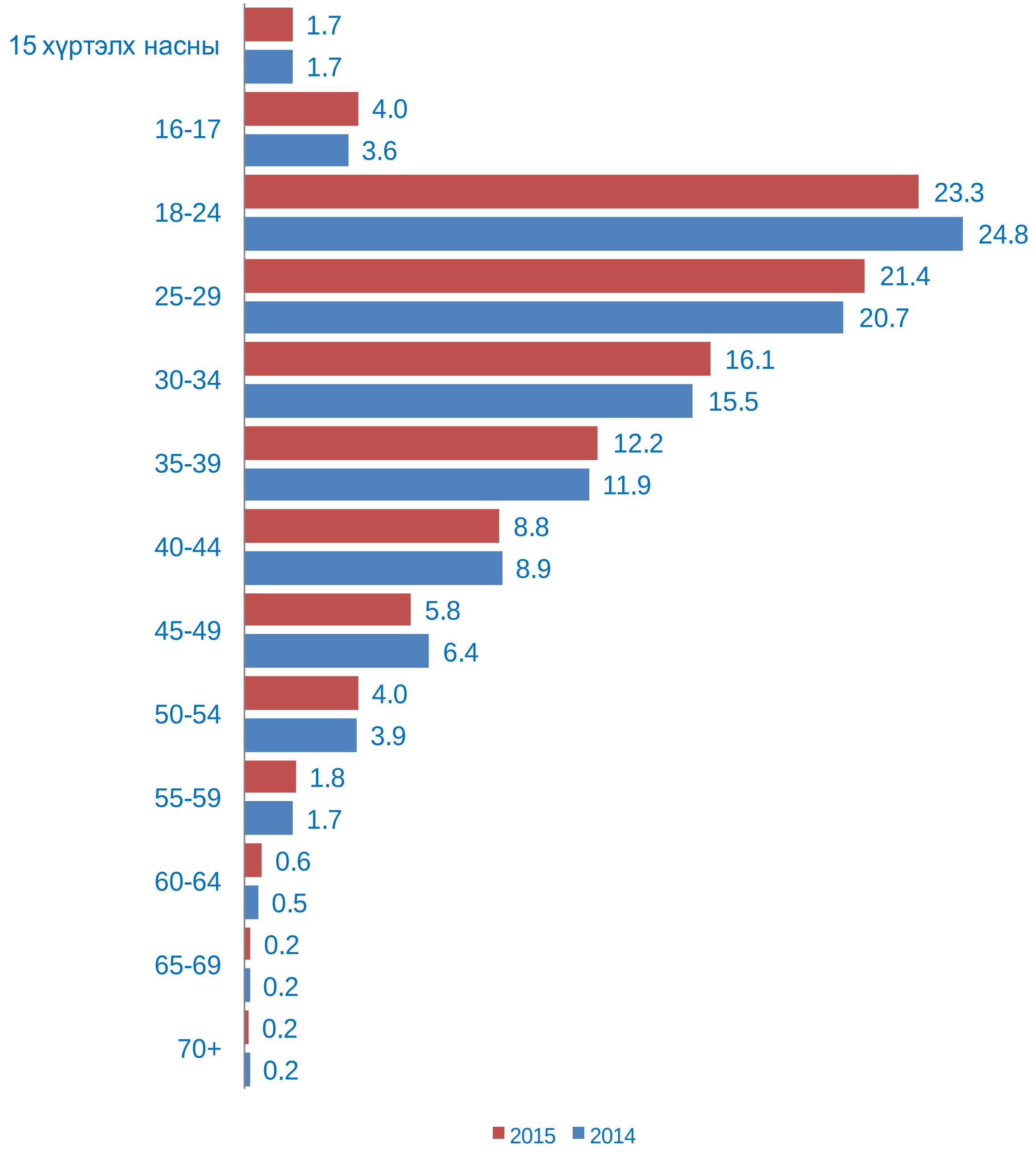

2015 оны байдлаар гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогдогчдын зонхилох хэсэг нь 18-34 насныхан байгаа бөгөөд 23.3 хувь нь 18-24 насных, 21.4 хувь нь 25-29 насных, 16.1 хувь нь 30-34 насныхан байна. Насны бүлгээр авч үзвэл 2015 онд 16-17 насныхан өмнөх оныхоос 0.4 пункт, 25-29 насныхан 0.7 пункт, 30-34 насныхан 0.6

пункт, 35-39 насныхан 0.3 пункт, 50-54 насныхан 0.1 пункт, 55-59 насныхан 0.1 пункт, 60-64 насныхан 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Гэмт хэрэгт холбогдсон хүмүүсийн 50.4 хувь нь ажилгүй иргэд, 6.8 хувь нь оюутан, сурагчид, 41.6 хувь нь ажил, хөдөлмөр эрхэлж буй хүмүүс байна.

Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогчдод ажилгүй иргэдийн эзлэх хувь 50.4 болж өмнөх оныхоос 1.3 пункт, хувийн байгууллагад ажиллагчдынх 8.9 хувь болж 0.1 пункт, сурагчдынх 2.6 хувь болж 0.1 пункт, оюутан 4.2 хувь болж 0.1 пунктээр өсч, малчдынх 8.6 хувь болж 0.4 пункт, төрийн албан хаагчийнх 4.1 хувь болж 0.3 пункт, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийнх 18.1 хувь болж 0.4 пункт, төрийн бус байгууллагынх 1.9 хувь болж, 0.4 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.5.4).

Зураг 2.5.4 Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогдогч, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар, *дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

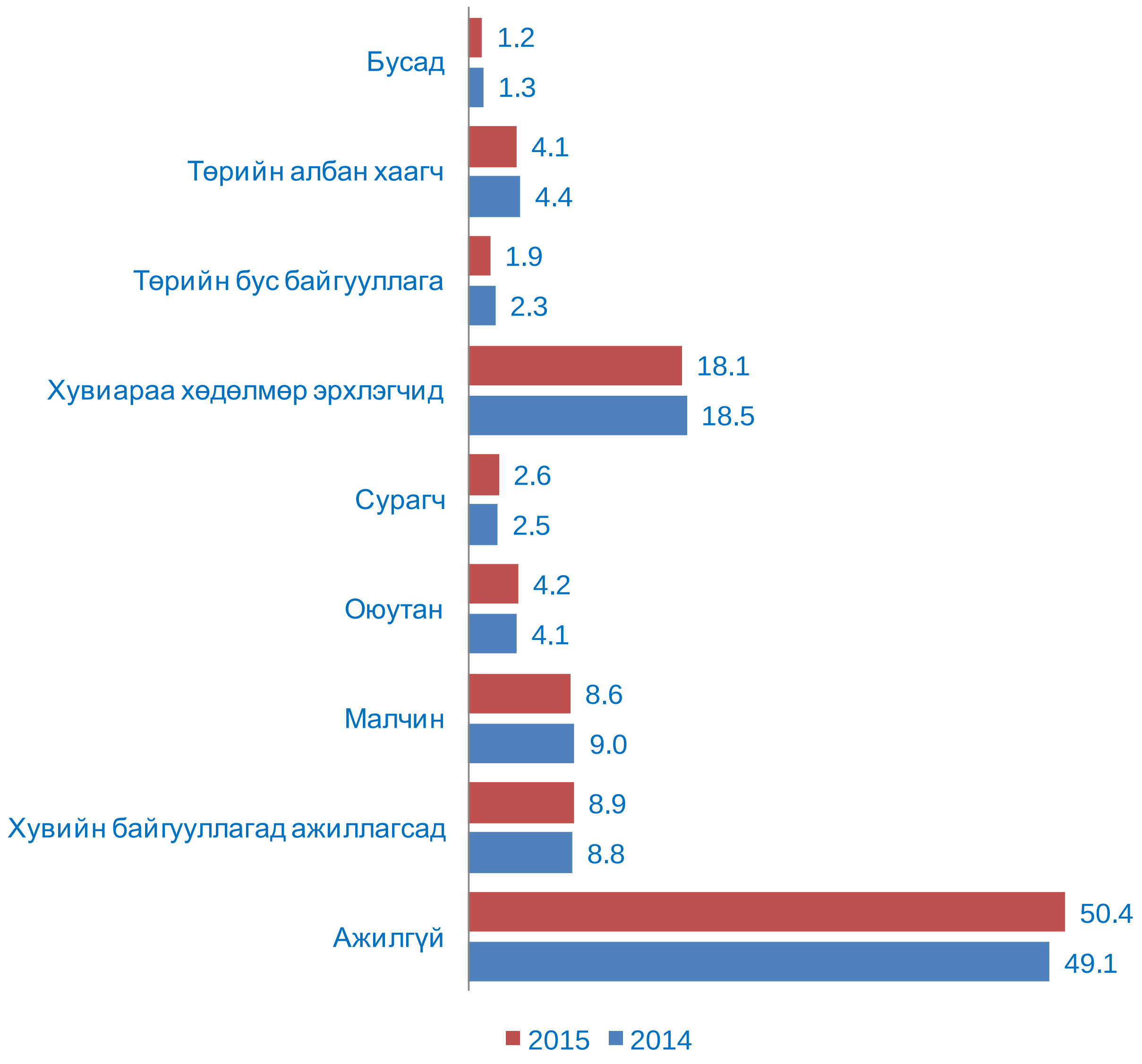

Хэрэгт холбогдсон нийт сэжигтэн холбогдогчдыг боловсролын түвшнээр нь авч үзвэл 43.1 хувийг бүрэн дунд боловсролтой, 21.3 хувийг суурь боловсролтой, 19.1 хувийг дээд боловсролтой, 8.8 хувийг бага боловсролтой хүмүүс эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оныхоос бүрэн дунд боловсролтой сэжигтэн, яллагдагчдын эзлэх хувь 0.1 пункт, тусгай мэргэжлийнх 0.3 пункт, бага боловсролтойнх 0.4 пункт, суурь боловсролтойнх 0.2 пунктээр буурч, харин дээд боловсролтойнх 0.6 пункт, боловсролгүй сэжигтэн холбогдогчийнх 0.4 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.5.5).

Зураг2.5.5 Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн холбогдогч, *боловсролын түвшнээр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

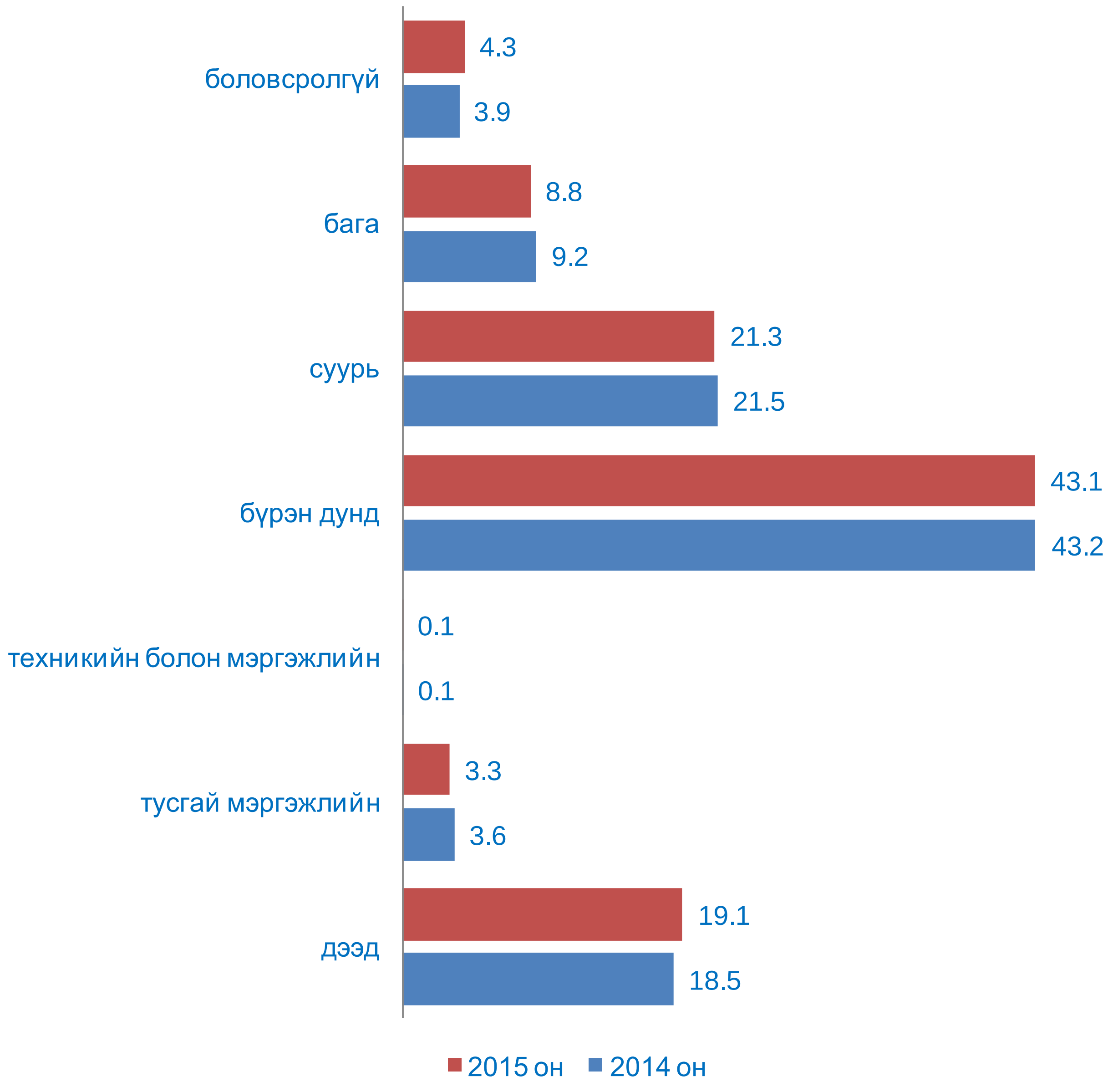

Гэмт хэрэгт холбогдсон сэжигтэн, яллагдагчдын 22.0 хувь нь согтуугаар, 18.0 хувь нь бүлэглэж, 0.6 хувь нь урьдчилан үгсэн тохиролцож гэмт хэрэг үйлдсэн бол 59.4 хувь нь тодорхой бус шалтгааны улмаас гэмт хэрэг үйлджээ.

2.6 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС ХОХИРСОН ИРГЭН, БАЙГУУЛЛАГА

Нийгмийн хөгжлийн шалгуур үзүүлэлтүүдийн нэг нь тухайн нийгмийн гишүүд аливаа хууль бус үйл ажиллагаанаас хохирох эрсдлээс баттай хамгаалагдсан байх явдал юм.

Нэг ч хүн хохирохгүй байх нөхцлийг бүрдүүлсэн улс орны туршлага хаа ч байхгүй бөгөөд байх ч боломжгүй. Гэхдээ л иргэдийг гэмт халдлагаас урьдчилан сэргийлэх бүх талын арга хэмжээг тасралтгүй үр ашигтай явуулах, нэгэнт хохирсон тохиолдолд түүний хөндөгдсөн эрхийг нөхөн сэргээх эрх зүйн тогтолцоо, үйл ажиллагааны зохистой нөхцлийг цогцоор нь бүрдүүлэх явдал аль ч улс орны хувьд нэн чухал байдаг байна.

Зураг 2.6.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг ба хохирогч иргэд, *мянгаар, 2007-2015 он*

Сүүлийн 9 жилд жил тутам дунджаар 22.7 мянган хэрэг Цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэж, 22.2 мянган хүн гэмт хэргийн хохирогч болжээ.

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд нийт 27.9 мянган иргэн, 118 байгууллага хохирсон нь 2014 оныхоос хохирогч иргэдийн тоо 473 хүнээр нэмэгдэж, харин хохирогч байгууллагын тоо 5-аар буурчээ. Гэмт хэргийн улмаас хохирсон эмэгтэйчүүдийн тоо 11.2 мянга болж, өмнөх оныхоос 305 хүнээр өссөн байна. Хохирсон иргэдийн 60.0 хувь нь эрэгтэйчүүд байгаа нь өмнөх оныхоос 0.3 пунктээр буурсан байна.

Зураг 2.6.2 Хохирсон иргэд, *2007-2015 он*

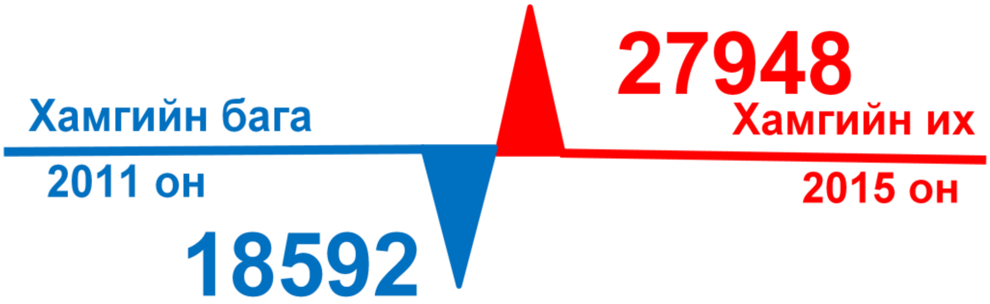

Хүснэгт 2.6.1 Хохирогч иргэд, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2007-2015 он*

Гэмт хэргийн зүйл анги	Хохирогч иргэн								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	18	11	12	2	1	4	1	8	-
Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	5 930	6 599	6 948	6 828	6 500	7 167	8 285	8 951	8 825
Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг	27	24	27	38	23	36	52	62	63
Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг	382	411	378	395	413	383	408	385	369
Иргэдийн улс төрийн болон бусад эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	57	90	62	62	70	116	126	147	137
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	9 723	9 495	8 490	7 928	7 070	8 838	11 012	12 625	13 509
Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг	14	41	31	51	31	67	95	220	217
Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	1 843	1 703	1 520	1 766	1 904	1 753	1 927	1 799	1 727
Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	198	251	277	300	234	216	273	245	266
Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг	23	56	58	102	159	284	262	256	237
Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 446	1 326	1 480	1 690	1 950	2 122	2 293	2 439	2 232
Компьютерийн мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	3	-	-	-	11	8
Захиргааны журмын эсрэг гэмт хэрэг	123	157	173	154	163	234	203	219	248
Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	42	50	50	42	57	52	59	81	76
Албан тушаалын гэмт хэрэг	37	27	25	11	12	8	10	19	27
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	68	15	14	9	5	14	9	8	7
Улсын дүн	**19 931**	**20 256**	**19 545**	**19 381**	**18 592**	**21 294**	**25 015**	**27 475**	**27 948**

2015 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэдийн 13509 буюу 48.3 хувь нь Өмчлөх эрхийн эсрэг, 8825 буюу 31.6 хувь нь Хүний амь, бие эрүүл мэндийн эсрэг, 2232 буюу 8.0 хувийг ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн улмаас хохирсон байна.

Зураг 2.6.3 Хохирсон иргэд, *хүйсээр, 2007-2015 он*

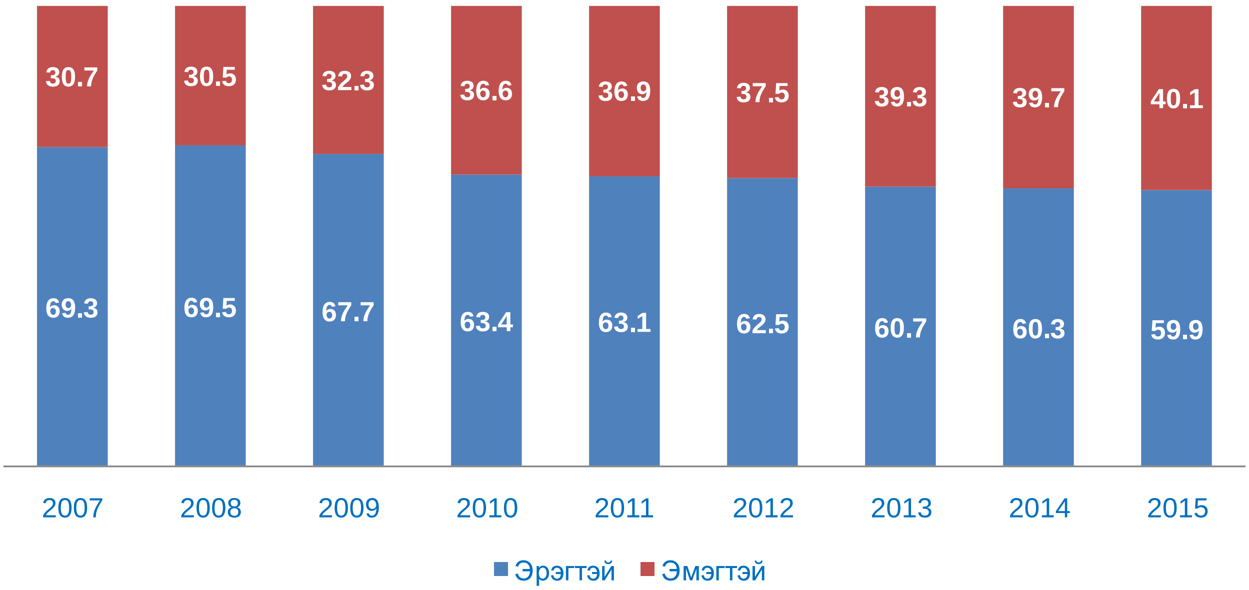

Зураг 2.6.4 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон нийт иргэд, *насны бүлгээр, хувиар 2014-2015 он*

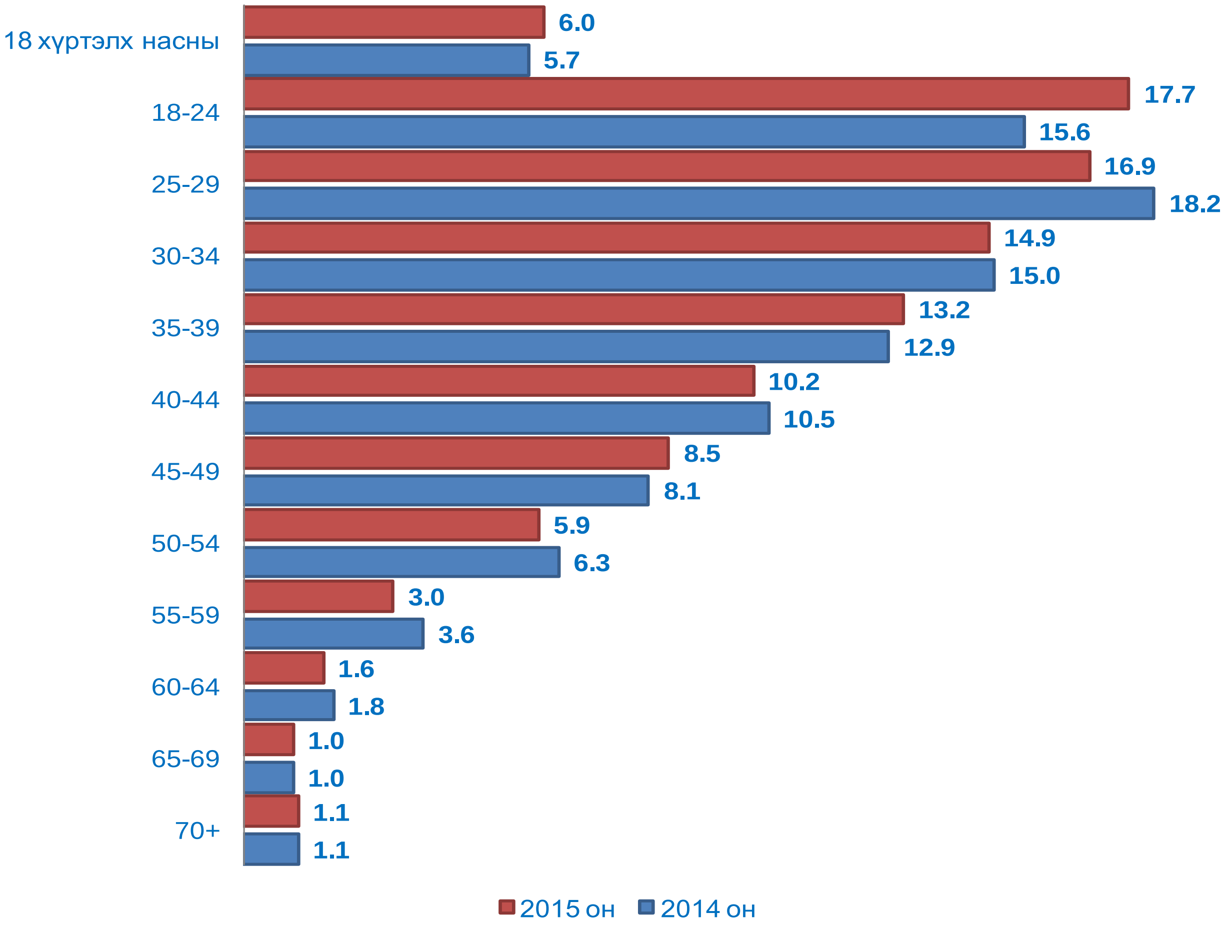

25-29 насны хохирогч иргэдийн тоо өмнөх оныхоос 1.3 пункт, 30-34 насных 0.1 пункт, 40-44 насных 0.3 пункт, 50-54 насных 0.4 пункт, 55-59 насных 0.6 пункт, 60-64 насных 0.2 пунктээр буурч, бусад насны бүлгүүд өссөн байна. 18 хүртэлх насны хохирогчдын 13.0 хувь нь 7 хүртэлх насны, 24.7 хувь нь 8-13 насны, 62.3 хувь нь 14-17 насны хүүхдүүд байна.

2015 онд хохирогч иргэдийн 30.2 хувийг нь ажилгүй иргэд эзэлж байгаа нь 2014 оныхоос 0.1 пунктээр өсчээ. Хохирогч иргэдийн 8.4 хувь нь оюутан, сурагчид, 8.8 хувь нь төрийн албан хаагчид байна. Нийт хохирсон төрийн албан хаагчдын 178 буюу 7.3 хувь нь цагдаагийн албан хаагчид байна.

Хүснэгт 2.6.2 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүүхэд, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2007-2015 он*

Эрүүгийн хуулийн зүйл анги	Хохирогч хүүхэд								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	290	363	350	343	375	391	398	453	419
Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг	-	2	1	-	1	2	6	2	6
Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг	202	158	170	184	202	196	202	182	189
Иргэдийн улс төрийн болон бусад эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	2	3	1	2	5	11	5	4	3
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	330	246	204	187	210	269	373	471	413
Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг	1	1	-	4	-	-	7	2	1
Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	86	75	75	95	125	115	102	101	100
Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	41	67	85	67	50	41	85	62	63
Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	1	-	-	1	-	-
Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	195	162	158	181	208	244	246	297	282
Захиргааны журмын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	1	-	
Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	3	1	1	2	2			2	1
Албан тушаалын гэмт хэрэг	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Улсын дүн	**1 151**	**1 080**	**1 045**	**1 066**	**1 178**	**1 270**	**1 426**	**1 576**	**1 477**

Сүүлийн 9 жилийн байдлаар жил тутам дунджаар 1200 гаруй хүүхэд гэмт хэргийн улмаас хохирсон байна. Хүүхдүүд ихэвчлэн Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг, Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг, Өмчлөх эрхийн эсрэг, ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн улмаас хохирдог байна. Хохирогч өөрийн буруугаас болж хохирсон тохиолдол 317 гарсан нь 2014 оныхоос 24 буюу 8.2 хувиар өсчээ. Архидан согтуурсны улмаас 315 хүн хохирсон нь өмнөх оныхоос 57 хүн буюу 15.3 хувиар буурчээ.

2.7 “ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЭЛ БОЛ ОРЧИН ЦАГИЙН БООЛЧЛОЛ”

Гэр бүлийн хүчирхийллийг орчин цагийн боолчлол хэмээн олон улсад үздэг байна. Орчин цагт “боолчлол” гэдэг ойлголт зөвхөн нийгмийн түвшинд яригдахаа больж, гэр бүлийн хүрээлэлд буй болжээ.

Зураг 2.7.1 Гэр бүлийн хүчирхийллийн хэрэг, *2008-2015 он*

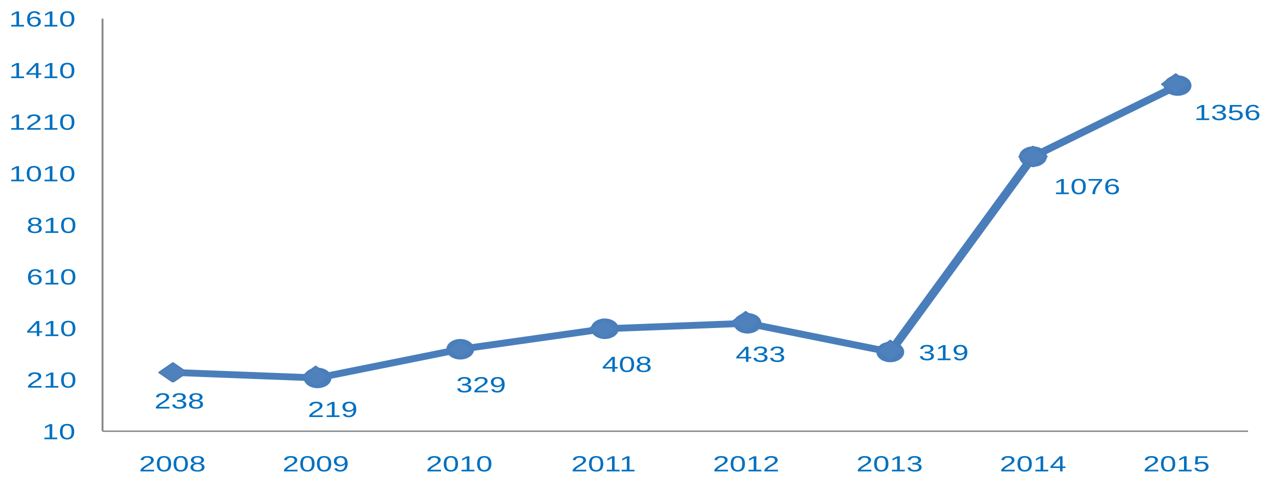

2015 онд гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас 1307 хүн хохирсон нь 2014 оныхоос 201 буюу 18.2 хувиар нэмэгдэв. Эдгээр хүмүүсийн 1151 буюу 88.1 хувь нь эмэгтэйчүүд, 76 буюу 5.8 хувь нь хүүхдүүд байна. Хүчирхийлэлд өртсөн иргэдийн 565 буюу 43.2 хувь нь ажилгүй иргэд байна.

Зураг 2.7.2 Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэд, *бүс, нийслэлээр , дүнд эзлэх хувиар, 2008-2015 он*

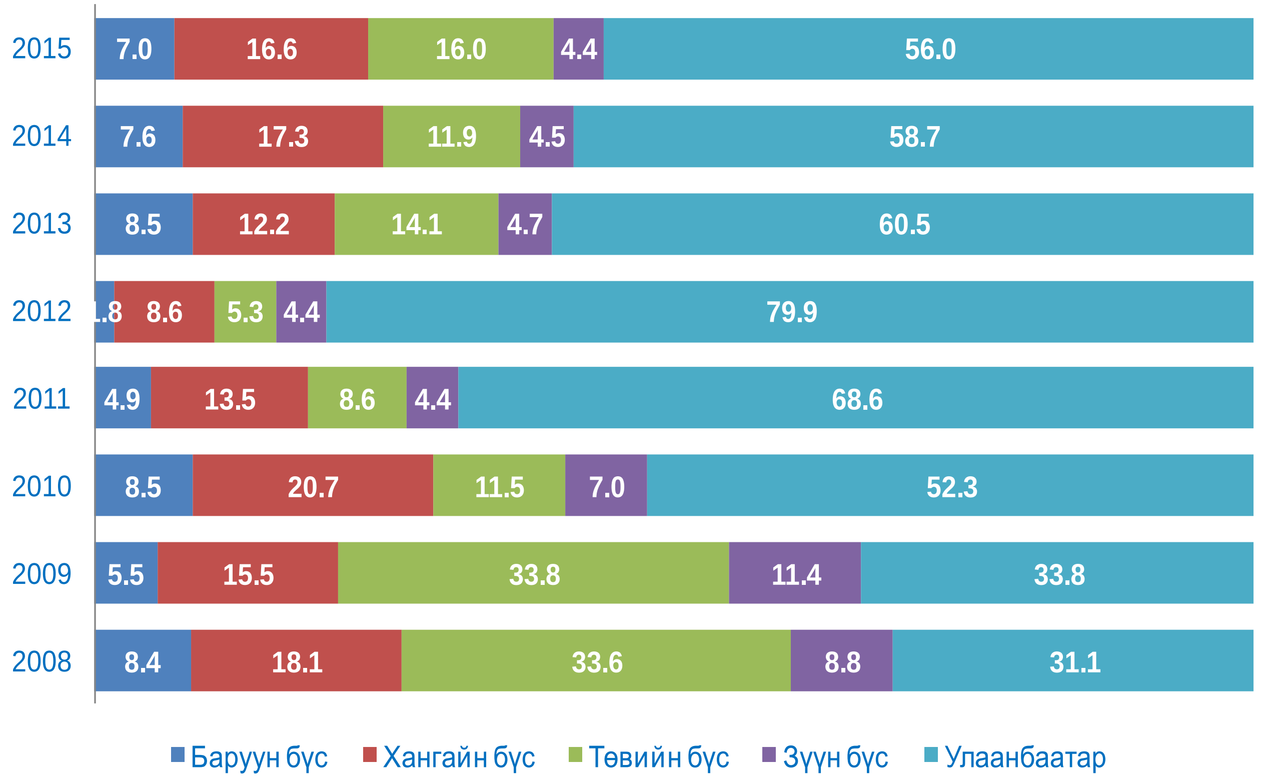

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэдийн 905 буюу 69.2 хувь нь 0-1 жил, 138 буюу 10.6 хувь нь 1-3 жил, 36 буюу 2.8 хувь нь 3-5 жил, 17 буюу 1.3 хувь нь 5-8 жил, 32 буюу 2.4 хувь нь 8-аас дээш жил хүчирхийлэлд автсан байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэдийн 778 буюу 59.5 хувь нь жилд 1-2 удаа, 91 буюу 6.9 хувь нь улиралд 1-2 удаа, 68 буюу 5.2 хувь нь сард 1-2 удаа, 27 буюу 2.1 хувь нь 14 хоног тутамд, 15 буюу 1.1 хувь нь 7 хоног тутам, 1 буюу 0.1 хувь нь 3 хоног тутам, 29 буюу 2.2 хувь нь байнгын хүчирхийлэлд автдаг байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллээс хохирсон хүмүүсийн 63.3 хувийг эхнэр нь, 14.5 хувийг хамтран амьдрагч нь, 2.7 хувийг төрсөн хүүхэд нь, 2.8 хувийг дагавар хүүхэд нь эзэлж байна.

Зураг 2.7.3 Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэд, дүүргээр, *2008-2015 он*

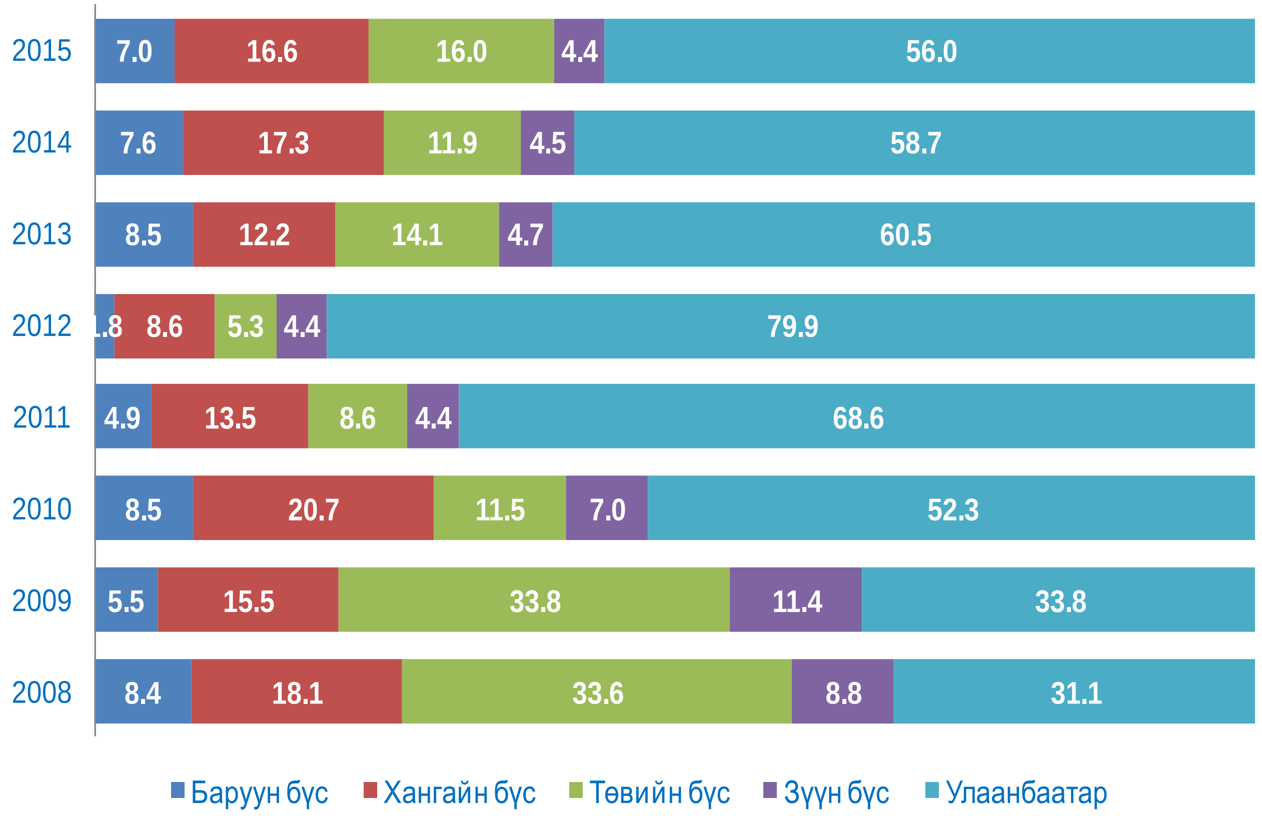

2015 оны байдлаар гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэдийн 56.0 хувь нь Улаанбаатар хотын иргэд байна. Аймгуудаас Орхон(63), Хөвсгөл(53), Сэлэнгэ(53), Дархан-Уул(46), Төв(45), Өвөрхангай(33)-д хамгийн олон иргэн гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан бол дүүргүүдээс Баянзүрх(220), Баянгол(134), Сонгинохайран(125) –ны иргэд гэр бүлийн хүчирхийлэлд хамгийн их автсан байна.

Зураг 2.7.4 Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн иргэд, *хүчирхийллийн хэлбэрээр*

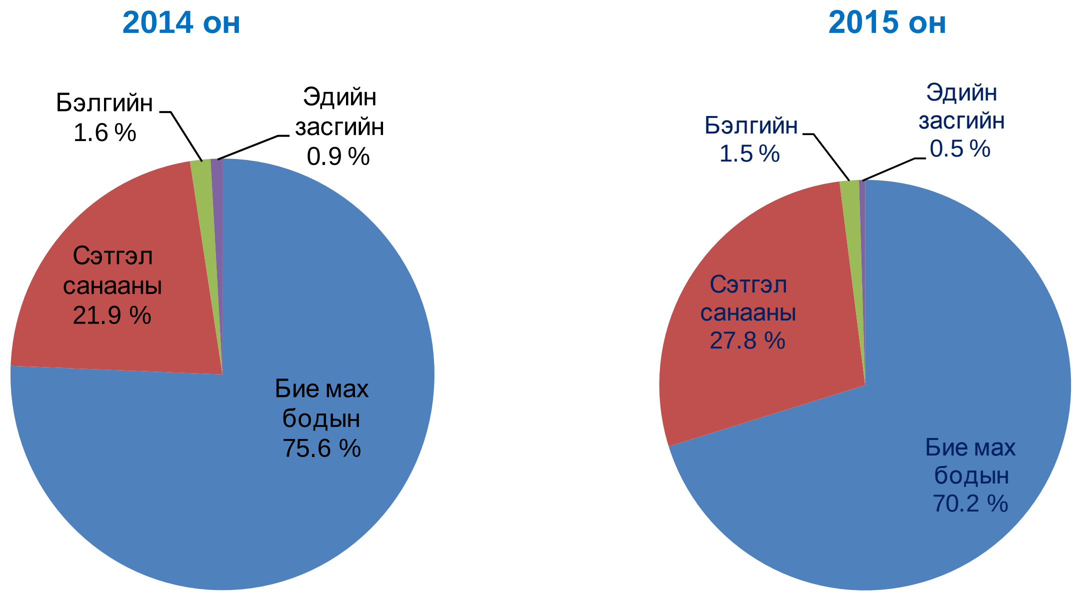

Хүснэгт 2.7.1 Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэдийн хамаарал*, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

д/д	Хамаарал	нэгж	2014	2015	Өөрчлөлт	
					пункт	↑↓
1	Эхнэр	хувь	58.0	63.3	5.3	↑
2	Нөхөр	хувь	14.9	3.4	-11.5	↓
3	Хамтран амьдрагч	хувь	12.4	14.5	2.1	↑
4	Өвөг эцэг, эх	хувь	-	0.3	0.3	↑
5	Төрсөн эцэг, эх	хувь	1.2	1.6	0.4	↑
6	Хадам эцэг, эх, ах, эгч, дүү	хувь	2.6	1.7	-0.9	↓
7	Төрсөн эгч, ах	хувь	1.1	0.9	-0.2	↓
8	Төрсөн дүү	хувь	1.1	1.2	0.1	↑
9	Төрсөн хүүхэд	хувь	3.4	2.7	-0.7	↓
10	Үрчилж авсан хүүхэд	хувь	0.1	0.1	0.0	-
11	Дагавар хүүхэд	хувь	1.6	2.8	1.2	↑
12	Төрөл төрөгсөд	хувь	3.3	7.6	4.3	↑
13	Хойд эцэг	хувь	0.3	-	-	-
14	Дүн	хувь	100.0	100.0	-	-

2.8 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС ХОХИРСОН БАЙГУУЛЛАГА

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд нийт 113 байгууллага хохирсон нь өмнөх оныхоос 5 байгууллага буюу 4.2 хувиар буурчээ. Хохирогч байгууллагын тоо буурахад 2015 онд Дорноговь аймагт хохирогч байгууллагын тоо буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

***Зураг 2.8.1 Хохирсон байгууллага**, 2007-2015 он*

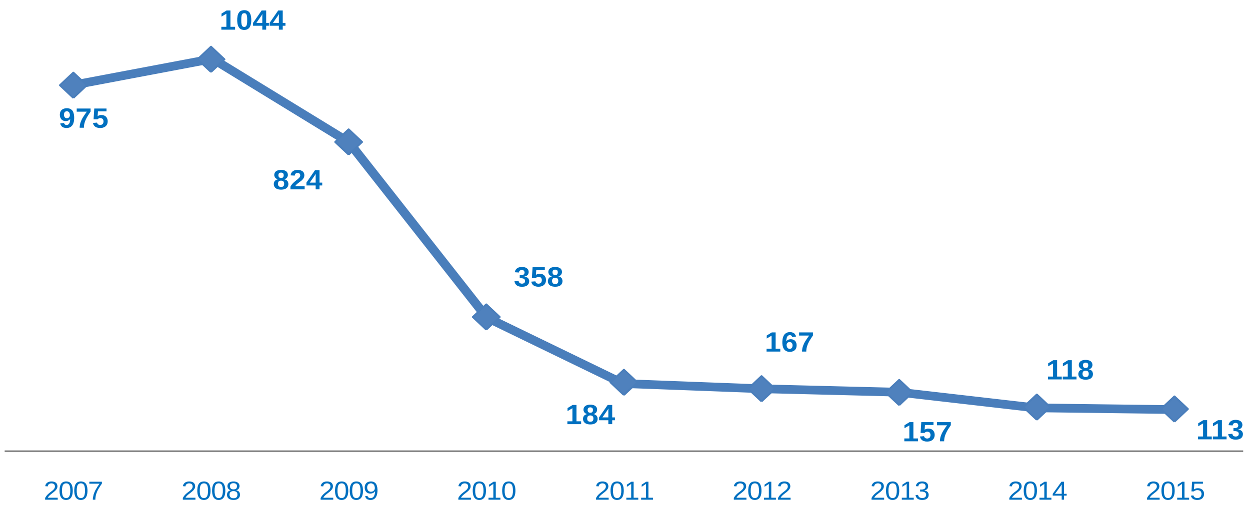

Байгууллагын төрлөөр нь авч үзвэл 2015 онд хохирсон байгууллагын 43.4 хувь нь төрийн, 8.8 хувь нь төрийн бус, 47.8 хувь нь хувийн байгууллага байгаа бөгөөд өмнөх оныхоос төрийн байгууллага 13.4 пункт, төрийн бус байгууллага 0.5 пунктээр буурч, хувийн байгууллага 13.9 пунктээр өссөн байна.

***Зураг 2.8.2 Хохирсон байгууллага,** төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2007-2015 он*

2.9 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС ГЭМТСЭН, НАС БАРСАН ИРГЭД

***Зураг 2.9.1 Гэмт хэргийн улмаас нас барсан, гэмтсэн иргэд**, 2007-2015 он*

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 27948 иргэн хохирсны 847 буюу 3.0 хувь нь нас барж, 11287 буюу 40.4 хувь нь гэмтсэн байна. Хохирогч иргэдийн тоо өмнөх оныхоос 1.7 хувиар нэмэгдэж, харин нас барсан иргэдийн тоо 21.4 хувиар буурчээ.

***Хүснэгт 2.9.1 Нас барсан иргэд**, насны бүлгээр, 2010-2015 он*

Насны бүлэг	Нас барсан иргэд						Дундаж эзлэх хувь					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
7 хүртэлх	48	43	42	41	62	68	4.0	4.7	4.7	4.3	5.8	8.0
8-13	25	15	12	10	15	18	2.1	1.6	1.3	1.1	1.4	2.1
14-17	13	19	26	23	24	14	1.1	2.1	2.9	2.4	2.2	1.7
18-24	126	114	120	88	120	88	10.6	12.4	13.3	9.3	11.1	10.4
25-29	121	87	93	110	129	91	10.2	9.4	10.3	11.6	12.0	10.7
30-34	173	116	116	122	112	97	14. 5	12. 6	12. 9	12. 9	10. 4	11. 5
35-39	161	119	109	128	140	105	13. 5	12. 9	12. 1	13. 5	13.0	12.4
40-44	151	123	95	93	116	86	12. 7	13. 3	10. 5	9. 8	10. 8	10. 2
45-49	155	103	103	117	117	82	13.0	11.2	11.4	12.3	10.9	9.7
50-54	100	90	89	90	98	76	8. 4	9. 8	9. 9	9. 5	9. 1	9.0
55-59	41	45	38	45	63	59	3. 4	4. 9	4. 2	4. 7	5. 8	7.0
60-64	29	19	26	38	34	29	2. 4	2. 1	2. 9	4.0	3.2	3.4
65-69	14	16	14	19	25	12	1. 2	1. 7	1. 6	2.0	2.3	1.4
70 ба түүнээс дээш	34	13	18	25	23	22	2.9	1.4	2.0	2.6	2.1	2.6
Улсын дүн	**1 191**	**922**	**901**	**949**	**1 078**	**847**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**

Нас барсан иргэдийг насны бүлгээр нь авч үзвэл 2015 онд нас барсан иргэдийн 10.4 хувийг 18-24 насныхан, 10.7 хувийг 25-29 насныхан, 11.5 хувийг 30-34 насныхан, 12.4 хувийг 35-39 насныхан ээлж байна. Нас барсан иргэдийн тоо өмнөх оныхоос буурахад 25-29 насных 1.2 пункт, 45-49 насных 1.2 пункт, 65-69 насных 0.9 пунктээр буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Нас барсан иргэдийн 228 буюу 26.9 хувь нь эмэгтэй, 100 буюу 11.8 хувь нь хүүхдүүд байна.

Нас барсан хүмүүсийн 92.8 хувь нь 24 цагийн дотор, 6.8 хувь нь 30 хоногийн дотор, 0.4 хувь нь 30-аас дээш хоногт эмнэлгийн тусламж авсан байна.

Зураг 2.9.2 Гэмт хэргийн улмаас нас барсан иргэд*, хэргийн төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

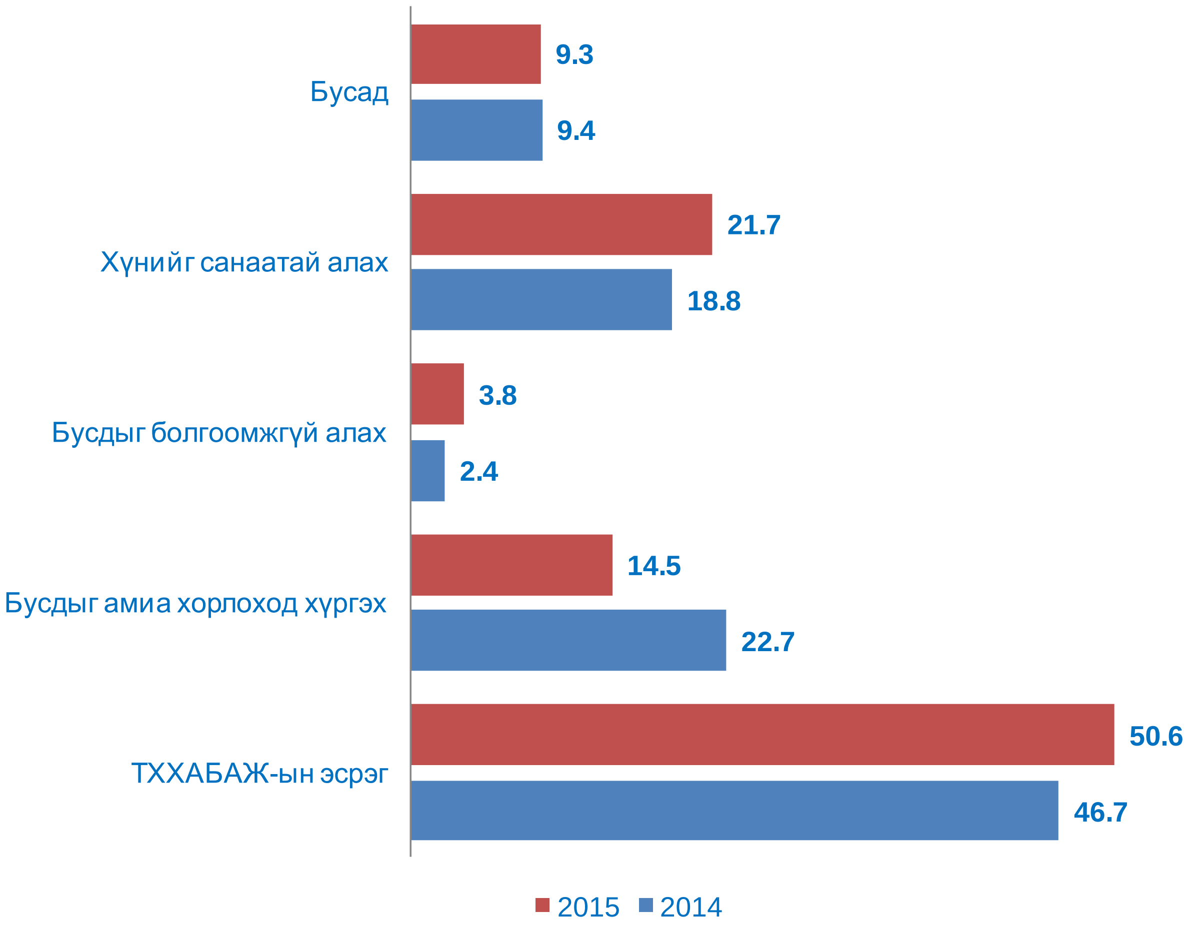

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 847 хүн нас барсны 184 буюу 21.7 хувь нь хүнийг санаатай алсан, 429 буюу 50.6 хувь нь тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмыг зөрчсөн, 123 буюу 14.5 хувь нь бусдыг амиа хорлоход хүргэх гэмт хэргийн улмаас амь насаа алджээ. Гэмт хэргийн улмаас 100 хүүхэд нас барж, 784 хүүхэд гэмтсэн байна. Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 11287 хүн гэмтсэн нь

өмнөх оныхоос 6 хүн буюу 0.1 хувиар нэмэгдэв. Гэмтсэн хүмүүсийн 62.2 хувь нь эрэгтэйчүүд, 37.8 хувь нь эмэгтэйчүүд, 6.9 хувь нь хүүхдүүд байна.

Нийт гэмтсэн хүмүүсийн 7712 буюу 68.3 хувь нь хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг, 92 буюу 0.8 хувь нь хүчингийн хэрэг, 1409 буюу 12.5 хувь нь танхайрах гэмт хэрэг, 1460 хүн буюу 12.2 хувь нь тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн байна.

Хүснэгт 2.9.2 Гэмтсэн иргэд, *насны бүлгээр, 2010-2015 он*

д/д	Насны бүлэг	Гэмтсэн хүний тоо						Дунд эзлэх хувь					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	7 хүртэлх	69	86	85	114	127	118	0.9	1.1	1.0	1.2	1.1	1.0
2	8-13	141	194	188	182	196	211	1.9	2.4	2.2	1.9	1.7	1.9
3	14-17	358	421	435	425	494	455	4.8	5.2	5.2	4.3	4.4	4.0
4	18-24	1 611	1 945	1 902	1 937	2 119	1 889	21.5	24.0	22.5	19.8	18.8	16.7
5	25-29	1 327	1 478	1 558	1 875	2 226	2 341	17.7	18.2	18.5	19.1	19.7	20.7
6	30-34	1 126	1 073	1 269	1 565	1 734	1 876	15.0	13. 2	15.0	16.0	15. 4	16.6
7	35-39	878	979	981	1 228	1 426	1 352	11. 7	12. 1	11. 6	12. 5	12.6	12.0
8	40-44	723	697	747	830	1 072	1 055	9. 7	8. 6	8. 9	8. 5	9. 5	9.3
9	45-49	530	532	534	657	762	764	7.1	6.6	6.3	6.7	6.8	6.8
10	50-54	333	317	380	498	554	575	4. 4	3. 9	4. 5	5. 1	4. 9	5.1
11	55-59	177	170	180	227	267	332	2. 4	2. 1	2. 1	2. 3	2. 4	2.9
12	60-64	93	92	74	106	138	144	1. 2	1. 1	0.9	1.1	1.2	1.3
13	65-69	43	56	40	70	72	80	0.6	0.7	0.5	0.7	0.6	0.7
14	70 ба түүнээс дээш	77	60	63	83	94	95	1.0	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8
Улсын дүн		7 486	8 100	8 436	9 797	11 281	11 287	100. 0	100. 0	100. 0	100. 0	100. 0	100. 0

Гэмтсэн иргэдийг насны бүлгээр нь авч үзвэл 2015 онд 18-44 насныхан зонхилон гэмтэж бэртсэн байна. Гэмтсэн иргэдийн тоо өмнөх оныхоос өсөхөд 18-24 насных 2.1 пункт, 30-34 насных 1.3 пунктээр өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

2015 онд гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүмүүсийн 78.9 хувь нь хөнгөн, 13.8 хувь нь хүндэвтэр, 7.3 хувь нь хүнд гэмтсэн байна.

Зураг 2.9.3 Гэмтсэн иргэд, *гэмтлийн зэргээр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2015 он*

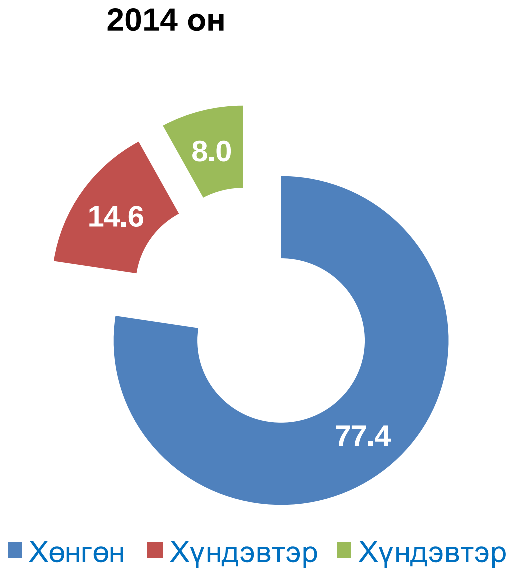

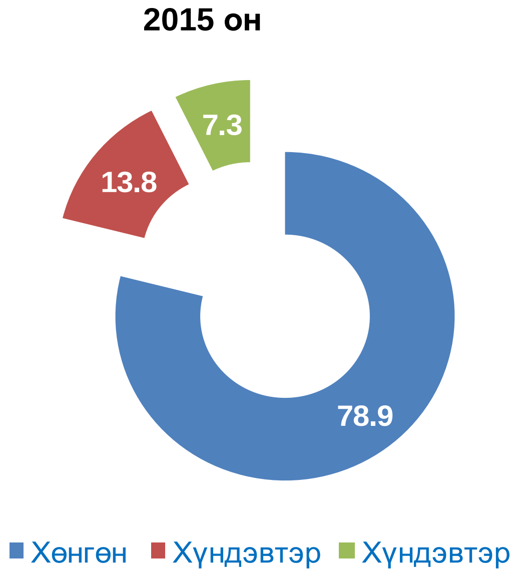

Хүснэгт 2.9.3 Гэмтсэн иргэд, *хэргийн төрлөөр, 2007-2015 он*

Гэмт хэргийн зүйл анги	Гэмтсэн хүн								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	4	2	5	-	-	-	-	-	-
Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	4 437	5 182	5 479	4 600	4 868	5 371	6 288	7 561	7 712
Хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүнд, нэр төрийн эсрэг гэмт хэрэг	-	3	6	1	1	1	-	-	2
Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг	202	233	192	154	150	121	112	122	105
Иргэдийн улс төрийн болон бусад эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	36	45	35	31	46	58	81	103	103
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	374	919	365	233	265	258	276	295	240
Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг	1	2	1	3	2	-	-	-	-
Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	1 497	1 496	1 284	1 242	1 416	1 302	1 465	1 434	1 418
Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	190	236	243	238	195	177	220	215	238
Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг	1	2	1	1	-	1	2	6	-
Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	945	892	920	933	1 094	1 078	1 282	1 460	1 382
Захиргааны журмын эсрэг гэмт хэрэг	46	60	40	42	55	57	64	71	75
Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	6	10	6	2	4	5	1	8	8
Албан тушаалын гэмт хэрэг	7	2	7	-	-	-	-	-	1
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	13	12	9	6	4	7	6	6	3
Улсын дүн	**7 759**	**9 096**	**8 593**	**7 486**	**8 100**	**8 436**	**9 797**	**11 281**	**11 287**

Сүүлийн 9 жилд гэмт хэргийн улмаас 81.8 мянган иргэн гэмтсэний 51.5 мянга буюу 62.9 хувь нь Хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг, 12554 буюу 15.3 хувь нь Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг, 9986 буюу 12.2 хувь нь ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн улмаас гэмтэж бэртсэн байна. 2015 онд гэмтсэн иргэдийн тоо өсөхөд Хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг 151 буюу 2.0 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

2.10 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС УЧИРСАН ХОХИРОЛ, НӨХӨН ТӨЛҮҮЛЭЛТ

Гэмт хэргийн улмаас учирсан нийт хохирол 2015 онд 144.3 тэрбум төг болж, өмнөх оныхоос 3.9 тэрбум төг буюу 2.6 хувиар буурч, харин нөхөн төлүүлэлт 49.0 тэрбум төг болж, 5.3 тэрбум төг буюу 12.2 хувиар өссөн байна (Зураг 2.10.1).

Зураг 2.10.1 Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт*, тэрбум төг, 2005-2015 он*

***Зураг 2.10.2 Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол**, гэмт хэргийн ангиллаар, дүнд эзлэх хувиар, 2007-2015 он*

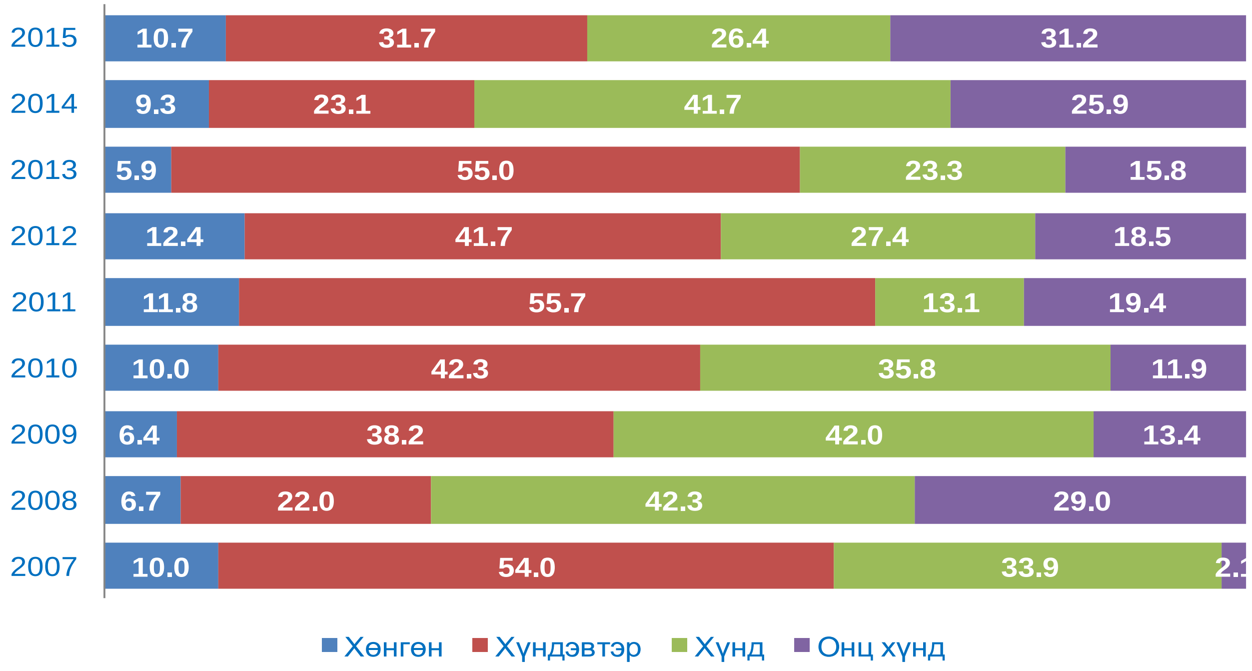

2015 онд хүндэвтэр гэмт хэргээс учирсан хохирол 8.6 пункт, хөнгөн хэрэг 1.4 пункт, онц хүнд 5.3 пунктээр өсч, харин хүнд гэмт хэргээс учирсан хохирол 15.3 пунктээр буурчээ.

***Зураг 2.10.3 Учирсан хохирол,** бүс, нийслэлээр, хувиар, 2007-2015 он*

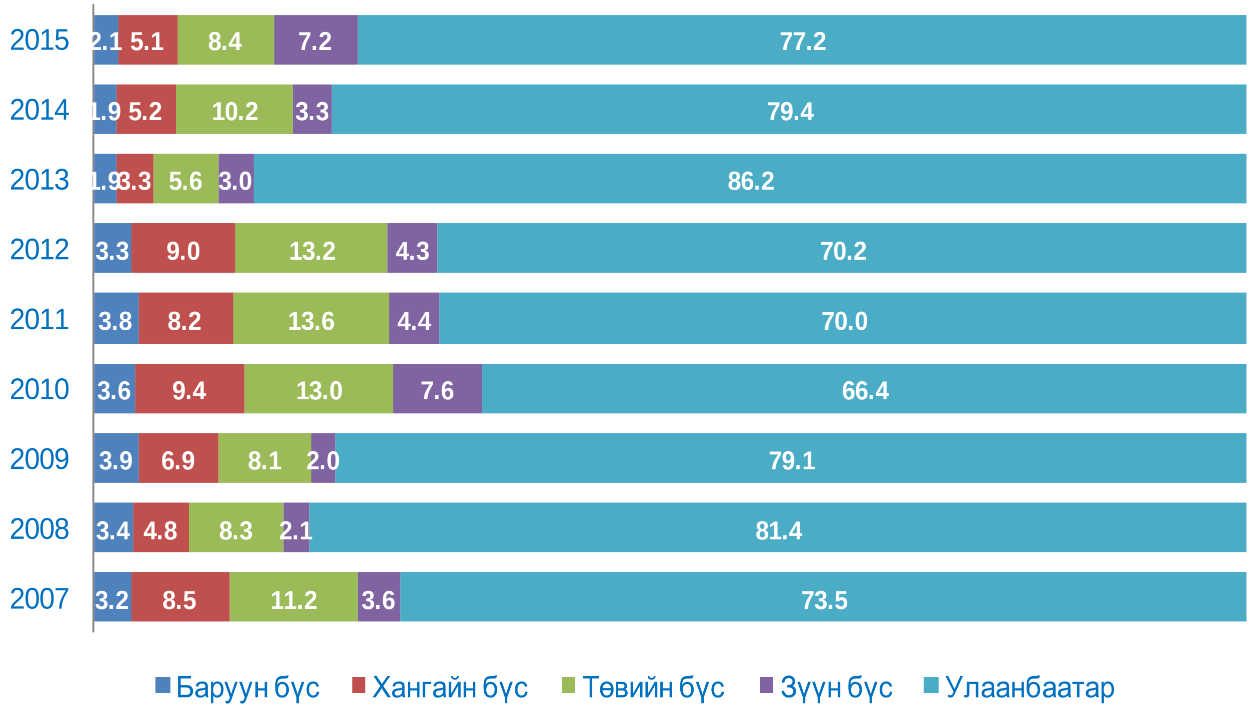

Тайлбар: Бусдыг Улаанбаатар хотод оруулсан болно.

Жил тутам гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлын 66.4-86.2 хувийг Улаанбаатар хот ээлдэг байна. 2015 онд улсын хэмжээгээр нийт учирсан хохирлын 87.3 тэрбум төг буюу 60.5 хувийг нийслэлд учирсан хохирол эзэлж байгаа боловч өмнөх оныхоос 30.4 тэрбум буюу 25.9 хувиар буурсан байна. Нийслэлийн дүүргүүдээс Баянгол, Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүргүүдэд хохирол хамгийн их учирчээ (Хүснэгт 2.10.1).

Зураг 2.10.4 Хохирлын нөхөн төлүүлэлт, *хувиар, 2011-2015 он*

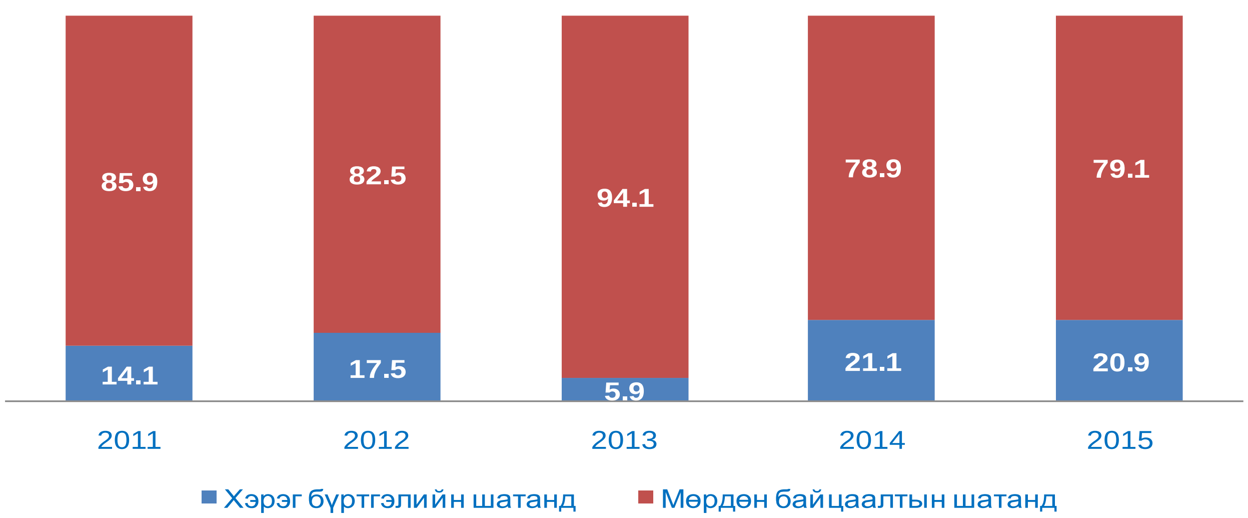

Хүснэгт 2.10.1 Улаанбаатар хотод учирсан хохирол ба нөхөн төлүүлэлт, *2014-2015 он*

Дүүргийн нэр	Учирсан хохирол сая төг		Нөхөн төлүүлэлт сая төг		Учирсан хохирол хувь		Нөхөн төлүүлэлт хувь	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Баянгол	47162.5	14863.1	3284.8	5390.1	40.1	17.0	13.0	20.8
Баянзүрх	23847.4	11909.2	5142.9	3614.7	20.3	13.6	20.3	13.9
Сүхбаатар	17572.7	19152.6	2689.1	4726.9	14.9	21.9	10.6	18.2
Сонгино хайрхан	8358.6	8067.5	6386.7	3384.6	7.1	9.2	25.2	13.0
Хан-Уул	7758.7	6879.4	3742.7	5163.2	6.6	7.9	14.8	19.9
Чингэлтэй	11606.9	24357.2	3022.6	2526.7	9.9	27.9	11.9	9.7
Бага нуур	139.5	450.3	96.5	120.4	0.1	0.5	0.4	0.5
Бага хангай	97.6	396.9	93.6	384.7	0.1	0.5	0.4	1.5
Налайх	1202.3	1232.4	871.1	639.7	1.0	1.4	3.4	2.5
Дүн	117,746.2	87,308.6	25,330.0	25,951.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Нийслэлд гэмт хэргийн улмаас 2015 онд учирсан хохирлын 27.9 хувь нь Чингэлтэй, 21.9 хувь нь Сүхбаатар,17.0 хувь нь Баянгол, 13.6 хувь нь Баянзүрх дүүрэгт байна. Дүүргүүдээс Хан-Уул дүүрэг учирсан хохирлынхоо 75.1 хувийг, Налайх 51.9 хувийг, Сонгино хайрхан 42.0 хувийг, Баянгол 36.3 хувийг, Баянзүрх 30.4 хувийг нөхөн төлүүлсэн байна.

2.11 ЭРҮҮЛЖҮҮЛЭГДСЭН, БАРИВЧЛАГДСАН ИРГЭД

2015 онд 97.6 мянган хүн эрүүлжүүлэгдсэн нь 2014 оныхоос 21.5 мянга буюу 18.0 хувиар буурсан байна. Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэж эрүүлжүүлэгдсэн 97.6 мянган хүний 56.1 мянга буюу 57.4 хувь нь нийслэлд, 38.5 мянга буюу 39.5 хувь нь аймгуудад, 3.0 буюу 3.1 хувь нь төмөр замын цагдаагийн газарт эрүүлжүүлэгдэж, үйлчилгээний төлбөрт нийт 313.4 сая төгрөгийг төлсөн байна.

Зураг 2.11.1 Эрүүлжүүлэгдсэн нийт хүн, *мянгаар, 2005-2015 он*

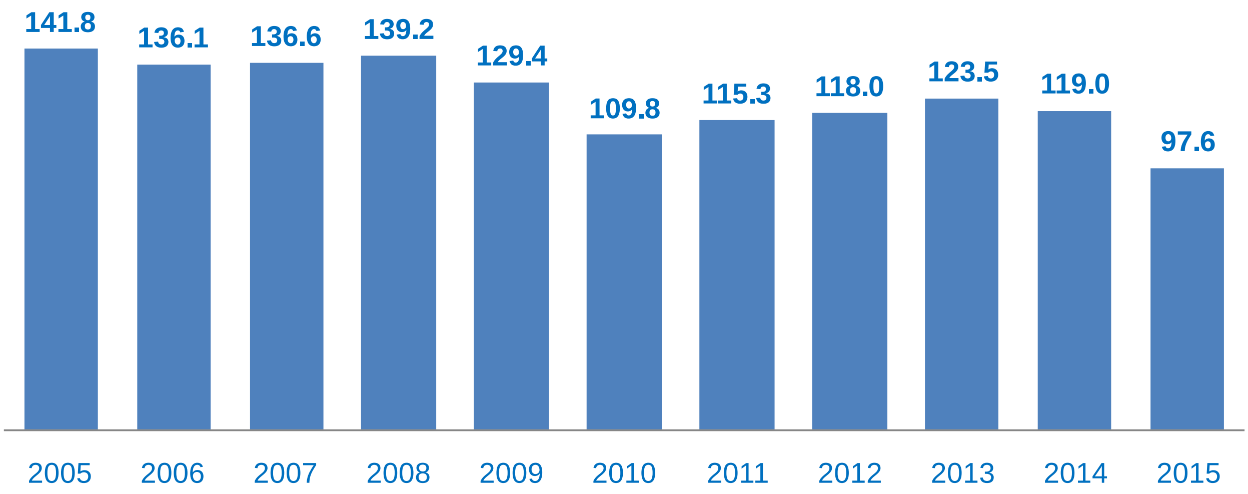

Эрүүлжүүлэгдсэн хүний тоо өмнөх оныхоос 21.5 мянгаар буурахад Сүхбаатар аймаг 1361 буюу 68.3 хувь, Хэнтий аймаг 1922 буюу 59.9 хувь, Увс аймаг 1047 буюу 52.6 хувь, Өмнөговь аймаг 1270 буюу 51.2 хувь, Дундговь аймаг 472 буюу 50.1хувь, Баян-Өлгий аймаг 523 буюу 45.8 хувь, Завхан аймаг 462 буюу 37.4 хувь, Дорноговь аймаг 845 буюу 35.5 хувь, Дорнод аймагт 2362 буюу 32.7 хувиар буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

Эрүүлжүүлэгдсэн хүмүүсийн 5442 буюу 5.6 хувь нь эмэгтэйчүүд, 387 буюу 0.4 хувь нь 18 хүртэлх насны хүүхэд, 117 буюу 0.1 хувь нь гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүмүүс байна.

Нийт эрүүлжүүлэгдсэн хүмүүсийг нийгмийн байдлаар нь авч үзвэл 77004 буюу 80.0 хувь нь ажилгүй иргэд, 8957 буюу 9.2 хувь нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, 1022 буюу 1.0 хувь нь ажилчин, малчин, 2997 буюу 3.1 хувь нь хувийн хэвшилд ажиллагчид, 660 буюу 0.7 хувь нь оюутан, сурагчид, 1268 буюу 1.3 хувь нь төрийн албан хаагчид байна.

Эрүүлжүүлэгдсэн хүмүүсийн 339 буюу 0.3 хувь нь архины албадан эмчилгээнд хамрагдаж, 503 буюу 0.5 хувь нь сайн дураараа архины эмчилгээнд хамрагджээ.

***Зураг 2.11.2 Эрүүлжүүлэгдсэн хүн, бүс, нийслэлээр**, хувиар, 2010-2015 он*

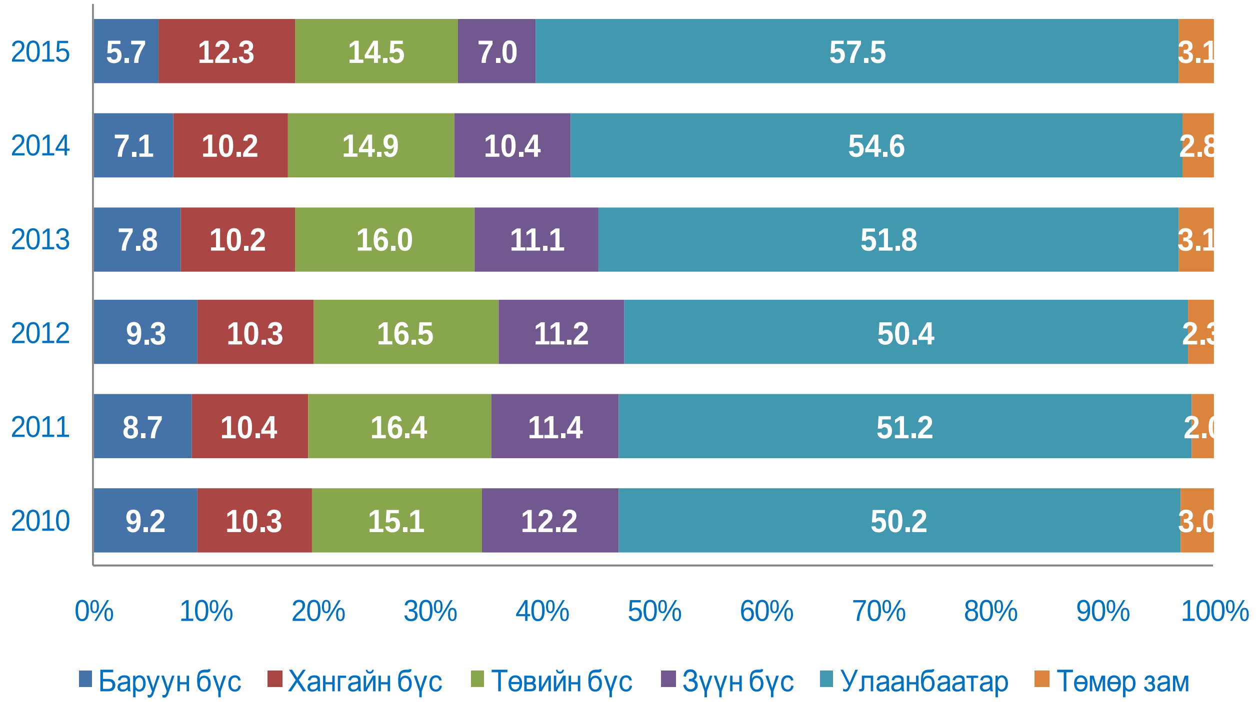

Нийт эрүүлжүүлэгдсэн иргэдийн 56.1 мянга буюу 57.5 хувь нь Улаанбаатар хотынх байна. Дүүргүүдээс 2015 онд Баянзүрх(13135), Сонгинохайрхан(11161)-т хамгийн олон хүн эрүүлжүүлэгдсэн байна.

Хүснэгт 2.11.1 Эрүүлжүүлэгдсэн хүн, *бүс, нийслэлээр, 2010-2015 он*

Аймгийн нэр	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Улсын дүн	**109 799**	**115 349**	**118 030**	**123 454**	**119 015**	**97 560**
Баруун бүс	**10 114**	**9 988**	**10 987**	**9 667**	**8 433**	**5 596**
Баян-Өлгий	850	1 340	1 079	1 236	1 143	620
Говь-Алтай	1 426	1 551	1 086	1 116	880	759
Завхан	1 917	1 308	2 852	1 713	1 234	772
Увс	1 784	1 639	2 051	2 370	2 041	967
Ховд	4 137	4 150	3 919	3 232	3 135	2 478
Хангайн бүс	**11 259**	**11 989**	**12 191**	**12 539**	**12 132**	**11 972**
Архангай	1 149	1 212	856	576	486	870
Баянхонгор	982	1 212	1 530	2 144	2 591	2 611
Булган	769	732	692	804	796	570
Орхон	4 527	4 675	5 404	5 165	5 005	5 020
Өвөрхангай	1 300	1 760	1 516	1 670	924	933
Хөвсгөл	2 532	2 398	2 193	2 180	2 330	1 968
Төвийн бүс	**16 620**	**18 890**	**19 522**	**19 772**	**17 686**	**14 165**
Говьсүмбэр	1 179	946	985	1 541	1 431	1 150
Дархан-Уул	5 377	5 498	5 642	5 444	5 836	5 869
Дорноговь	2 333	3 141	3 426	3 524	2 383	1 538
Дундговь	830	1 353	928	1 158	943	471
Өмнөговь	1 988	1 755	2 504	2 753	2 482	1 212
Сэлэнгэ	3 874	5 118	4 716	4 015	3 456	2 774
Төв	1 039	1 079	1 321	1 337	1 155	1 151
Зүүн бүс	**13 395**	**13 106**	**13 168**	**13 744**	**12 430**	**6 785**
Дорнод	7 613	7 770	7 199	7 226	7 229	4 867
Сүхбаатар	2 772	2 849	3 098	2 840	1 994	633
Хэнтий	3 010	2 487	2 871	3 678	3 207	1 285
УБ	**55 145**	**59 017**	**59 529**	**63 903**	**64 943**	**56 062**
Төмөрзам	3 266	2 359	2 633	3 829	3 391	2 980

2015 онд захиргааны зөрчлийн улмаас 13.2 мянган хүн баривчлагдсан нь 2014 оныхоос 3.9 мянга буюу 22.9 хувиар буурсан байна. 2015 онд захиргааны зөрчлийн улмаас баривчлагдсан хүмүүсийн 6754 буюу 51.3 хувь нь аймгуудад, 3481 буюу 26.4 хувь нь нийслэлд, 2931 буюу 22.2 хувь нь Замын цагдаагийн газарт баривчлагджээ.

Зураг 2.11.4 Баривчлагдсан нийт хүн, *2005-2015 он*

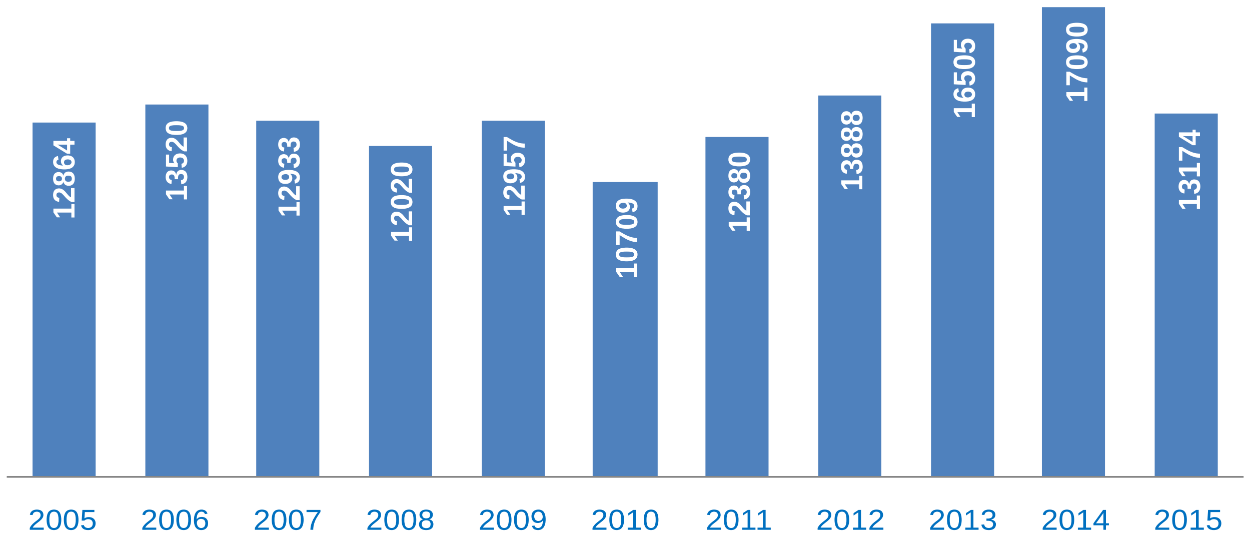

БҮЛЭГ 3. ШҮҮХИЙН СТАТИСТИК

3.1 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХИЙН ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ

Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуульд заасанчлан Шүүх гэдэг нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасны дагуу байгуулагдан хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэж, заавал биелүүлэх шийдвэрийг төрийн нэрийн өмнөөс гаргадаг **шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг** ойлгоно.

"Дагнасан шүүх" гэж Эрүү, Иргэн, Захиргааны хэргийг шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнан байгуулагдсан шүүхийг ойлгоно.

Шүүхийн үндсэн тогтолцоо нь Улсын дээд шүүх /хяналтын шатны шүүх/, аймаг, нийслэлийн шүүх /давж заалдах шатны шүүх/, сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүх /анхан шатны шүүх/-ээс бүрдэнэ.

Анхан шатны шүүхээр 2015 онд 6756 эрүүгийн хэрэг, 40674 иргэний хэрэг, 1439 захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэгдэж, 14913 захиргааны зөрчилд хариуцлага ногдуулж, 1228 хүнийг хорих ял эдлэхээс хугацааны өмнө тэнсэн суллаж, 3227 хүнд цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авчээ Хүснэгт(3.1.1)

Хүснэгт 3.1.1 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *2011-2015 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015
Эрүүгийн хэрэг	5877	6161	6169	6375	6756
Иргэний хэрэг	30368	27792	35314	33996	40674
Захиргааны хэрэг	891	961	1106	1187	1439

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр 2015 онд 7998 Эрүүгийн хэрэг ирсэний 6756 буюу 84.5 хувь нь шийдвэрлэгдэж, 694 буюу 8.7 хувь нь мөрдөн байцаалтанд буцаж, 42 буюу 0.5 хувь нь хэрэг бүртгэлд буцаж, 23 буюу 0.3 хувь нь харьяаллын дагуу шилжсэнээр 483 буюу 6.0 хувь нь шийдвэрлэгдээгүй үлдсэн байна.

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 0.6 пункт, хэрэг бүртгэлд буцаасан хэрэг 0.3 пунктээр өсч, харин тайлант хугацааны үлдэгдэл хэрэг 0.1 пункт, мөрдөн байцаалтанд буцсан хэрэг 0.5 пунктээр буурсан байна.

Зураг 3.1.1 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэргийн бүтэц

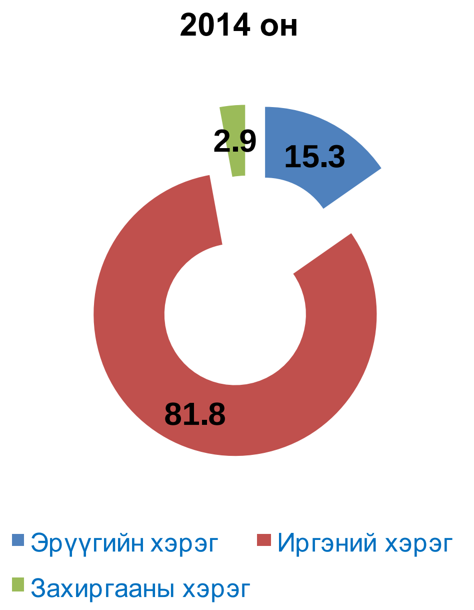

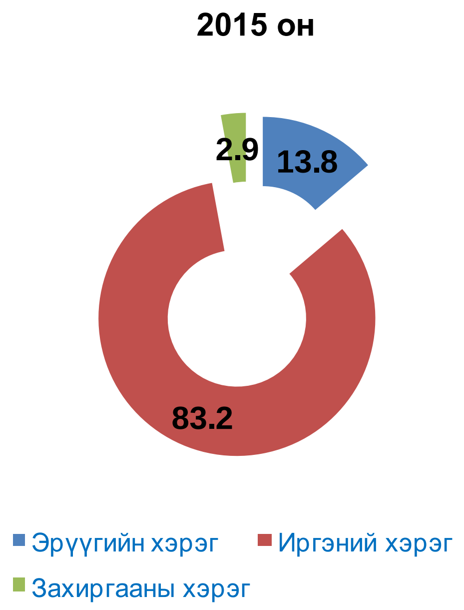

Хүснэгт 3.1.2 Анхан шатны шүүхийн эрүүгийн хэрэг, *2009-2015 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Хэргийн тоо-бүгд	6 304	6 372	6 776	7 065	7 248	7 603	7 998
Мөрдөн байцаалтанд буцаасан	455	445	440	465	495	694	694
Хэрэг бүртгэлд буцаасан	27	70	8	7	10	18	42
Харьяаллын дагуу шилжүүлсэн	3	11	13	12	12	23	23
Шийдвэрлэсэн	5 407	5 460	5 877	6 161	6 169	6 375	6 756
Тайлант хугацааны үлдэгдэл	412	386	438	420	562	493	483

2015 онд анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн эрүүгийн хэргийн 2942 буюу 43.5 хувь нь Улаанбаатар хотынх байна. Аймгуудаас Дундговь, Төв, Орхон, Өвөрхангай, Хэнтий, Өмнөговь, Дорнод, Баянхонгор аймгуудад хамгийн олон хэрэг шүүхээр шийдвэрлэгджээ.

Зураг 3.1.2 Анхан шатны шүүхээр хамгийн олон Эрүүгийн хэрэг шийдвэрлэгдсэн аймгууд, *2015 он*

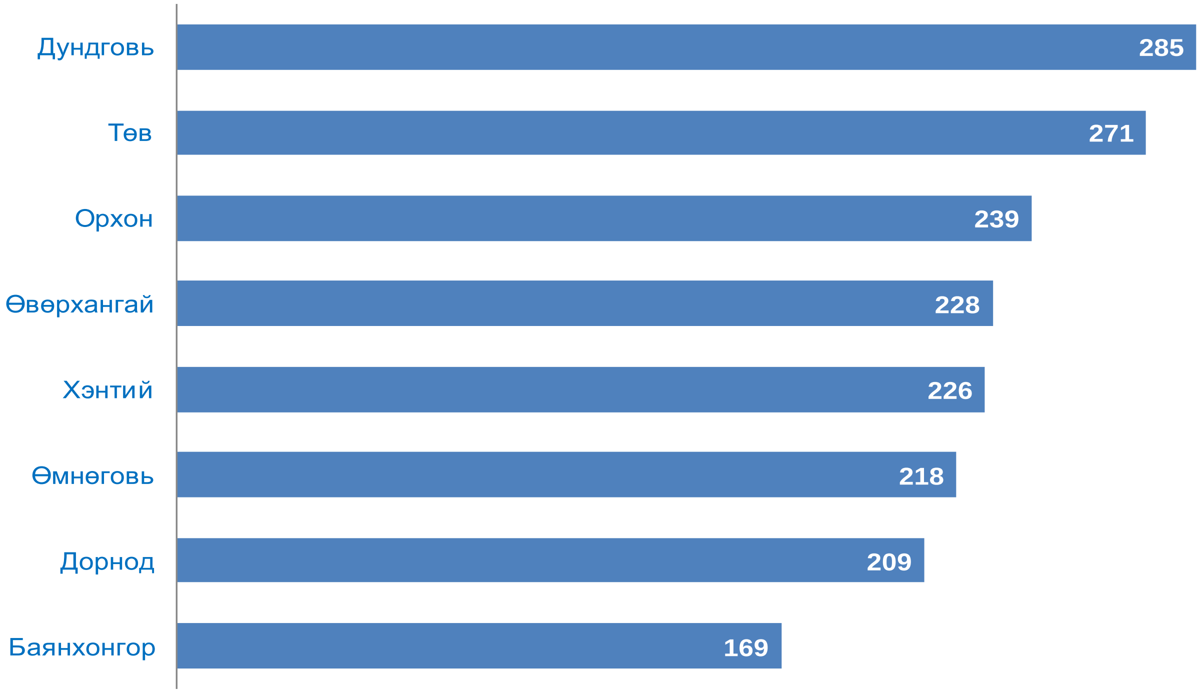

Зураг 3.1.3 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн эрүүгийн хэрэг, *2009-2015 он*

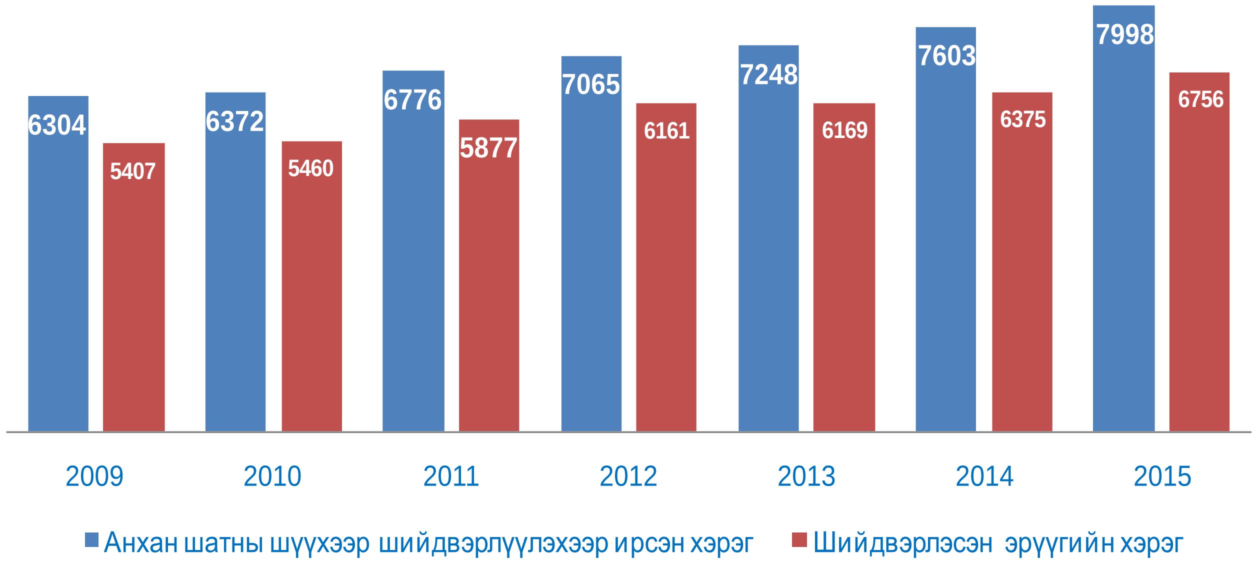

Жил тутам анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр ирсэн хэргийн 80 гаруй хувь нь шийдвэрлэгддэг байна. Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр ирсэн

эрүүгийн хэрэг өмнөх оныхоос 395 буюу 5.2 хувиар, харин шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг 381 буюу 6.0 хувиар өссөн байна Зураг 3.1.3.

***Хүснэгт 3.1.3 Анхан шатны шүүхээр ял шийтгүүлсэн иргэд**, 2009-2015 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ял шийтгүүлсэн хүн	7 513	7 292	8 210	8 324	8 065	8 178	7 696
Урьд нь ял шийтгүүлсэн	1 637	1 645	1 460	1 544	1 698	1 919	1 900
Гэмт хэрэг давтан үйлдсэн	591	562	471	539	504	455	600
Бүлэглэн үйлдсэн	1 314	1 407	1 465	1 498	1 414	1 604	1 616
Согтуугаар үйлдсэн	1 610	1 512	1 704	1 717	1 710	1 582	1 700

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний тоо 2015 онд 7696 болж, өмнөх оныхоос 482 буюу 5.9 хувиар буурсан байна. Тухайн жилд сэжигтэн, яллагдагчаар татагдсан иргэдийн 31.0 хувь нь ял шийтгүүлсэн бөгөөд өмнөх оныхоос 3.5 пунктээр буурсан байна.

Ял шийтгүүлэгчдийн 1900 буюу 24.7 хувь нь урьд нь ял шийтгүүлж байсан, 600 буюу 7.8 хувь нь давтан хэрэг үйлдсэн, 1616 буюу 21.0 хувь нь бүлэглэн үйлдсэн, 1700 буюу 22.1 хувь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдсэн байна. Ял шийтгүүлэгчдийн 664 буюу 8.6 хувь нь эмэгтэйчүүд, 422 буюу 5.5 хувь нь хүүхдүүд байна.

***Зураг 3.1.4 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн эмэгтэйчүүд**, 2005-2015 он*

2015 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүмүүсийн 47.0 хувийг 18-29 насны залуучууд, 16.9 хувийг 30-34 насныхан, 30.1 хувийг 35-аас дээш насныхан, 5.9 хувийг 18 хүртэлх насны хүүхдүүд эзэлж байна. Насны бүлгээр нь авч үзвэл ял шийтгүүлсэн 35-аас дээш насныхан өмнөх оныхоос 2.3 пункт, 16-17 насныхан 0.2 пунктээр өсч,

харин бусад насны бүлгүүд буурсан байна. Ял шийтгүүлэгчдийн 48 буюу 0.6 хувь нь 55-аас дээш насны эмэгтэйчүүд байна.

***Зураг 3.1.5 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн иргэд**, насны бүлгээр, 2014-2015 он*

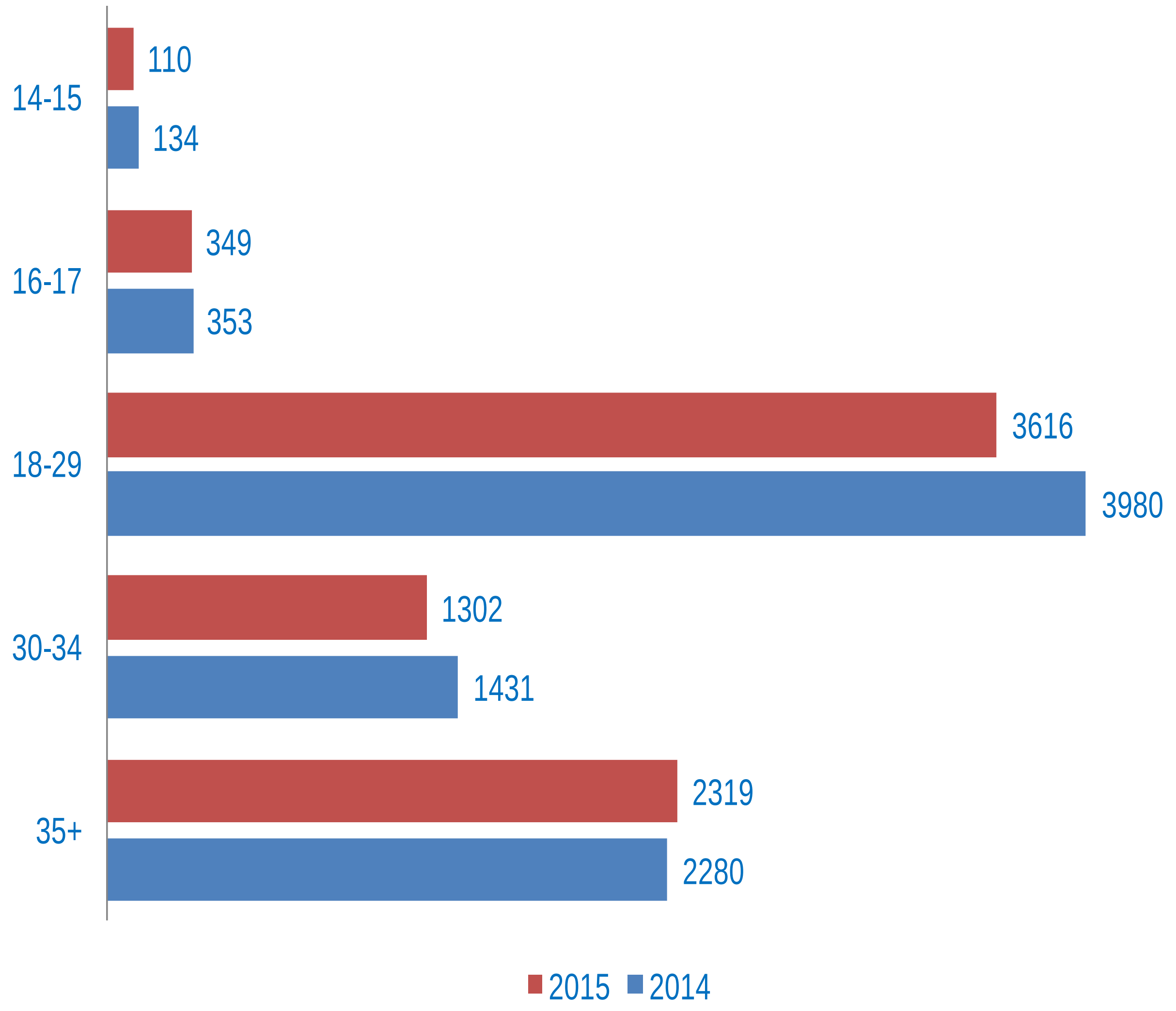

2015 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн иргэдийн 42.7 хувь нь бүрэн дунд, 20.3 хувь нь суурь, 11.5 хувь нь бага боловсролтой байна.

Зураг 3.1.6 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн иргэд, *боловсролын түвшинээр, хувиар, 2014-2015 он*

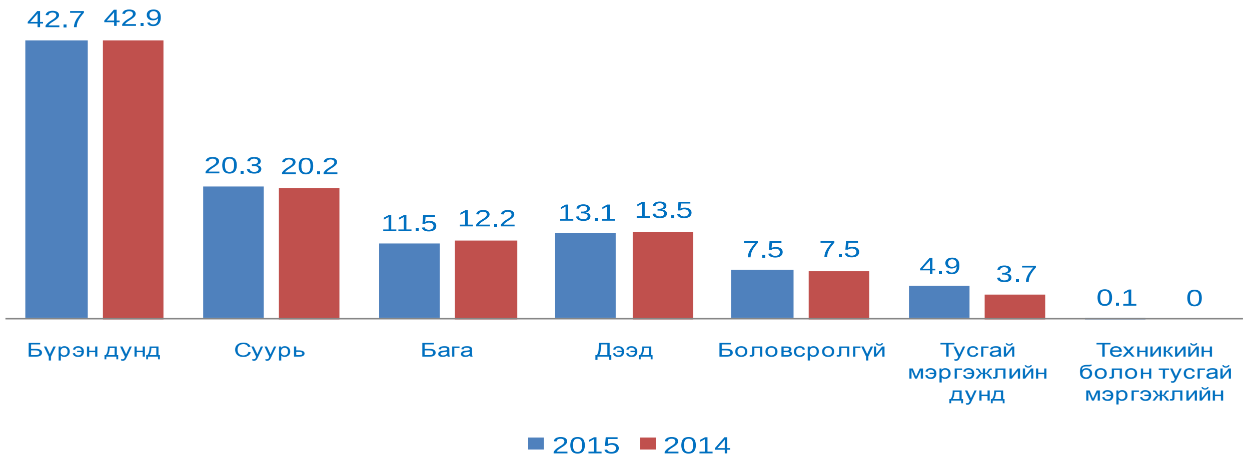

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүмүүсийн 8 буюу 0.1 хувь нь улс төрийн албан тушаалтан, 24 буюу 0.3 хувь нь төрийн захиргааны албан хаагч, 78 буюу 1.0 хувь нь төрийн тусгай албан хаагч, 150 буюу 1.9 хувь нь төрийн үйлчилгээний албан хаагч, 571 буюу 7.4 хувь нь оюутан, сурагчид, 4840 буюу 62.9 хувь нь ажил эрхлээгүй хүмүүс байна.

Ял шийтгүүлсэн иргэдийн 7662 буюу 99.6 хувь нь Монгол улсын иргэд, 34 буюу 0.4 хувь нь гадаадын иргэд байна. 2015 онд ял шийтгүүлсэн 7696 хүний 5757 буюу 74.8 хувь нь хорих ялаар, 957 буюу 12.4 хувь нь баривчлах ялаар, 370 буюу 4.8 хувь нь торгуулийн ялаар, 463 буюу 6.0 хувь нь албадан ажил хийлгэх ялаар шийтгүүлсэн байна.

Хүснэгт 3.1.4 Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэргийн хохирол, нөхөн төлүүлэлт, *2007-2015 он*

Он	Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэрэг	Ял шийтгүүлсэн иргэд	Учирсан хохирол сая төг	Нөхөн төлүүлсэн хохирол сая төг	Нөхөн төлүүлэлтийн хувь
2007	5831	8463	67035.3	1154.7	1.7
2008	5812	8494	14927.6	9671.9	64.8
2009	5407	7513	19440.5	1184.0	6.1
2010	5460	7292	26312.8	1955.4	7.4
2011	5877	8210	13854.6	1707.6	12.3
2012	6161	8324	21981.9	2065.0	9.4
2013	6169	8065	95896.2	90822.9	94.7
2014	6375	8178	78169.4	1483.0	1.9
2015	6756	7696	59796.15	1348.8	2.3

2015 оны байдлаар шүүхээр 6756 эрүүгийн хэрэг шийдвэрлэгдэж, 59.8 тэрбум төгрөгийн хохирол учирч, 1.3 тэрбум төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлжээ.

***Зураг 3.1.7 Учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт**, 2007-2015 он*

Улсын хэмжээнд 2015 онд нийт учирсан нийт хохирлын 2.3 хувь нь нөхөн төлөгджээ.

3.2 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХИЙН ИРГЭНИЙ ХЭРЭГ

Анхан шатны шүүх 2015 онд 56.6 мянган нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авснаас 8.9 мянган нэхэмжлэлийг хуульд заасан үндэслэлээр хүлээн авахаас татгалзаж, буцаах, харьяаллын дагуу зохих байгууллагад шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээ авч, 40.7 мянган хэргийг хянан шийдвэрлэжээ. Энэ нь өмнөх оныхоос 6.7 мянга буюу 19.6 хувиар өссөн байна.

Иргэний хэрэг өмнөх оныхоос өсөхөд зээлийн гэрээний маргаан 2.1 дахин, банк, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдээс зээл олгохтой холбоотой маргаан 59.4 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхүүдээс энэ онд шийдвэрлэсэн хэргүүдийн 58.6 хувийг Улаанбаатар хот дахь анхан шатны шүүхүүд шийдвэрлэсэн бөгөөд энэ нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 7.6 пунктээр өссөн байна.

Шийдвэрлэсэн иргэний хэргийн 20.8 мянга буюу 51.2 хувь нь Иргэний хуулиар, 11.5 мянга буюу 28.4 хувь нь ИХШХШ хуулиар, 4.5 мянга буюу 11.2 хувь нь Гэр бүлийн тухай хуулиар, 1.5 мянга буюу 3.7 хувь нь Хөдөлмөрийн тухай хуулиар, 2.3 мянга буюу 5.7 хувийг бусад хуулиар шийдвэрлэгджээ.

***Хүснэгт 3.2.1 Шийдвэрлэгдсэн иргэний хэрэг,** хуулиар, 2011-2015 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015
Нийт шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг	30 368	27 792	35 314	33 996	40 674
Иргэний хуулиар	11568	11 796	12 738	14 708	20 805
ИХШХШ хуулиар	11 152	9 262	15 571	12 421	11 532
Гэр бүлийн тухай хуулиар	4 449	3 878	4 276	4 207	4 539
Хөдөлмөрийн тухай хуулиар	897	742	1 080	1 377	1 487
Газрын тухай хуулиар	101	142	93	132	198
Дампуурлын тухай хуулиар	7	37	11	13	16
Компаны тухай хуулиар	24	16	18	8	18
Нийгмийн даатгалын багц хуулиар	128	97	148	326	436
Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиар	210	147	162	118	204
Татварын ерөнхий хуулиар	283	251	412	305	621
Үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийн тухай хуулиар	5	2	6	4	-
Төрийн албаны тухай хуулиар	6	4	2	3	7
Улс төрийн хилс хэрэгт хэлмэгдэгчдийг цагаатгах, тэдэнд нөхөн олговор олгох тухай хуулиар	70	73	52	55	44
Бусад	1 439	1 378	678	319	767

Монгол Улсын “Хөдөлмөрийн тухай” хуулиар 2015 онд 1487 хөдөлмөрийн маргаан шийдвэрлэгдсэний 910 буюу 61.2 хувь нь ажлаас үндэслэлгүй халагдсан, 415 буюу 27.9 хувь нь цалин хөлсний маргаан, 18 буюу 1.2 хувь нь ажлаас буруу шилжүүлсэн хэрэг байна.

***Зураг 3.2.1 Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хөдөлмөрийн маргаан,** бүс, нийслэлээр, 2010-2015 он*

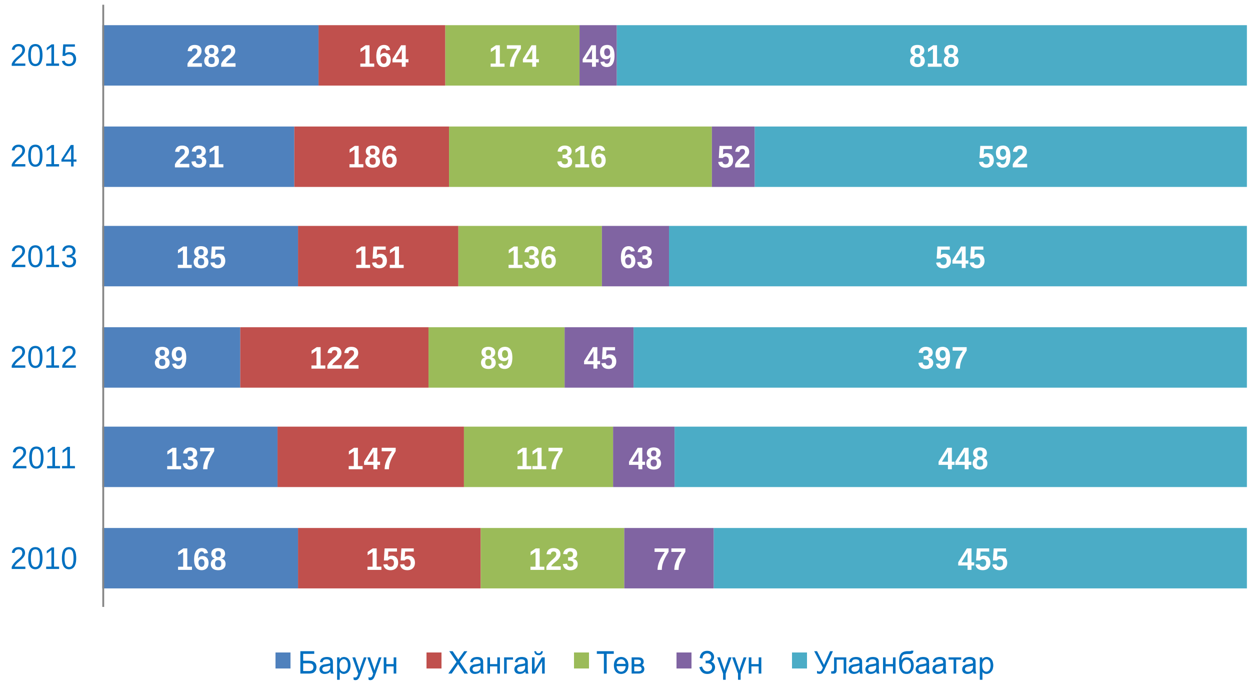

2015 онд шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хөдөлмөрийн маргааны 19.0 хувь нь баруун бүсэд, 11.0 хувь нь хангайн бүсэд, 11.7 хувь нь төвийн бүсэд, 3.3 хувь нь зүүн бүсэд, 59.0 хувь нь Улаанбаатар хотод байна.

Хөдөлмөрийн маргаан 2014 оныхоос 110 буюу 8.0 хувиар нэмэгдэхэд ажлаас үндэслэлгүй халсан шалтгаан 168 буюу 22.6 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Монгол Улсын "Дампуурлын тухай" хуулиар 2015 онд 16 аж ахуйн нэгж шүүхийн шийдвэрээр дампуурсан гэдэг нь зарлагдсан бөгөөд эдгээрийн 7 буюу 43.8 хувийнх нь хариуцагчийг татан буулгаж, 3 буюу 18.8 хувийнх нь хариуцагчийг дахин хөрөнгөжүүлсэн байна.

Хүснэгт 3.2.2 "Гэр бүлийн тухай" хуулийн дагуу шийдвэрлэгдсэн хэрэг,
2011-2015 он

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015
Улсын дүн	**4 449**	**3 878**	**4 276**	**4 207**	**4 539**
Гэрлэлт цуцалсан	3 642	3 100	3 382	3 182	2 978
Эцэг тогтоосон	325	278	313	430	531
Эцэг, эх байх эрх хассан	7	4	6	21	37
Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах	364	370	454	478	825
Гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох	9	11	11	32	59
Бусад	102	115	110	64	109

Монгол Улсын "Гэр бүлийн тухай" хуулиар 2015 онд 4539 хэрэг шийдвэрлэгдсэний 2978 буюу 65.6 хувь нь гэр бүл цуцалсан, 531 буюу 11.7 хувь нь эцэг тогтоосон, 825 буюу 18.2 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах, 37 буюу 0.8 хувь нь эцэг, эх байх эрх хассан, 59 буюу 1.3 хувь нь гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, 109 буюу 2.4 хувь нь бусад хэрэг байна.

"Гэр бүлийн тухай" хуулийн дагуу анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 332 буюу 7.9 хувиар өсөхөд хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг 347 буюу 72.6 хувь, эцэг тогтоолгосон хэрэг 101 буюу 23.5 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

2015 онд 825 хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэрэг шийдвэрлэгдэж, 1942 хүүхэд тэтгэлэг тогтоолгосон байна.

Зураг 3.2.2 “Гэр бүлийн тухай” хуулийн дагуу шийдвэрлэгдсэн хэргийн бүтэц, *2015 он*

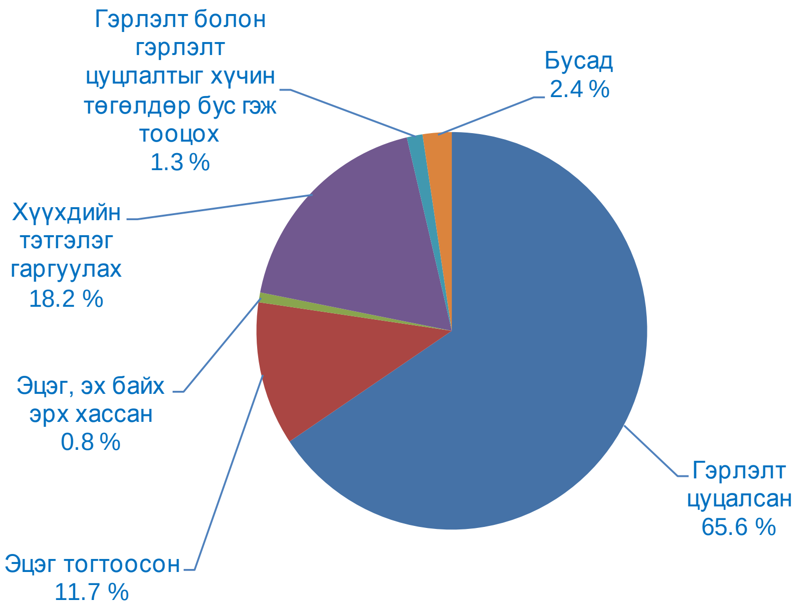

3.3 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХИЙН ЗАХИРГААНЫ ХЭРЭГ

Захиргааны хэрэг гэдэг нь бүх нийтээр буюу тухайн нутаг дэвсгэрт дагаж мөрдүүлэхээр тогтоосон захиргааны журмыг санаатай буюу болгоомжгүйгээр зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг хэлнэ.

Хүснэгт 3.3.1 Анхан шатны шүүхийн захиргааны хэрэг, *2011-2015 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015
Нийт дүн	**891**	**961**	**1 097**	**1 187**	**1439**
Ашигт малтмалтай холбоотой маргаан	86	119	72	43	96
Байгал орчныг хамгаалахтай холбоотой маргаан	1	4	3	2	2
Боловсролтой холбоотой маргаан	2	2	3	4	4
Газрын маргаан	228	210	280	386	338
Иргэний бүртгэлтэй холбоотой маргаан	27	18	13	28	16
Нийгмийн даатгалтай холбоотой маргаан	24	11	16	23	37
Оюуны өмчийн маргаан	6	1	3	4	6
Сонгуулийн маргаан	10	120	103	14	6
Татварын маргаан	76	73	65	81	128
Тендерийн маргаан	38	42	34	40	55
Төрийн албаны маргаан	139	133	203	297	400
Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай маргаан	11	18	16	9	11
Төрийн хяналт, шалгалттай холбоотой бусад маргаан	54	42	46	81	83
Тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой бусад маргаан	19	7	2	15	15
Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлтэй холбоотой бусад маргаан	12	5	6	12	14
Үнэт цаасны маргаан	5	1	3	-	-
Үл хөдлөх эд хөрөнгийн улсын бүртгэлтэй холбоотой маргаан	83	80	88	59	104
Бусад	70	75	141	89	124
Нэхэмжлэгч-бүгд	**1 045**	**1 001**	**1 150**	**1 398**	**1 651**
Иргэд	685	590	689	955	1 089
Хуулийн этгээд	360	411	461	443	562

Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх 2015 онд нийт 2775 хэрэг, нэхэмжлэл хүлээн авснаас 641 нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзах, буцаах, шилжүүлэх ажиллагаа хийж, 1439 хэргийг хянан шийдвэрлэжээ.

Захиргааны хэргийн шүүх 2015 онд 1651 нэхэмжлэгчид холбогдох 1439 хэргийг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оныхоос 21.2 хувиар өссөн байна. Нийт нэхэмжлэлийн 1089 буюу 66.0 хувь нь иргэний нэхэмжлэл, 562 буюу 34.0 хувь нь хуулийн этгээдийн нэхэмжлэл байна.

Захиргааны хэрэг өсөхөд ашигт малтмалтай холбоотой хэрэг 2.2 дахин, нийгмийн даатгалтай холбоотой хэрэг 60.9 хувь, Татварын хэрэг 58.0 хувь, Төрийн албаны хэрэг 34.7 хувь, Үл хөдлөх эд хөрөнгийн улсын бүртгэлтэй холбоотой хэрэг 76.3 хувь, бусад хэрэг 39.3 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ. 2015 онд шийдвэрлэгдсэн 1439 хэргийн 926 буюу 64.4 хувь нь нийслэлийн захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхийн шийдвэрлэсэн хэрэг байна.

Зураг 3.3.1 Анхан шатны шүүхийн захиргааны хэргийн хариуцагч, байгууллагаар, *2014-2015 он*

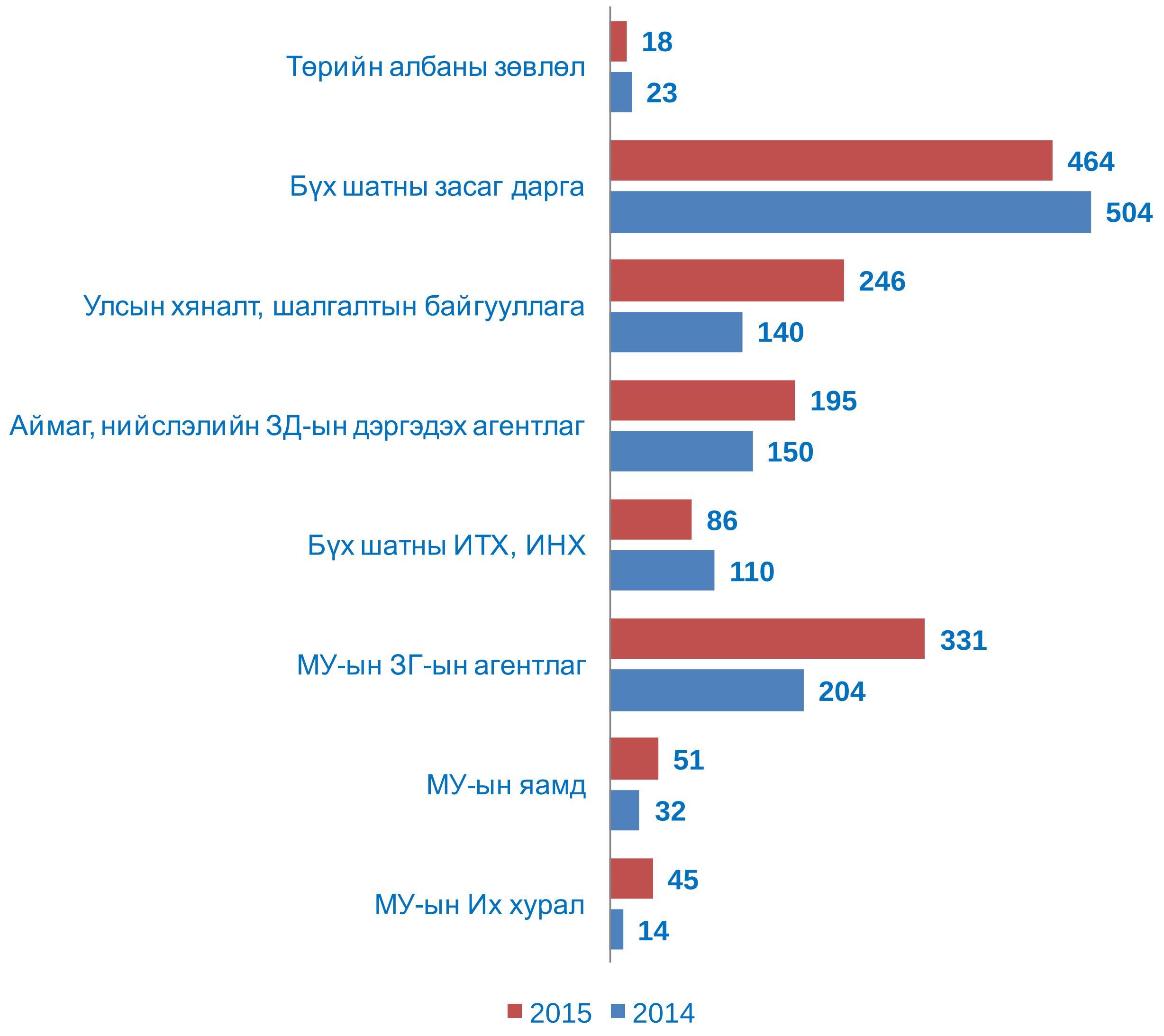

3.4 ДАВЖ ЗААЛДАХ ШАТНЫ ШҮҮХ

Эрүүгийн хэргийн давж заалдах шатны шүүх 2015 онд 2078 хэрэг хүлээн авч, 1971 хэргийг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оныхоос 190 хэрэг буюу 8.8 хувиар буурчээ.

Зураг 3.4.1 Давж заалдах шатны шүүхийн эрүүгийн хэргийн шийдвэрлэлт, *хувиар, 2013-2015 он*

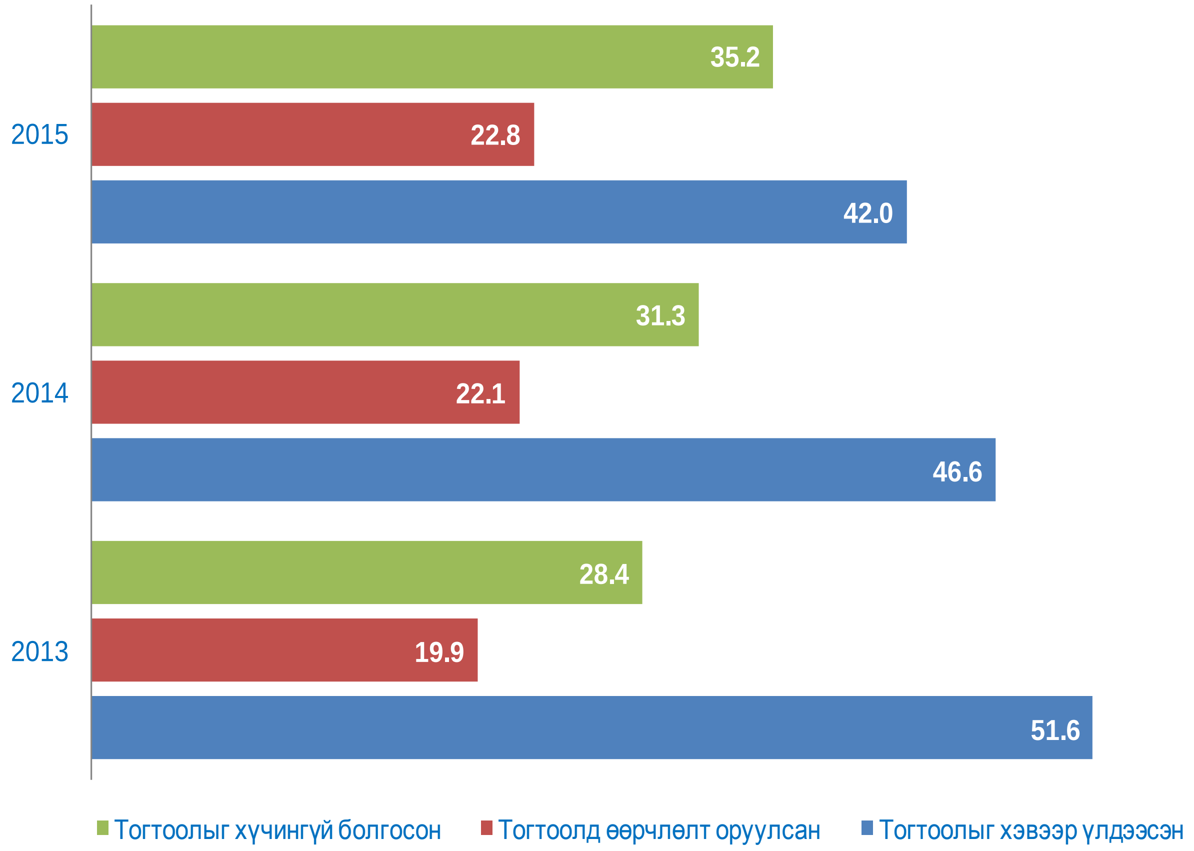

Давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэрээр тогтоолыг хэвээр үлдээсэн хэрэг өмнөх оныхоос 4.6 пунктээр буурч, харин тогтоолыг хүчингүй болгосон нь 3.8 пункт, тогтоолд өөрчлөлт оруулсан нь 0.8 пунктээр өссөн байна.

Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх 2015 онд 2800 хэрэг хүлээн авч, 2519 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оныхоос 578 хэрэг буюу 29.5 хувиар өссөн байна.

Хүснэгт 3.4.1 Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэр,
2013-2015 он

Үзүүлэлт	2013	2014	2015
Нийт хүлээн авсан хэрэг	2 011	2 116	2 800
Нийт шийдвэрлсэн хэрэг	1 806	1 962	2 540
Хянан шийдвэрлсэн -бүгд	1 837	1 947	2 519
Арбитрийн шийдвэрийг хүчингүй болгох тухай хүсэлтийг хянан шийдвэрлэсэн	15	5	7
Шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас шүүхийн шийдвэрийг хянасан	16	10	14
Давж заалдах гомдлыг хэлэлцэхээс татгалзсан	36	46	69
Давж заалдах гомдлоосоо татгалзсан	36	13	40
Үлдэгдэл хэрэг	103	95	151

Зураг 3.4.2 Давж заалдах шатны шүүхийн иргэний хэргийн шийдвэрлэлт,
хувиар, 2013-2015 он

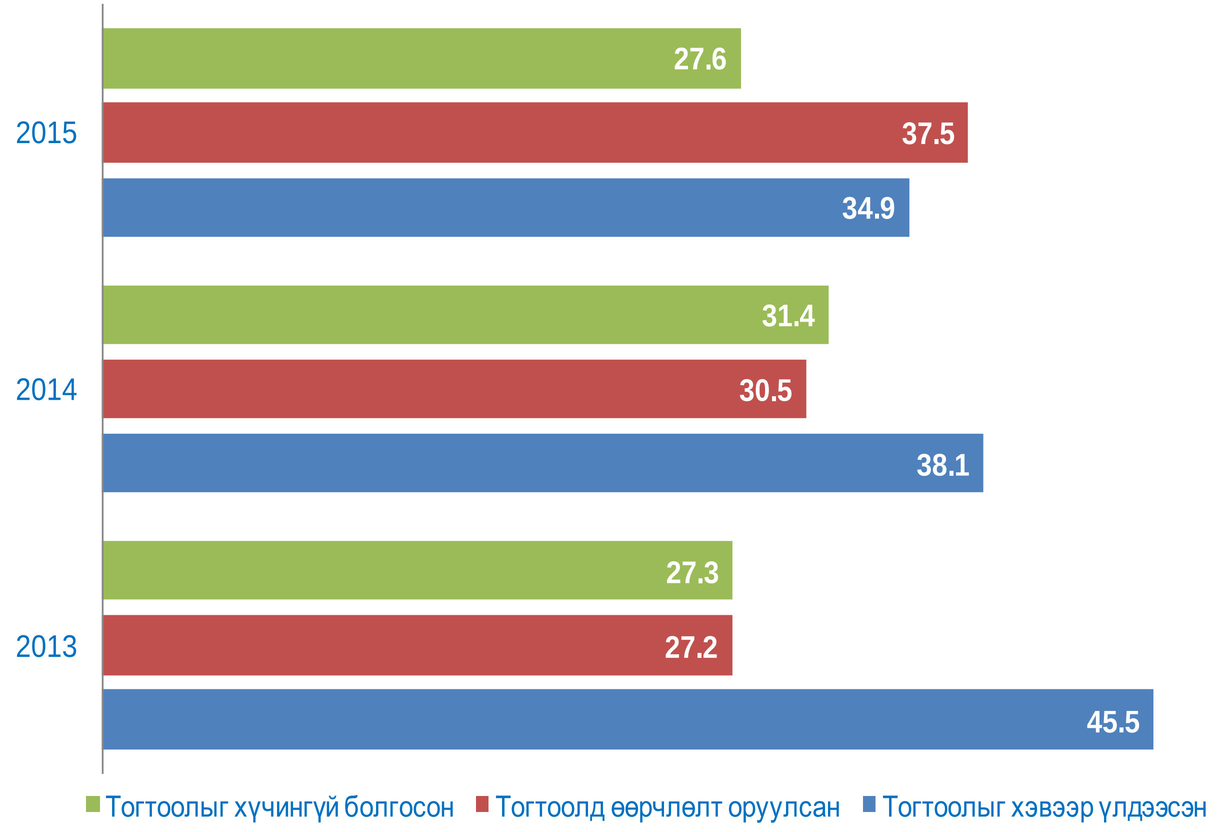

Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүхээр 2015 онд тогтоолыг хэвээр үлдээсэн хэрэг өмнөх оныхоос 3.2 пункт, тогтоолыг хүчингүй болгосон хэрэг 3.8 пунктээр буурч, харин тогтоолд өөрчлөлт оруулсан хэрэг 7.0 пунктээр өссөн байна.

Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүх 2015 онд 1126 хэрэг хүлээн авч, 1049 хэрэг хянан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оныхоос 166 хэрэг буюу 18.8 хувиар өссөн байна.

Хүснэгт 3.4.2 Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэр, *2013-2015 он*

Үзүүлэлт	2013	2014	2015
Нийт хүлээн авсан хэрэг	660	933	1 126
Хянан шийдвэрлсэн -бүгд	598	883	1 049
Анхан шатны шүүхийн шийдвэрийг хянасан	384	512	606
Анхан шатны шүүхийн тогтоол, шүүгчийн захирамжийг хянасан	185	343	416
Бусад	26	25	25
Шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас шүүхийн шийдвэрийг хянасан	3	3	2
Үлдэгдэл хэрэг	62	50	77

3.5 ХЯНАЛТЫН ШАТНЫ ШҮҮХ.

Хяналтын шатны шүүх 2015 онд эрүүгийн 512 хэрэг, иргэний 1376 хэрэг, захиргааны 421 хэргийг хянан шийдвэрлэжээ.

Зураг 3.5.1 Хяналтын шатны шүүхийн хэргийн бүтэц, *хувиар*

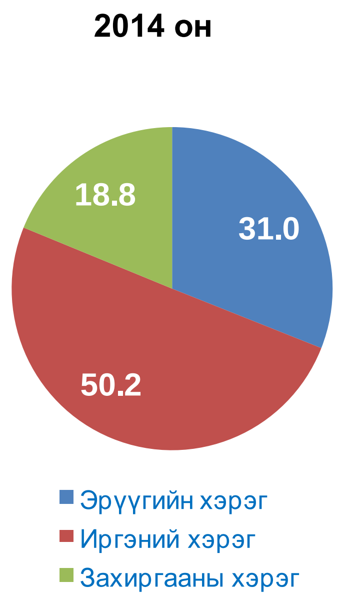

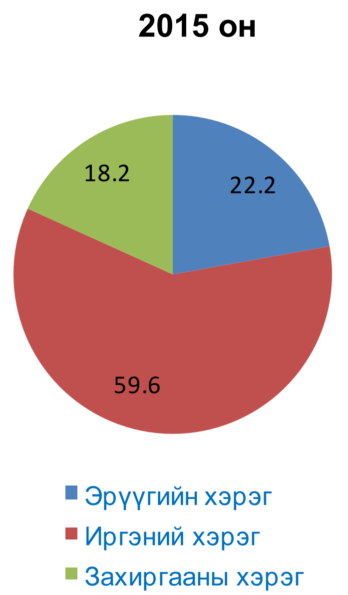

2015 онд хяналтын шатны шүүхийн шийдвэрлэсэн нийт хэргийн 59.6 хувь нь иргэний хэрэг, 22.2 хувь нь эрүүгийн хэрэг, 18.2 хувь нь захиргааны хэрэг байгаа бөгөөд иргэний хэрэг өмнөх оныхоос 9.4 пунктээр өсч, харин эрүүгийн хэрэг 8.8 пункт, захиргааны хэрэг 0.6 пунктээр буурсан байна.

Зураг 3.5.2 Хяналтын шатны шүүхийн хэргийн шийдвэрлэлт, *2014-2015 он*

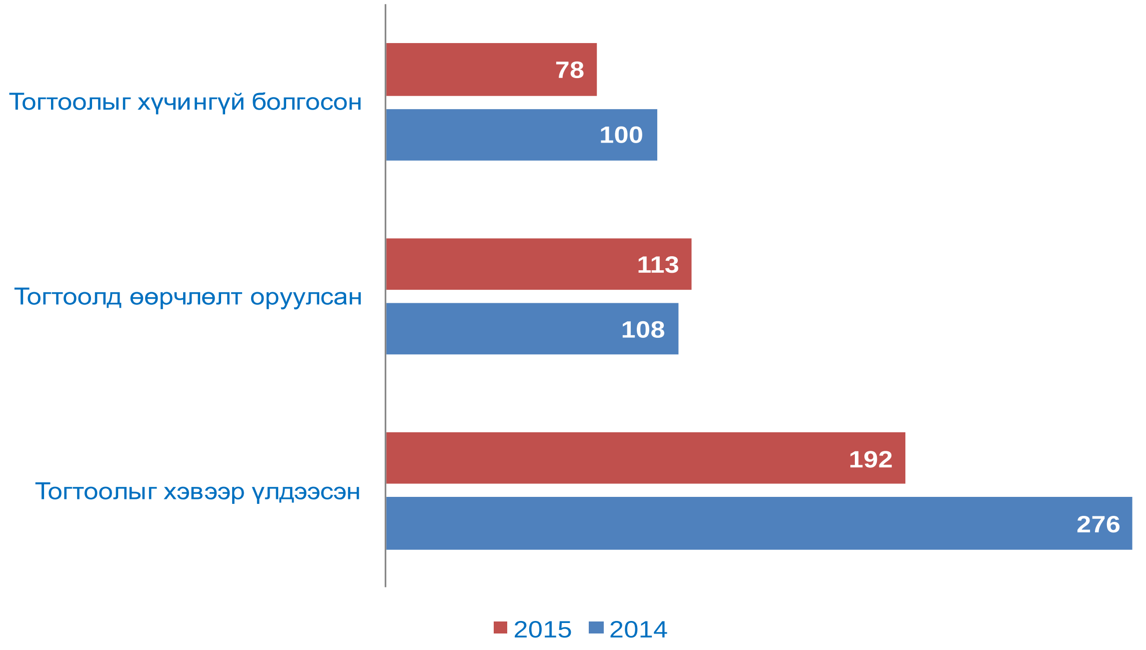

БҮЛЭГ 4. ШҮҮХИЙН ШИЙДВЭР ГҮЙЦЭТГЭХИЙН СТАТИСТИК

4.1 Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх үйл ажиллагаа

Хүснэгт 4.1.1 Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэхийн нөхөн төлүүлэлт, *2012-2015 он*

Үзүүлэлтүүд	2012	2013	2014	2015
	сая төг			
Эрүүгийн хэргийн				
Гүйцэтгэвэл зохих	18 753.8	34 370.7	44 376.0	177 701.1
Гүйцэтгэсэн	5 293.1	4 863.0	7 059.8	17 702.9
Дуусгавар болгосон	4 407.9	4 213.8	3 742.4	13 705.4
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	643.8	493.9	333.2	3 997.4
Иргэний хэргийн				
Гүйцэтгэвэл зохих	196 630.5	364 875.0	644 246.7	626 900.5
Гүйцэтгэсэн	81 997.1	88 988.8	270 205.3	123 596.4
Дуусгавар болгосон	65 680.0	57 640.0	178 363.0	102 459.9
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	15 093.6	26 321.3	25 571.9	21 136.5
Захиргааны хэргийн				
Гүйцэтгэвэл зохих	56.3	99.8	86.4	1 247.1
Гүйцэтгэсэн	53.9	99.2	60.8	684.0
Дуусгавар болгосон	53.7	99.2	60.8	650.0
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	0.2	-	-	33.9
Бусад хэргийн				
Гүйцэтгэвэл зохих	8 314.1	424 386.4	151 827.7	43 125.1
Гүйцэтгэсэн	2 462.2	413 535.8	55 735.5	26 247.5
Дуусгавар болгосон	1 925.4	350.2	4 797.8	26 000.6
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	528.1	175.6	3 541.8	246.9

Шүүхийн шийдвэрийн дагуу 2015 онд эрүүгийн хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 17.7 тэрбум төг болж, төлвөл зохих хохирлын 10 хувийг, иргэний хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 123.6 тэрбум төг болж, төлвөл зохих хохирлын 19.7 хувийг, захиргааны хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 684.0 сая төг болж, төлвөл зохих хохирлын 54.8 хувийг, бусад хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 26.2 тэрбум төг болж, төлвөл зохих хохирлын 60.9 хувийг тус тус нөхөн төлүүлсэн байна. Энэ нь өмнөх оныхтой харьцуулбал эрүүгийн хэргийнх 5.9 пункт, иргэний хэргийнх 22.2 пункт, захиргааны хэргийнх 15.6 пунктээр буурсан бол бусад хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 24.2 пунктээр өссөн байна. Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлын нөхөн төлүүлэлт эрүүгийн хэргийн хувьд жил бүр бага байдаг ба энэ нь хэрэгт холбогдогчдын төлбөрийн чадвар муу, нөгөөтэйгүүр ажилгүй иргэд гэмт хэрэгт их холбогдогдож байгаатай холбоотой .

Зураг 4.1.1 Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэхийн нөхөн төлүүлэлтийн хувь,
2012-2015 он

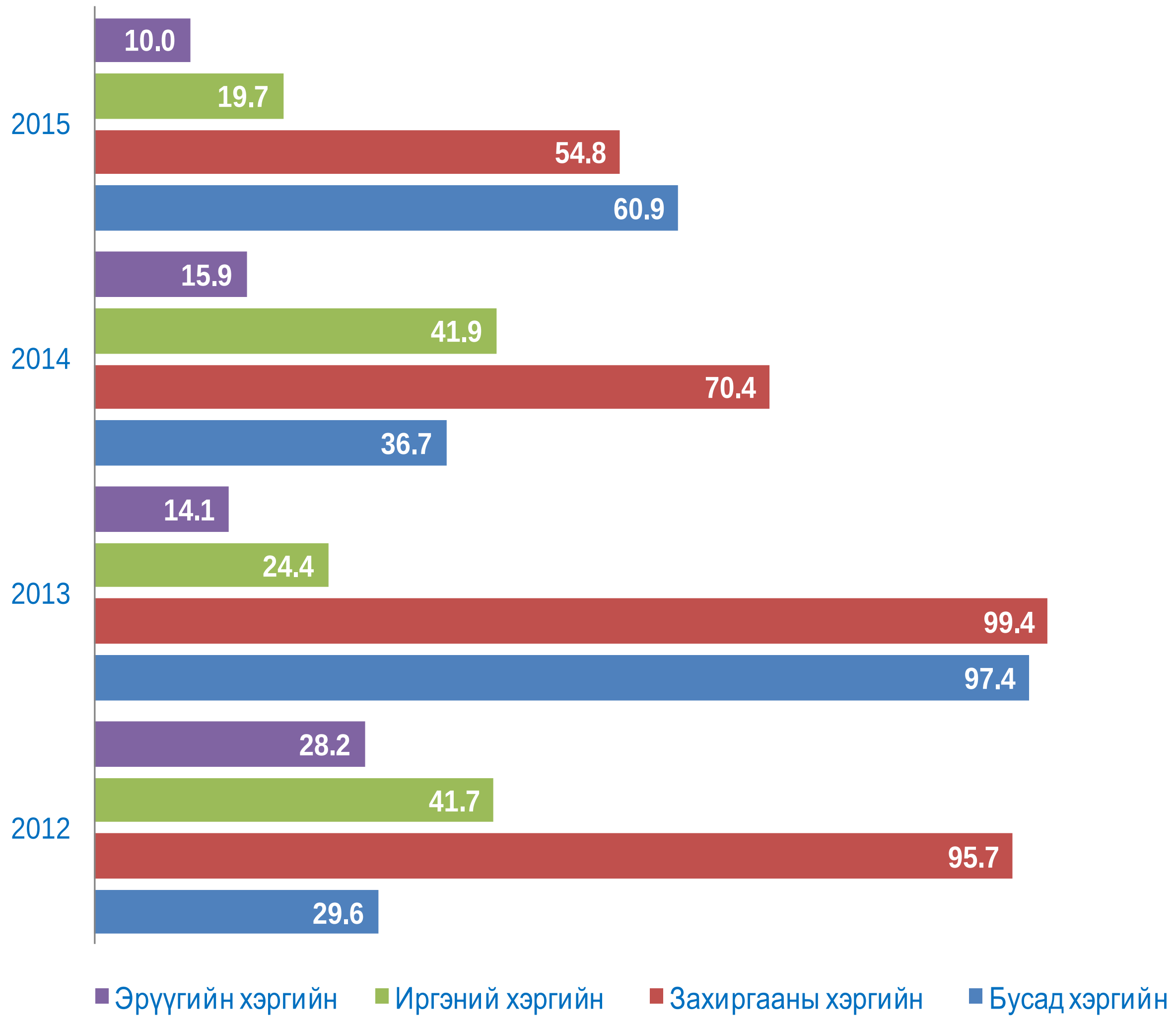

***Хүснэгт 4.1.2 Хорихоос өөр төрлийн ял,** 2012-2015 он*

Үзүүлэлт	2012	2013	2014	2015
	сая төг			
Торгох ял, сая.төг				
Гүйцэтгэвэл зохих	1 306 825.3	1 448 347.8	1 288 103.6	585.8
Гүйцэтгэсэн	851 733.0	1 100 508.9	955 897.9	581.8
Дуусгавар болгосон	619 385.7	864 508.8	688 525.1	455.8
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	232 347.3	236 000.1	267 372.8	125.9
Эрх хасах ял, хоног				
Гүйцэтгэвэл зохих	302 563	517 812	777 323	433 251
Гүйцэтгэсэн	142 741	269 431	374 762	411 920
Дуусгавар болгосон	39 390	74 104	56 720	98 220
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	103 351	195 327	318 042	313 700
Албадан ажил хийлгэх ял, цаг				
Гүйцэтгэвэл зохих	130 487	134 317	117 346	112 411
Гүйцэтгэсэн	124590	127 564	109 577	109 058
Дуусгавар болгосон	107 772	97352	73 994	79 591
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	16 818	30 212	35 583	29 467
Эд хөрөнгө хураах ял, сая.төг				
Гүйцэтгэвэл зохих	95 860.8	224 301.6	244 549.1	248.1
Гүйцэтгэсэн	55 740.7	193 985.7	221 878.3	231.1
Дуусгавар болгосон	54 113.5	178 373.2	157 750.7	229.2
Хэсэгчлэн гүйцэтгэсэн	1 627.2	15 612.5	64 127.6	2.0

5. УЛС ОРНУУДЫН ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ, БАЙДЛААС

***Хүснэгт 6.1.1 Бэлгийн хүчирхийлэл,** Азийн сонгосон улсаар, 2006-2013 он*

Үзүүлэлт		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Монгол	хэргийн тоо	323	366	373	347	362	388	332	405
	100 000 хүнд ногдох	**12.6**	**14.1**	**14.2**	**13.0**	**13.3**	**14.1**	**11.9**	**14.3**
Казакстан	хэргийн тоо	408	382	344	354	352	372	422	511
	100 000 хүнд ногдох	**2.7**	**2.5**	**2.2**	**2.2**	**2.2**	**2.3**	**2.6**	**3.1**
Киргизстан	хэргийн тоо	18	14	13	34	-	55	44	-
	100 000 хүнд ногдох	**0.4**	**0.3**	**0.3**	**0.6**	**-**	**1.0**	**0.8**	**-**
Тажикстан	хэргийн тоо	169	171	182	168	197	201	-	-
	100 000 хүнд ногдох	**2.4**	**2.4**	**2.5**	**2.3**	**2.6**	**2.6**	**-**	**-**
Гонконг	хэргийн тоо	1 524	1 821	1 856	1 793	1 836	1 806	1 863	1 781
	100 000 хүнд ногдох	**22.1**	**26.3**	**26.6**	**25.6**	**26.0**	**25.4**	**26.1**	**24.7**
Япон	хэргийн тоо	10 274	9 430	8 729	8 142	8 362	8 122	8 589	9 063
	100 000 хүнд ногдох	**8.1**	**7.4**	**6.9**	**6.4**	**6.6**	**6.4**	**6.7**	**7.1**
Солонгос	хэргийн тоо	13 652	13 435	15 021	15 688	18 220	19 491	19 619	-
	100 000 хүнд ногдох	**28.9**	**28.2**	**31.4**	**32.6**	**37.6**	**40.0**	**40.0**	**-**
Сингапур	хэргийн тоо	1 398	1 468	1 403	1 475	1 579	1 546	1 553	1 445
	100 000 хүнд ногдох	**30.3**	**31.0**	**28.9**	**29.7**	**31.1**	**29.8**	**29.3**	**26.7**
Энэтхэг	хэргийн тоо	65 931	70 421	74 094	71 117	72 746	75 744	79 447	117 035
	100 000 хүнд ногдох	**5.8**	**6.1**	**6.3**	**6.0**	**6.0**	**6.2**	**6.4**	**9.3**
Армен	хэргийн тоо	52	33	63	73	82	71	105	116
	100 000 хүнд ногдох	**1.7**	**1.1**	**2.1**	**2.5**	**2.8**	**2.4**	**3.5**	**3.9**

Эх үүсвэр: https://www.unodc.org/

2013 оны байдлаар Азийн сонгосон улс орнуудаас 100 000 хүнд ногдох бэлгийн хүчирхийллээр Сингапур(26.7), Гонхонг(24.7), Монгол(14.3) Энэтхэг (9.3) улсууд хамгийн өндөр байна.

Хүснэгт 5.1.1 Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл, *Азийн сонгосон улсаар, 2006-2013 он*

Үзүүлэлт		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Монгол	хэргийн тоо	-	187	127	147	144	163	155	200
	100 000 хүнд ногдох	**-**	**20.9**	**14.3**	**16.5**	**16.2**	**18.1**	**17.1**	**21.8**
Казакстан	хэргийн тоо	84	101	84	95	100	148	230	475
	100 000 хүнд ногдох	**1.8**	**2.2**	**1.8**	**2.0**	**2.1**	**3.1**	**4.7**	**9.6**
Гонконг	хэргийн тоо	621	781	834	752	810	718	659	584
	100 000 хүнд ногдох	**51.5**	**66.8**	**73.0**	**67.0**	**73.1**	**65.8**	**61.0**	**54.3**
Япон	хэргийн тоо	5 342	4 791	4 386	4 111	4 307	4 124	4 356	4 515
	100 000 хүнд ногдох	**25.2**	**22.8**	**21.1**	**19.9**	**21.0**	**20.2**	**21.4**	**22.4**
Солонгос	хэргийн тоо	963	1 054	1 207	1 007	1 179	1 054	1 123	-
	100 000 хүнд ногдох	**9.0**	**10.0**	**11.7**	**9.9**	**11.9**	**10.8**	**11.8**	
Сингапур	хэргийн тоо	441	443	445	410	456	455	379	407
	100 000 хүнд ногдох	**41.7**	**41.4**	**41.1**	**37.6**	**41.6**	**41.5**	**34.7**	**37.4**
Энэтхэг	хэргийн тоо	4 721	5 045	5 446	5 368	5 484	7 112	8 541	12 363
	100 000 хүнд ногдох	**1.1**	**1.2**	**1.3**	**1.2**	**1.3**	**1.6**	**2.0**	**2.8**
Армен	хэргийн тоо	41	20	48	52	66	56	87	92
	100 000 хүнд ногдох	**5.0**	**2.5**	**6.1**	**6.8**	**8.8**	**7.5**	**11.9**	**12.7**

Эх үүсвэр: https://www.unodc.org/

Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл 2013 онд Монгол улсад 2011 оныхоос 45 буюу 29.0 хувь, Казахстанд 245 буюу 2.1 дахин, Японд 159 буюу 3.7 хувь, Сингапурт 28 буюу 7.4 хувь, 3822 буюу 44.7 хувь, Арменд 5 буюу 5.7 хувиар нэмэгдэж, харин Гонконгд 75 буюу 11.4 хувиар буурсан байна.

Зураг 5.1.2 Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл *, сонгосон улсаар, 2007-2013 он*

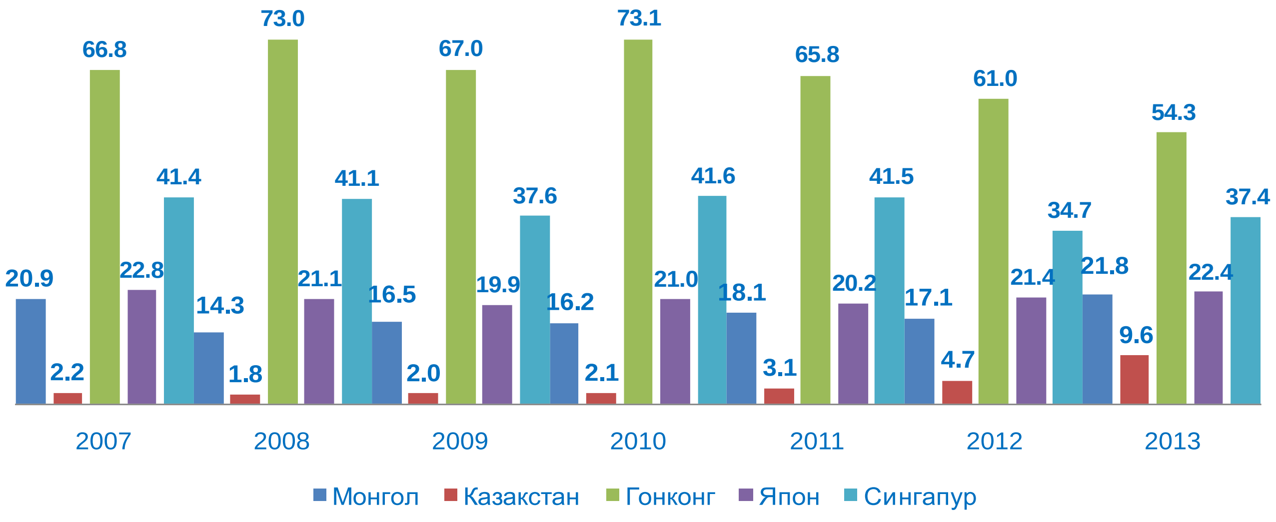

НҮБ-ын ГХМБТГ-ын тооцолсноор 100 000 хүнд ногдох хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл сонгосон улс орнуудаас Гонхонг улсад сүүлийн жилүүдэд буурч байгаа ч хамгийн өндөр нь байна. Азийн сонгосон улс орнуудаас Монгол улс хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гаралт өндөртэй орнуудын тоонд багтдаг байна.

***Зураг 5.1.3 Хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн хохирогч**, хүйсээр, сонгосон улсаар, хувиар, 2014 он*

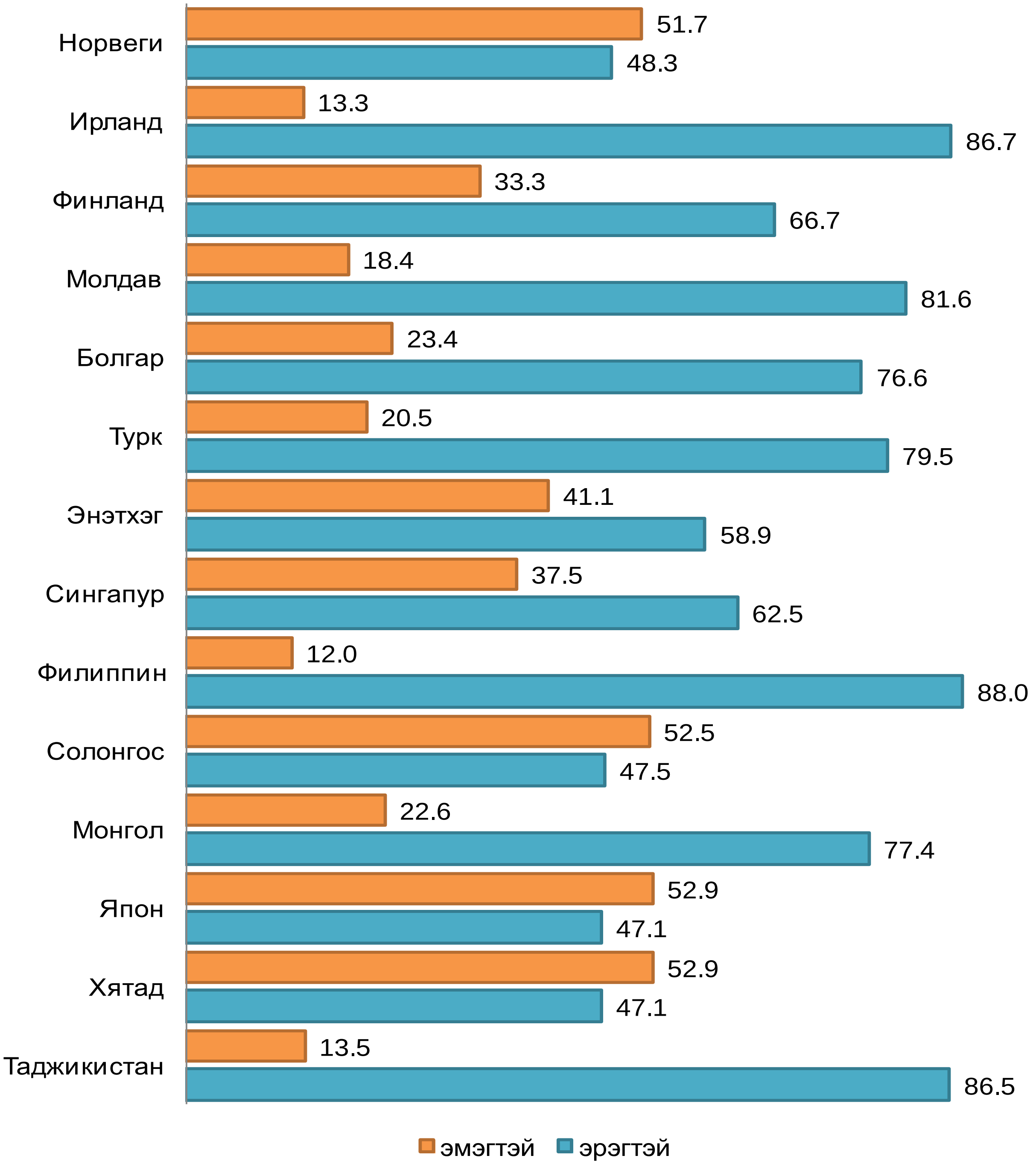

Хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн хохирогчийг хүйсээр авч үзвэл улс орон болгонд харилцан адилгүй байдаг байна.

6. ДҮГНЭЛТ

Улсын хэмжээнд 2015 онд 27.7 мянган гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 439 хэрэг буюу 1.6 хувиар нэмэгдсэн байна. Бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 13.9 хувь нь Төвийн бүсэд, 10.9 хувь нь Хангайн бүсэд, 5.7 хувь нь Баруун бүсэд, 4.7 хувь нь Зүүн бүсэд, 64.7 хувь нь нийслэлд, 35.3 хувь нь аймгуудад, 0.1 хувь нь хилийн чанадад бүртгэгджээ.

Бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 43.7 хувийг хүндэвтэр, 48.6 хувийг хөнгөн, 5.9 хувийг хүнд, 1.8 хувийг онц хүнд хэрэг эзэлж, 2014 оныхоос хөнгөн хэргийн эзлэх хувь 0.8 пунктээр нэмэгдэж, онц хүнд хэргийнх 0.1 пункт, хүнд хэргийнх 0.6 пунктээр буурч, харин хүндэвтэр хэрэг өмнөх оныхоо түвшинд байна (Хүснэгт 2.1.1).

Гэмт хэргийн илрүүлэлт 2015 оны байдлаар Дундговь аймагт хамгийн бага (53.8) байгаа бол Сүхбаатар (87.6), Баян-Өлгий (80.4), Сэлэнгэ (78.4) аймгуудад хамгийн өндөр байна. Гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын дүнгээр 62.1 хувь, нийслэлд 58.9 хувь болж, улс болон нийслэлийн түвшинд өмнөх оныхоос 3.5 пунктээр өссөн байна.

Улсын дунджаар 18 ба түүнээс дээш насны 10 000 хүн тутамд 2015 онд 141 гэмт хэрэг ногдож байгаа нь өмнөх оныхоос 1 хэрэг буюу 0.7 хувиар өссөн байна.

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийг төрлөөр нь авч үзвэл 2015 онд нийт гэмт хэрэгт Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 45.9 болж өмнөх оныхоос 2.5 пункт, Аж ахуйн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 1.9 болж 0.3 пунктээр нэмэгдэж, харин Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 31.8 болж 1.3 пункт, Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 7.2 болж 0.6 пункт, Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 5.9 болж 0.5 пунктээр буурсан байна.

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 8468 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 229 буюу 2.6 хувиар буурсан байна.

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 59.2 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн бөгөөд Сэлэнгэ (326), Дархан-Уул (272), Төв (262), Орхон (240), Хөвсгөл (239), Дорноговь (216) аймгуудад энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт бусад аймгийнхаас их байна.

Хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 2.4 хувийг хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг эзэлж байгаа нь өмнөх оны түвшинд байна. Хүнийг санаатай алах хэргийн илрүүлэлт 2015 онд 98.8 хувьд хүрсэн нь өмнөх оыхоос 3.3 пунктээр нэмэгдсэн байна. Сүүлийн 10 жилийн байдлаар хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг 2005 онд хамгийн бага, 2014 онд хамгийн олон бүртгэгдсэн байна. Бусдын бие махбодид гэмтэл учруулах үйлдэл сүүлийн 10 жилийн байдлаар 2014 онд хамгийн их (8132) 2005 онд хамгийн бага (2991) бүртгэгджээ.

Хүнийг санаатай алах хэрэг Баянхонгор, Орхон, Төв, Баян-Өлгий, Сүхбаатар, Дорноговь, Дархан-Уул, Говь-Алтай аймагт өмнөх оныхоос буурсан хэдий ч Сэлэнгэ, Хөвсгөл, Завхан, Архангай аймгуудад нэмэгдсэн байна.

Хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргийн 59.2 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт Баянзүрх, Баянгол, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүргүүдэд их байна.

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн тоо 2015 онд 13445 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 894 хэрэг буюу 7.1 хувиар өсөхөд энэ төрлийн гэмт хэргийн 68.2 хувийг эзэлж буй хулгайн хэрэг 745-аар, бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхэлж, авах хэрэг 224-өөр, авто тээврийн хэрэгслийн хулгай 118-аар, бусдын эд хөрөнгийг завших, үрэгдүүлэх хэрэг 36-аар, халаасны хулгайн хэрэг 35-аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд ордог дийлэнх төрлийн гэмт хэрэг сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлагатай хэдий ч мал хулгайлах хэрэг 17.7 хувь, бусдын эд хөрөнгийг булаах хэрэг 11.8 хувь, бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх хэрэг 21.7 хувиар буурсан байна

Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 1630 бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 5.9 хувийг эзэлж байна. Бүртгэгдсэн нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн 50.1 хувь нь бүртгэх үедээ сэжигтнээр тооцвол зохих этгээд нь тогтоогдоогүй, 39.9 хувь нь ял сонсгосон хэрэг байгаа ба энэ төрлийн хэргийн илрүүлэлт 79.8 хувьтай байна.

Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журам (ТХХАБАЖ)-ын эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 2010 болж, өмнөх оныхоос 133 хэрэг буюу 6.2 хувиар буурсан байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн илрүүлэлт улсын хэмжээнд 85.9 хувь болж өмнөх оныхоос 1.1 пунктээр өссөн байна.

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 847 хүн нас барсны 429 буюу 50.6 хувь нь зам тээврийн ослын улмаас нас барсан нь өмнөх оныхоос 74 буюу 3.9 пунктээр өссөн байна. Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 11287 хүн гэмтсэний 1382 буюу 12.2 хувь нь зам тээврийн ослын улмаас гэмтжээ. Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан 429 хүний 112 буюу 26.1 хувь нь Улаанбаатар хотод гарсан хэргийн хохирогч байна.

Зам тээврийн ослын улмаас Төв(37), Сэлэнгэ(31), Дорноговь(31), Хэнтий(25), Дундговь(21) аймгуудад хамгийн олон иргэн амь насаа алджээ.

Хүүхэд, гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг 2015 онд 383 болж, ємнєх оныхоос 14 хэрэг буюу 3.5 хувиар буурсан байна. Энэ төрлийн хэргийн 72.8 хувийг эзэлж байгаа хүчингийн хэрэг 2015 онд 279 бүртгэгдэж, өмнөх оныхоос 21 хэрэг буюу 7.0 хувь, хүүхэд хаях, төөрүүлэх гэмт хэрэг 3 буюу 16.7 хувиар буурч, харин биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах хэрэг 11 буюу 64.7 хувиар өссөн байна. (Хүснэгт 2.2.21).

2015 онд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 5907 буюу 21.3 хувь нь согтуугаар үйлдэгдсэн хэрэг байгаа нь өмнөх оныхоос 779 хэрэг буюу 11.7 хувиар буурав. Согтуугаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг өмнөх оныхоос буурахад Хэнтий (47.8), Дундговь(23.3), Баян-

Өлгий(20.9), Дорноговь(19.2), Сүхбаатар(17.5), Өмнөговь(16.2), Архангай(13.3), Увс(11.5) хувиар аймгуудад буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн хэрэг 2015 онд 1356 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 280 хэрэг буюу 26.0 хувиар өссөн байна. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн гэмт хэрэг өсөхөд Улаанбаатар(136 хувь), Төв(38 хувь), Сэлэнгэ(34 хувь), Ховд(28 хувь), Дархан-Уул(22 хувь), Дорнод(15 хувь), Дорноговь(10 хувь)-иар аймгуудад өссөн нь голлон нөлөөлөв.

2015 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 76.5 хувь нь ажлын өдрүүдэд, 23.5 хувь нь амралтын өдрүүдэд үйлдэгджээ. Нийт гэмт хэргийн 16.8 хувь нь даваа гарагт үйлдэгдсэн бөгөөд үүний 68.0 хувь нь нийслэлд, 32.0 хувь нь аймгуудад байна. Сүүлийн 5 жилийн байдлаар авч үзэхэд жил бүр Даваа гарагт бусад гарагуудаас их хэрэг гардаг байна. Улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 21.1 хувь нь 06-14 цагт, 26.8 хувь нь 14-19 цагт, 16.2 хувь нь 19-22 цагт, 35.9 хувь нь 22-06 цагийн хооронд үйлдэгджээ.

Хэрэгт холбогдсон нийт сэжигтэн, холбогчдын тоо 2015 онд 24.9 мянган хүн болж, өмнөх оныхоос 1120 хүн буюу 4.7 хувиар өссөн байна.

2015 онд гэмт хэрэгт холбогдсон хүмүүсийн 50.4 хувь нь ажилгүй иргэд, 6.8 хувь нь оюутан, сурагчид, 41.6 хувь нь ажил, хөдөлмөр эрхэлж буй хүмүүс байна.

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд нийт 27.9 мянган иргэн, 118 байгууллага хохирсон нь 2014 оныхоос хохирогч иргэдийн тоо 473 хүнээр нэмэгдэж, харин хохирогч байгууллагын тоо 5-аар буурчээ. Гэмт хэргийн улмаас хохирсон эмэгтэйчүүдийн тоо 11.2 мянга болж, өмнөх оныхоос 305 хүнээр өссөн байна. Хохирогч иргэдийн 30.2 хувийг нь ажилгүй иргэд эзэлж байгаа нь 2014 оныхоос 0.1 пунктээр өсчээ.

2015 онд гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас 1307 хүн хохирсон нь 2014 оныхоос 201 буюу 18.2 хувиар нэмэгдэв. Эдгээр хүмүүсийн 1151 буюу 88.1 хувь нь эмэгтэйчүүд, 126 буюу 9.6 хувь нь хүүхдүүд байна. Хүчирхийлэлд өртсөн иргэдийн 565 буюу 43.2 хувь нь ажилгүй иргэд байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирсон хүмүүсийн 63.3 хувийг эхнэр нь, 14.5 хувийг хамтран амьдрагч нь, 2.7 хувийг төрсөн хүүхэд нь, 2.8 хувийг дагавар хүүхэд нь эзэлж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэдийн 56.0 хувь нь Улаанбаатар хотод байна. 2015 онд Орхон(63), Хөвсгөл(53), Сэлэнгэ(57), Дархан-Уул(46), Төв(45), Өвөрхангай(33) аймагт хамгийн олон иргэн гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан бол нийслэлийн дүүргүүдээс Баянзүрх(220), Баянгол(134), Сонгинохайран(125) дүүргүүдийн иргэд гэр бүлийн хүчирхийлэлд хамгийн их автсан байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд автсан иргэдийн 905 буюу 69.2 хувь нь 0-1 жил, 138 буюу 10.6 хувь нь 1-3 жил, 36 буюу 2.8 хувь нь 3-5 жил, 17 буюу 1.3 хувь нь 5-8 жил, 32 буюу 2.4 хувь нь 8-аас дээш жил хүчирхийлэлд автагдсан байна. Гэр бүлийн

хүчирхийлэлд автсан иргэдийн 778 буюу 59.5 хувь нь жилд 1-2 удаа, 91 буюу 6.9 хувь нь улиралд 1-2 удаа, 68 буюу 5.2 хувь нь сард 1-2 удаа, 27 буюу 2.1 хувь нь 14 хоног тутамд, 15 буюу 1.1 хувь нь 7 хоног тутам, 1 буюу 0.1 хувь нь 3 хоног тутам, 29 буюу 2.2 хувь нь байнгын хүчирхийлэлд автдаг байна.

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 27948 иргэн хохирсны 847 буюу 3.0 хувь нь нас барж, 11287 буюу 40.4 хувь нь гэмтсэн байна. Хохирогч иргэдийн тоо өмнөх оныхоос 1.7 хувиар нэмэгдэж, харин нас барсан иргэдийн тоо 21.4 хувиар буурчээ.

Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 847 хүн нас барсны 184 буюу 21.7 хувь нь хүнийг санаатай алсан, 429 буюу 50.6 хувь нь тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмыг зөрчсөн, 123 буюу 14.5 хувь нь бусдыг амиа хорлоход хүргэх гэмт хэргийн улмаас амь насаа алджээ. Гэмт хэргийн улмаас 100 хүүхэд нас барж, 784 хүүхэд гэмтсэн байна. Гэмт хэргийн улмаас 2015 онд 11287 хүн гэмтсэн нь өмнөх оныхоос 6 хүн буюу 0.1 хувиар нэмэгдэв. Гэмтсэн хүмүүсийн 62.2 хувь нь эрэгтэйчүүд, 37.8 хувь нь эмэгтэйчүүд, 6.9 хувь нь хүүхдүүд байна.

Нийт гэмтсэн хүмүүсийн 7712 буюу 68.3 хувь нь хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг, 92 буюу 0.8 хувь нь хүчингийн хэрэг, 1409 буюу 12.5 хувь нь танхайрах гэмт хэрэг, 1460 хүн буюу 12.2 хувь нь тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн байна.

Гэмт хэргийн улмаас учирсан нийт хохирол 2015 онд 144.3 тэрбум төг болж, өмнөх оныхоос 3.9 тэрбум төг буюу 2.6 хувиар буурч, харин нөхөн төлүүлэлт 49.0 тэрбум төг болж, 5.3 тэрбум тєг буюу 12.2 хувиар өссөн байна .

2015 онд улсын хэмжээгээр нийт учирсан хохирлын 87.3 тэрбум төг буюу 60.5 хувийг нийслэлд учирсан хохирол эзэлж байгаа боловч өмнөх оныхоос 30.4 тэрбум буюу 25.9 хувиар буурсан байна. Нийслэлийн дүүргүүдээс Баянгол, Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүргүүдэд хохирол хамгийн их учирчээ.

2015 онд 97.6 мянган хүн эрүүлжүүлэгдсэн нь 2014 оныхоос 21.5 мянга буюу 18.0 хувиар буурсан байна. Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэж эрүүлжүүлэгдсэн 97.6 мянган хүний 56.1 мянга буюу 57.4 хувь нь нийслэлд, 38.5 мянга буюу 39.5 хувь нь аймгуудад, 3.0 буюу 3.1 хувь нь төмөр замд эрүүлжүүлэгдэж, үйлчилгээний төлбөрт нийт 313.4 сая төгрөгийг төлсөн байна.

Нийт эрүүлжүүлэгдсэн иргэдийн 56.1 мянга буюу 57.5 хувь нь Улаанбаатар хотынх байна. Дүүргүүдээс 2015 онд Баянзүрх (13135), Сонгинохайрхан (11161) дүүрэг хамгийн олон хүн эрүүлжүүлэгдсэн байна.

Анхан шатны шүүх 2015 онд 6756 эрүүгийн хэрэг, 40674 иргэний хэрэг, 1439 захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэж, 14913 захиргааны зөрчилд хариуцлага ногдуулж, 1228 хүнийг хорих ял эдлэхээс хугацааны өмнө тэнсэн суллаж, 3227 хүнд цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авчээ.

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр 2015 онд 7998 Эрүүгийн хэрэг ирсэний 6756 буюу 84.5 хувь нь шийдвэрлэгдэж, 694 буюу 8.7 хувь нь мөрдөн байцаалтанд буцаж, 42 буюу 0.5 хувь нь хэрэг бүртгэлд буцаж, 23 буюу 0.3 хувь нь харьяаллын дагуу шилжсэнээр 483 буюу 6.0 хувь нь шийдвэрлэгдээгүй үлдсэн байна.

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 0.6 пункт, хэрэг бүртгэлд буцаасан хэрэг 0.3 пунктээр өсч, харин тайлант хугацааны үлдэгдэл хэрэг 0.1 пункт, мөрдөн байцаалтанд буцсан хэрэг 0.5 пунктээр буурсан байна.

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний тоо 2015 онд 7696 болж, өмнөх оныхоос 482 буюу 5.9 хувиар буурсан байна. Тухайн жилд сэжигтэн, яллагдагчаар татагдсан иргэдийн 31.0 хувь нь ял шийтгүүлсэн бөгөөд өмнөх оныхоос 3.5 пунктээр буурсан байна.

Ял шийтгүүлэгчдийн 1900 буюу 24.7 хувь нь урьд нь ял шийтгүүлж байсан, 600 буюу 7.8 хувь нь давтан хэрэг үйлдсэн, 1616 буюу 21.0 хувь нь бүлэглэн үйлдсэн, 1700 буюу 22.1 хувь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдсэн байна. Ял шийтгүүлэгчдийн 664 буюу 8.6 хувь нь эмэгтэйчүүд, 422 буюу 5.5 хувь нь хүүхдүүд байна.

2015 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн иргэдийн 47.0 хувийг 18-29 насны залуучууд, 16.9 хувийг 30-34 насныхан, 30.1 хувийг 35-аас дээш насныхан, 5.9 хувийг 18 хүртэлх насны хүүхдүүд эзэлж байна.

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүмүүсийн 8 буюу 0.1 хувь нь улс төрийн албан тушаалтан, 24 буюу 0.3 хувь нь төрийн захиргааны албан хаагч, 78 буюу 1.0 хувь нь төрийн тусгай албан хаагч, 150 буюу 1.9 хувь нь төрийн үйлчилгээний албан хаагч, 571 буюу 7.4 хувь нь оюутан, сурагчид, 4840 буюу 62.9 хувь нь ажил эрхлээгүй хүмүүс байна.

Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хуулиар 2015 онд 1487 хөдөлмөрийн маргаан шийдвэрлэгдсэний 910 буюу 61.2 хувь нь ажлаас үндэслэлгүй халагдсан, 415 буюу 27.9 хувь нь цалин хөлсний маргаан, 18 буюу 1.2 хувь нь ажлаас буруу шилжүүлсэн хэрэг байна.

Монгол Улсын “Гэр бүлийн тухай” хуулиар 2015 онд 4539 хэрэг шийдвэрлэгдсэний 2978 буюу 65.6 хувь нь гэр бүл цуцалсан, 531 буюу 11.7 хувь нь эцэг тогтоосон, 825 буюу 18.2 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах, 37 буюу 0.8 хувь нь эцэг, эх байх эрх хассан, 59 буюу 1.3 хувь нь гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, 109 буюу 2.4 хувь нь бусад хэрэг байна.

“Гэр бүлийн тухай” хуулийн дагуу анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 332 буюу 7.9 хувиар өсөхөд хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг 347 буюу 72.6 хувь, эцэг тогтоолгосон хэрэг 101 буюу 23.5 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

2015 онд 825 хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэрэг шийдвэрлэгдэж, 1942 хүүхэд тэтгэлэг тогтоолгосон байна.

Шүүхийн шийдвэрийн дагуу 2015 онд эрүүгийн хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 17.7 тэрбум төг болж, төлвөл зохих хохирлын 10 хувийг, иргэний хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 123.6 тэрбум болж, төлвөл зохих хохирлын 19.7 хувийг, захиргааны хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 684.0 сая төг болж, төлвөл зохих хохирлын 54.8 хувийг, бусад хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 26.2 тэрбум төг болж, төлвөл зохих хохирлын 60.9 хувийг тус тус нөхөн төлүүлсэн байна. Энэ нь өмнөх оныхтой харьцуулбал эрүүгийн хэргийнх 5.9 пункт, иргэний хэргийнх 22.2 пункт,

захиргааны хэргийнх 15.6 пунктээр буурсан бол бусад хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт 24.2 пунктээр өссөн байна.

7. САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ

- Сүүлийн 5 жилийн мэдээллээс харахад жил тутам улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 56-65 орчим хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгддэг байна. Энэ нь нэг талаас нийслэлд амьдарч байгаа хүний тоо харьцангуй бусад бүсүүдээс олон байгаатай холбоотой хэдий ч, жил бүр 18-аас дээш насны 10000 хүнд ногдох гэмт хэргийн тоо ч нийслэлд улсын дунджаас харьцангуй өндөр байна. Эндээс харахад хүн ам хэт их төвлөрсөн нийслэл хотод гэмт хэргийн гаралтыг бууруулах ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.
- Гэмт хэрэгт холбогдогчдын 55.8 хувь нь ажилгүй иргэд болон оюутан, сурагчид, шүүхээр ял шийтгүүлэгчдийн 62.9 хувь нь ажилгүй иргэд, 47 хувь нь 18-29 насны иргэд байгаагаас харахад ажлын байргүйн улмаас залуучууд гэмт хэрэгт холбогдох улмаар ял шийтгэл авах явдал их байна. Иймээс ажлын байрыг шинээр буй болгох, ажилгүй иргэдийг ажлын байраар хангах явдал зайлшгүй чухал байна.
- 2015 онд гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүмүүсийн 50.6 хувь нь ТХХАБАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн улмаас амь насаа алдсан нь нийгэмд асар их хор хохирлыг учруулж байна.Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн тоо 2015 онд буурсан хэдий ч зам тээврийн ослын үед жолооч үүргээ биелүүлэхгүй зугатаах хэрэг өмнөх оныхоос 3.2 пунктээр өссөн байна. Иймээс зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх ажлын хүрээнд жолоочийн ур чадвар, үүрэг, хариуцлагыг дээшлүүлэх, нийт иргэдэд замын хөдөлгөөнд зүй зохистой оролцох соёл, дадал эзэмшүүлэх, замын чанар, гэрэлтүүлэг, жолооны сургалтын чанарыг сайжруулах, орон нутаг, гэр хорооллын замыг стандартад нийцүүлэх ажлуудыг хийх шаардлагатай байна.
- Гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг 2015 онд 1356 бүртгэгдсэн нь өмнөх оныхоос 280 хэрэг буюу 26.0 хувиар нэмэгдсэн байна. Хүчирхийлэлд өртсөн иргэдийн 565 буюу 43.2 хувь нь ажилгүй иргэд байна.
- Энэ төрлийн гэмт хэргийг бууруулах чиглэлээр хийх ажлыг эрчимжүүлэх, гэр бүл, эцэг эх, төрөл төрөгсөд, ах, эгч, ойр дотны хүмүүсийн байнгын хүчирхийлэлд өртөж байгаа бага насны хүүхдүүдэд тавих анхаарал халамжийг эрс сайжруулах, бүх шатны хүүхэд хамгаалах байгууллага, сургууль, цэцэрлэг, эцэг эхчүүд, цагдаа, хууль, хяналтын бүх байгууллагуудын үйл ажиллагаар хүүхдийг хүчирхийллээс хамгаалахад чиглүүлэх, сургалт, семинар зохион байгуулах, бодит ажлуудыг хийх, хүчирхийлэл үйлдэгчдэд хариуцлага хүлээлгэдэг хууль эрх зүйн орчинг сайжруулж, хуулийг хэрэгжүүлэхэд бүх шатандаа анхаарч ажиллах нь чухал байна.

- Гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэдийг хамгаалах, учирсан хохирлыг барагдуулах, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн иргэдэд үйлчлэх байр, нийгмийн бусад тусламжийн үйлчилгээг сайжруулж, шинэ шатанд гаргах хэрэгцээ, шаардлага байсаар байна.
- Одоогоор Монгол Улсад гэмт хэргийн хохирогчийн зөвхөн эд материалын хохирлын тодорхой хэсгийг нөхөн төлүүлж байгаа бөгөөд цаашид бусад хохирлыг нөхөн төлүүлэх үйл ажиллагааг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх тодорхой хөтөлбөр, төсөл боловсруулан ажиллах хэрэгтэй байна.
- Бусдын бие махбодид гэмтэл учруулах болон бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах, хувийн өмчийг хулгайлах, эд зүйлсийг хууль бусаар хил нэвтрүүлэх гэмт хэргийн гаралт ч нэмэгдсээр байгаад анхаарч ажиллуулштай байна.

……… o O o ………